

Овај део књиге посвећен је записима о животу и обичајима наших предака и односи се, углавном, на период друге половине XIX и прве половине XX века.

Поред сећања мога деде, родитеља, стричева и рођака, те садашњих старијих становника Прибинића (пре свих: Боже Душанића, Драгутина Делића и Сретка Душанића) које сам успео да забележим, за писање ове књиге од велике помоћи су ми били и многобројни објављени текстови (које наводим у књизи), а нарочито необјављени записи које су иза себе оставили прота Стеван К. Душанић и његов син Светозар, те Бошко Мишић.

За овај део књиге, поред горе наведеног, много су ми користили објављени материјали који се односе на историју и етнографију овог подручја, а нарочито књиге Бранка Б. Перића (*Чечава*) и Момчила Спасојевића (*Шњеготина*). Тамо где су била забележена аутентична сећања, настојао сам да их пренесем без било каквих исправки. Такође ми је од велике помоћи била и књига *Веронаука у кући* која је до сада доживела неколико издања, а коју је на одличан начин саставио наш Милутин Ср. Душанић (завршио је - као и брат му Средоје, сада прота у Бечу - Теолошки факултет у Београду).

1. ПОРОДИЧНА ДОМАЋИНСТВА И МЕЂУЉУДСКЕ ВЕЗЕ

У стара времена мештани Прибинића живели су у великим породичним домаћинствима (задругама). На челу сваког породичног домаћинства био је кућни старешина (домаћин). Како пише (у књизи: *Живот и обичаји народа српскога*) Вук Стефановић Караџић: *Кућни старјешина влада и управља кућом и свим имањем; он наређује ђетиће и момчад куда ће који ићи и шта ће који радити; он иде на сеоске саборе и договоре; он продаје (с договором кућана) шта је за продају и купује шта треба купити; он држи кесу од новаца; и брине се како се плаћа порезу и остале дације. Кад се моле Богу он почиње и свршује. Кад има каквијех гостију у кући, старешина се са њима разговара. Старјешина није свагда најстарији годинама у кући; кад отац остари, он преда старјешинство најпаветнијем својему сину (или брату или синовцу), ако ће бити и најмлађи; ако се догоди да који старјешина не управља добро кућом, онда кућани изаберу другога.*

У великим задругама често кућни старешина неке од својих послова (по правилу, везане за послове у самом домаћинству; ретко везане за послове са спољним светом) преноси на млађег брата или најстаријег синовца који му је *десна рука* у вођењу домаћинства. За женске послове у кући старешина куће одређује и главну домаћицу – стопаницу. Она је најчешће била старешинова жена или нека друга способна женска особа. У већим кућама поред стопанице била је и њена прва помоћница – пристопалица која код куће спрема хлеб (кува крув) и спрема јело за посленике на њиви.

У Прибинићу код православних Срба деца оца називају тата (ређе по имену или стари), а мајку мама или мајка (ређе по имену, а никада стара). Родитељи оца и мајке називају се деда и баба, а њихови родитељи прадед и прабаба. Чукундеда и чукумбаба су родитељи нашег прадеде и прабабе. Мушки сродници од истих

родитеља су браћа, а женски сестре. Полубрат или полусестра је сродник једног од родитеља. Очева браћа су стричеви (обично се ословљавају са чича), а њихове жене стрине. Ујак је мајчин брат, а ујна његова жена. Очеве и мајчине сестре називају се тетке, а тетак је теткин муж. Мушка деца од брата су братићи или братанци (теткама), односно синовци (стричевима), а женска деца братичине или синовице. Деца од сестре су сестрићи или сестричине (нећак или нећакиња). Браћа и сестре од стрица, ујака и тетке су рођаци. Први рођаци су деца рођене браће и сестара, а затим иду други (деца првих рођака), трећи (деца других рођака) рођаци.

Женидбом и удајом ствара се пријатељство између две (младожењине – мужевљеве и младине – женине) породице и чланови тих породица се међусобно ословљавају тако – пријатељи. Младожења постаје зет младиној родбини (сестри је он свак), а млада снаја или снаха (млада док нема деце, снапица када има децу) у младожењиној родбини. Младожењи је женин отац пунац (у новије време се користи и назив таст), а мајка пуница (тапта), сестра свастика, а брат шурјак (шура). Шурјакова жена је шурњаја. Млади је мужевљев отац свекар, мајка свекрва, брат девер, а сестра заова. Жене од два брата називају се јетрве, а мужеви од две сестре баце или пашенози.

Уколико би млада жена у мужевљевој кући (у великој задрузи) остала удовица она је по својој вољи могла остати, вратити се у свој род (кућу својих родитеља) или преудати (у неку другу кућу). Уколико је удовица одлазила из куће могла је са собом понети своје рухо (и особац ако је са мужем имала), те повести и своју децу. Маћеха је очева жена која није мајка, а очух мајчин муж који није отац. Пасторак или пасторка су мужева или женина деца из претходног брака. Усвојено дете је посвојче (син - посинак, кћерка - поћерка). Посмрче је дете чији је отац умро или погинуо пре његовог рођења, а копиле је ванбрачно дете.

Кумство (на крштењу или венчању) се изузетно цени и поштује и често се каже *Бог на небу – кум на земљи*. Кум на крштењу и чланови његове породице сматрају се најјачим духовним сродством. Међу њима постоји велико уважавање и поштовање и они се узајамно помажу. Кум се сматра за најрођенији род и између

чланова кумовских породица не склапају се бракови. За кума се узима неко из старог кумства или најдражи пријатељ. Између кумова никада не сме да доћи до неспоразума и свађе. Због тога се, по правилу, за кума није узимао комшија са којим се имања граниче (да не би долазило до спора око међе), а од кума се никада не тражи ништа на зајам. Имао сам десет кумстава (што на крштењу, што на венчању), а међу њима су и вишеструка кумства са три моја одлична пријатеља из школских (Никола Ћ. Давидовић - наше кумство поставили су наши синови; мој Арсеније је кум Николином сину Ђорђу) и студентских дана (Саво М. Јелача и Драго Н. Безаревић - Јелача је био кум на мом венчању, ја сам био венчани кум Безаревићу, а Безаревић кум на венчању Јелаче). На нашем венчању кума је била Тањина најбоља пријатељица (још из школских дана) Лара-Лариса Борисовна Григорјанц, а Лара је била и кума на крштењу нашег сина Арсенија.

Гостопримство мештана Прибинића је стварно и искрено. Сиромашнији су, по правилу, гостопримљивији од имућнијих. Сваки путник или намерник који наврати у кућу бива услужен кавом и ракијом и понуђен храном и преноћиштем. Нарочито добри односи су између суседа и они се међусобно пазе као да су род рођени. То долази до пуног изражаја приликом весела, а посебно код неке несреће. Наши преци су ретко од некога нешто тражили и некога за нешто молили. Изузетак је када се ради о болести или некој другој великој несрећи, али ни тада не моли онај ко је у невољи, већ то брзо уочи сусед па сам понуди своје услуге како би у несрећи помогао. Дешава се да између комшија некада дође до несугласица око некох ситница, али се то брзо превазилази, а на Божић све се прашта и сваки неспоразум нестаје као да га није ни било.

При сусретима (чак и између непознатих лица) обавезно се људи поздрављају са *Помоз Бог*. Одговор је *Бог ти помогао* или *Дао ти Бог добро*. Тако је било раније, а данас се поред поздрављања на тај начин, поздравља и отпоздравља са: *Добро јутро*, *Добар дан*, *Добро вече*, или једноставно *Здраво*. Наши преци су много држали до поздрављања. Нарочито се поштовале мушке особе. Свака жена (па и стара) када је поздравља мушко, макар то било и дете, увек устаје и отпоздравља и никада то не чини седећи.

2. ГЛАВНА КУЋА И ПОМОЋНЕ ЗГРАДЕ

У стара времена наши преци су пажљиво бирали место где ће градити кућу. Кућа се никада није градила на местима где су некада била гробља или где се укрштају путеви, јер се веровало да таква места доносе несрећу. Место за кућу тражено је у шуми (или близу шуме) крај извора питке воде. На одабраном месту за кућу наши преци прво су постављали неки већи камен и после седам дана га подизали рано ујутру (пре изласка сунца) и проверавали да ли испод њега има живих бића (мрави, црви, глисте ...). Ако ништа не би нашли тражили су друго место.

Још за време турског ропства слободно се могла крчити шума и освајати терен за окућницу и њиве (У *Канун-нани* из 1539. године било је прописано: *...при крчењу шума тамо где се секире сретну тамо се ставља граница. Шума није ничија. Она је оног ко оживи пусто место*).

Како је изгледала сеоска кућа у Прибинићу и помоћне зграде које су око ње постојале изложићемо уз опис наше старе куће коју је подигао мој прадеда Васкрсије Душанић – Липљански крајем XIX века.

Пошто није било слободне обрадиве земље у околини, а било је много ничије шуме Васкрсије са својом породицом, недалеко од извора питке планинске воде, крчи шуму у Јаворови за своје ново имање. Прво је направио колибу па затим искрчио шуму за њиве и ливаде. Касније ће засадити воћњак и виноград и направити праву, за то време, велику кућу.

Та кућа, која је изграђена 1899. године, још постоји у Јаворови на огњишту Душанића – Липљанских. Стара кућа Душанића - Липљанских је једна од ретких кућа у овом крају подигнута у претпрошлом (XIX) веку, а која је релативно добро очувана.

Наша стара кућа је подигнута на једној стрмини и има од камена озидан чврст темељ (*камена подзида*), на који су постав-

љени велики отесани храстови балвани – звани *посједи*. На овим посједима су учвршћени вертикални отесани дрвени стубови – звани *дирједи*. Између два суседна вертикална дирјека учвршћен је још један отесани дрвени стуб – *упора* - који иде од дна до врха. На дирјеке је постављана *венчаница* и тако је костур куће био чврсто повезан. Дрвени костур куће попуњава се (зида) *ћерпичом* – непеченом циглом (сушеном на сунцу) или је од плетара, облепљен блатом помешаним са плевом. Преко венчаница иду *дрвене греде* на које иде кровна конструкција од *рогова*. Кућа има висок кров на две воде који је покривен танко цепаном јеловом даском – званом *шиндра*. На крову постоји неколико отвора (*баца*) који служе, пре свега, за вентилацију и одвод дима, али и за додатну светлост, током дана, у кући. На врху крова постављен је већи дрвени крст.

У кућу се улази уз неколико степеница (направљених од затесаних стабала дрвета) и преко високог прага (који штити од снега и кише). Унутрашњост куће је подељена на два дела са двоја улазна врата (једна су окренута стрмој падини која кроз воћњак води у шуму – за бежање у случају опасности). У једној половини (са земљаним подом) је раније било огњиште и по угловима слама на којој су спавала деца и из ње се улазило у две просторије (собу и оставу) другог дела куће. Соба је лепо уређена просторија у којој се налази икона са кандилом, пећ, кревет и сто као статусни симбол. У њој домаћин прима ретке и важне госте. У остави се чувала храна и посуђе за припремање јела. Велико огњиште у кући је било *потпођено* каменим плочама на којима је увек било доста жара од цепаница којима је ватра *ложена*. Више огњишта постојале су *вериге* са великим бакарним котлићем у коме се спремао основни оброк (обично је то био пасуљ, купус или кромпир) за многобројно домаћинство. На ободима огњишта уз ватру у земљаним лонцима спремала се нека друга храна у мањим количинама, а под *сачем* (или *пеком*) пекао се хлеб или у земљаним посудама кувала мања количина неке хране.

Кућу је ноћу осветљавала ватра из огњишта, а за додатно осветлење у кући као и за осветлење ван куће највише се користио луч – борова лучевина пуна смоле која се посебно припрема, некад

и дуже време. Током времена на напој старој кући су вршене разне измене, те би било добро да се новом реконструкцијом врати њен првобитни изглед.

Пошто је наша стара кућа подигнута на косом терену она има и велики зидани подрум. Од камена озидан чврст темељ са горње стране износи само 20 сантиметара а са доње преко 2 метра и са те стране се улази у подрум у којој се налазе вучије и буради са ракијом. (Око куће је увек било много воћа које је служило и за производњу ракије. И ако је број стабала данас нешто мањи него пре, и сада се са старог кућишта нашег прадеде Васкрсија годишње *испече* око две хиљаде литара ракије (највише *пљивовице*, али и *крушковаче* и *јабуковаче*).

Око куће је постојао већи број мањих дрвених кућица брвнара – званих *кијери* у којима су спавали ожењени чланови домаћинства. Сваки син по женидби добијао би свој кијер и у њему би спавао брачни пар са малом децом. Кијер је, по правилу, био без темеља, постављен на заравњену земљу и у њему се човек тешко могао исправити, а око 2/3 просторије заузимао је лежај. У њему се није ложила ватра и није било покућства. Одећа се вешала на мотку од таванске греде. У кијеру се налазио и ковчег у коме се чувала младина спрема. Остала деца спавала су у кући поред огњишта. Како пише Вук Стефановић Караџић (*Живот и обичаји народа српскога*) ове кућице се у Србији зову вајати. Око куће постојала је још *магаза* (у којој се правио, поправљао и чувао разни пољопривредни и кућни алат), *млечар* или *смочнице* (спремиште за смок: млеко, сир, кајмак, масло, сурутку), *пушница* или *сушница* за месо, *сушара* за воће, *амбар* или *кочане* (спремиште за жито), *пчелињак* (раније углавном од *трнки* – оплетене и облепљене кошнице за пчеле, а касније и од дрвених сандука), *качара* и *печана* (где се налазе каце за спремање кома - *ћопа* и *казан за печење ракије*), *кошаре* или *штала*, *свињци*, *кокошињци* и *пољски клозет*.

За млевење жита наша породица изградила је млин на реци Мала Усора, на нашем имању званом *Ћаћевина*. Данас је то један од ретких млинова – воденица у целој околини на коме се још увек меље жито. У стара времена свака већа породица имала је

свој млин, а мање и сиромашније породице имали су заједничке млинове у којима је свако домаћинство имало свој *ред*, односно своје *редове*. Један ред је био дан у седмици који припада одређеном домаћинству када он меље своје жито.

За време аустроугарске владавине за изградњу млина било је неопходно да се пише молба *Окружном начелству у Бањалуци*, које је за изградњу млина давало писмено одобрење које се звало *дозвољбена исправа*. Одобрење је садржавало услове по којима је млин могао бити саграђен. Поред имена власника који може да гради млин, врсте млина, парцеле где се млин гради и назива реке или потока на коме ће бити млин, *дозвољбена исправа* садржавала је и посебне услове (*нарочите установе* - како је то у документу писало) којих се морало придржавати при градњи млина. Тако се прописивала величина млинске зграде, висина и врста (из камена или из дрвета) бране, изградња пропуста, обавезе надокнаде штете трећим лицима која настане због лоше градње, услови под којима се може приступити поправци млина и томе слично. Такође је било наглашено у *нарочитим установама* да на улазним вратима млина мора бити постављена лимена плочица на којој је исписан број *дозвољбене исправе*.

Млинске зграде су биле саграђене од храстова или букова дрвета и биле су покривене даском. Узводно од млина налази се брана која је саграђена од пободеног коља и балвана. Од бране је направљен *јаз* кроз који се вода усмерава према млину. На месту где вода са бране улази у јаз прави се *сантрач* од дрвета, који спречава да у јаз, приликом бујица, улази већа количина воде и разног наплавног материјала. Честе летње провале облака, као и нагло топљење снега доводили су до великих бујица које су знале да затрпају јаз, а некада и да однесу брану, па и млин.

Из јаза је вода на млински точак падала кроз *бадањ*, који је био израђен од шупљег храстовог стабла дужине од неколико метара. На улазу воде у бадањ постојала је *устава* којом се затварао доток воде и вода усмеравала према кориту реке другим током. На излазу воде из бадња била је уграђена славина кроз коју се усмерава млаз воде тачно на точак млина. Вода из бадња под притиском

воденог стуба падала је на млински точак који је везан једним крајем за *ослонац* (дрвену полугу) на земљи, а другим крајем за *жрвањ* (покретни млински камен). Млински точак се правио од багремовог дрвета. Пропелери су били најтањи дрвени делови који су морали бити често мењани јер су брзо пропадали.

У самом млину постојало је млинско постоље на које је смештен непокретни млински камен. На овај непокретни млински камен налегао је покретни млински камен – *жрвањ* који је у средини имао избушени отвор (такозвану *тоцу*) у који је падало жито из дрвеног коша. У дрвени *кош*, који се налазио изнад жрвња, се истресало жито за млевење. На дну коша постојао је отвор чији се промер могао подешавати зависно од врсте житарице која се млела. Равномерно испадање жита из коша у тоцу омогућавало је такозвано *чекало*, односно *чекетало* (дрвено вретено које је постојало на самом отвору коша, а које је било ослоњено на жрвањ, па је стално вибрирало).

Самлевано брашно падало је у такозвани *купац* – дрвени сандук који је уграђен одмах испод оне стране спољне ивице жрвња кроз коју излази брашно.

У млину је постојао механизам за подизање и спуштање млинског точка, помоћу кога се млин заустављао и покретао, а истовремено се тим механизмом подизао и спуштао жрвањ, зависно од тога да ли се желело крупније или ситније млевење.

У млиновима се млело даноноћно уз дежурење у самом млину. За то време се зими у млину ложила ватра и на огњишту у лугу, од тек самлеведеног жита, пекао колач – мали кукурузни хлеб звани *куруза*. Брашно се месило на јазу и тако умешан колач стављао се на разгнута дна огњишта, те затрпавао пепелом и прекривао жаром. Када буде испечен носи се на бадањ да се опере од луга.

3. ПРИВРЕЂИВАЊЕ

Пољопривреда и занатлиство

У стара времена мештани Прибинића живели су у великим породичним домаћинствима (задругама) и бавили су се углавном земљорадном и сточарством. У оквиру породичног домаћинства, уз ове основне послове, највичнији чланови домаћинства обављали су и одређене врсте занатских послова и израђивали су разне предмете потребне за домаћинство.

Земљорадном и сточарством бавили су се и мушкарци и жене, с тим да су мушкарцима припадали тежи физички послови (косидба, орање, копање, сеча дрвета и слично), а женама нешто лакши послови (мужа стоке, повртларство). Поред тога, жене су се више бавиле пословима у кући (подизање деце, спремање јела, предење, плетење, ткање), а мушкарци су се бавили разним занатима потребним породичној задрузи (изградња зграда, израда пољопривредних алатки, израда обуће, предмета за домаћинство и слично). Заједнички послови су били копање, жетва, вршидба, сакупљање воћа, купљење сена... Деца су се веома рано укључивала у рад, пре свега као помоћ старијима у свакодневним пословима у домаћинству, а нарочито око чувања стоке.

У стара времена у сваком домаћинству су примарни били пољопривредни послови, а израду многобројних предмета (пољопривредних, одевних, предмета за домаћинство) обављали су (по правилу, најискуснији - највичнији) сами чланови домаћинства. По правилу, нису постојале породице које су се бавиле посебно само занатством. У исто време, није био редак случај да су вичнији мајстори из једне куће помагали другим породичним домаћинствима, нарочито када се радило о већим и сложенијим пословима (нпр, столарски и ковачки). Тек са снажнијим развојем робноновчаних односа појединци се почињу бавити искључиво само неким од заната.

У та давна и оскудна времена требало је утрошити много времена и труда да се дође до предмета неопходних у домаћинству и сваки израђени предмет био је веома цењен. Упркос томе, многи тадашњи мајстори трудили су се да ти предмети, поред неопходне функционалности, буду и што лепши. Тако су неки од њих сачувани и до данашњих дана, као ретки примерци изузетне народне радиности. Нарочито се то односи на народне ношње о којима ће нешто касније бити више речи, а такође и на разне музичке инструменте (гусле, шаргије, фруле и друге), плџоске (у којој је држана ракија за пиће и коју је често носио домаћин са собом када иде од куће), преслице и слично.

Подсетимо се на неке од предмета који су коришћени у домаћинствима наших предака.

Вериге: Вериге представљају дужи ланац са куком на једном и алком на другом крају. На дну ланца налази се кука на коју се ставља котлић (обично бакрени) у коме се кувала храна. Алка се ставља на мотку звану *верижњача*, која се фиксира обично под кровом изнад огњишта. Померањем алке по верижњачи ланац се може померати над огњиштем и смицати са огњишта.

Сач: Сач (или *пека*) је имао облик купе или полулопте и био је направљен од масивног метала. На огњишту би се разгрнуо жар, па би се на ужарене цигле стављале земљане посуде са храном или умешени хлеб. Храна или хлеб би се покривали пеком на који би се нагртао жар од сагорелог дрвета. Да би се жар задржао на што већој површини сача око њега би се стављао метални обруч који би спречавао да жар са сача *клизи*.

Саџак: Метални костур од кованог жељеза називао се саџак и служио је за стављање земљаних посуда за спремање хране (или земљаних лонаца за загревање воде) на ватру.

Ожег: Кована направа у виду лопатице са лугом дршком називала се ожегом и служила је за разгртање и преношење жара.

Маше: Кована направа у облику пинцете дужине око пола метра. Служила је за разгртање и узимање жара.

Софра: Софра (или *сопра*) је ниски сто који служи за постављање јела приликом обеда. То је, уствари, округла дрвена плоча срезана од дебелих тесаних дасака са четити кратка ногара.

Долап: Долап је дрвена сталажа која стоји или виси у кући и служи за одлагање предмета домаћинства који се свакодневно употребљавају.

Наћва: Дрвени суд у коме се меси хлеб. То је издубљено дебло обично од чамовине или неког меког четинара. Када се умеси хлеб он се на лопару (дрвена лопата) носи до огњишта где се под сачем пече.

Чанак: Дрвени суд - обично се дубио из врбе, зове или јошике - из кога се јело.

Карлица: Дрвена посуда - обично се израђивала од дужице трешње или липе - у којој се чувало млеко.

Заструг: Мала дрвена посуда округлог облика, дубљена од дрвета меких четинара, са поклопцем званим заклоп. Заструг су обично користили чобани за ношење млечне хране (сир и кајмак). На испаша су чобани у заструг музли овце па у свеже млеко мрвили (дробили) кукурузни хлеб (курузу) и то јели. Ово чобанско јело звало се *умужа*.

Обраница: Дрвена мотка, дужине до 150 центиметара, мало повијена и са зарезима на оба краја. Служила је за ношење воде или другог терета о рамену.

Кабо: Дрвени суд за ношење воде. Израђивао се од малих дужица наобручених дрвеним обручем (расечен и обрађен штап леске). Обично је имао рукохват (*повраз*) од дрвета који се пребацивао преко обранице приликом ношења воде са извора (*точка*).

Ведрица: Дрвени суд у коме се у кући држала вода. Обично је израђиван од јелових дашчица наобручених дрвеним обручем (расечен и обрађен штап леске).

Гребени: Ручна направа која служи за гребенање вуне. Дрвени рам је у облику слова "Т" са уграђеним челичним зупцима у два реда. Приликом гребенања ради се обема рукама и користе се два гребена. Вуна се прво ручно чешља, а онда гребена.

Преслица: Дрвена направа за предење вуне. Израђивала се од даске лаког дрвета, дужине од око једног метра. Горња трећина преслице је била широка око 10 центиметара, са зарезима, и на тај део се везивала кудеља ипчешљане вуне. Доњи део преслице био

је ужи (у виду дебљег вретена) и служио је за забадање за појас како би се несметано могло прести и када је особа у покрету. Приликом пређе, левом руком се вуна полако повлачи са преслице и упрета (прави се непрекидне испредене нити).

Вретено: Комад дрвета вретенастог облика дужине око 40 центиметара. Користи се за намотавање предива са преслице. Приликом пређе вретено се држи у десној руци и лаганим окретањем међу прстима на њега се намотавају испредене нити - предиво.

Друга: Дрвена направа вретенастог облика, већа и дебља од вретена која служи за предење потке за сукно и ћилиме.

Рашак и витлић: Са вретена пређа иде на рашак где се праве кончели, а са рашка пређа иде на витлић. Витлић је дрвена направа у виду крста, равномерних кракова, положена на земљу, на чијим крајевима су вертикално уграђени клипови око којих се мота предиво. У центру дрвених полука налази се фиксирана осовина око које се уз помоћ чекрка механизам окреће и предиво се са кончела мота на мосур. Мосур се ставља у чунак.

Натра: Натра или стан је дрвена направа за ткање (сукна, ћилими, ћебади, поњава, копуља, прегача, тканица, торби и слично). Састоји се од дрвеног склопа на који се монтирају радни делови: две стативе, спонке, подложници, вратило, брдило, ните, штап и чунак.

Трлица: Дрвена полука са удубљењем кроз средину и металним ножићем који се фиксира на једном крају служила је за трење односно чишћење влакана лана и конопље. Лан и конопља се провлаче испод ножа и тако одстрањује *поздер* - неупотребљиви део са стабла конопље или лана.

Ступа: Дрвена (обично од буковине) направа за прављење ланених и конопљених влакана. Има две полуке: једну (доњу и статичну) са жљбовима, а другу (горњу и покретну) са зупцима. Полуке су на једном крају спојене осовином, која омогућава подизање и спуштање горње зупчасте полуке. Лан и конопља се стављају на доњу полуку преко жљбова (када је горња полука подигнута) и онда се покретањем (које се врши ногом) полуке са зупцима спушта на полуку са жљбовима и после неколико понављања добијају влакна.

Парјеница: Прави се од што дебљег балвана дужине око једног метра који се издуби. Када се сакупи рубље за прање у шу-пљину парјенице се прво наспе луг, а затим ставља рубље по коме се на крају поново поспе луг. Тада се рубље са лугом прелије врелом водом и остави да стоји неко време. После тога се рубље носи на поток и пере пратљачом.

Пратљача: Комад дрвета обрађен тако да му је доња површина равна, ширине око 25 центиметара, са рукохватом. Пратљачом се удара по рубљу које се провлачи кроз воду преко даске и на тај начин се пере и испира.

Вагача: Од жељеза ковано сечиво у виду ножа, дужине око 40 центиметара и ширине до 15 центиметара. Једна страна је целом дужином општра, а на другој страни је насађена на кратко дрвено држало. Служи за цепање дуге и шиндре.

Брадва: Лагана алатка за ручну употребу у бачварској делатности. Служи за тесање дуге или даске. Општро сечиво налази се на широј страни. Насађује се на кратко држало.

Чатал: Тесарски вишенаменски чекић. Служи за затесивање дрвених конструкција и за забијање и вађење ексера. Са једне стране је обична глава чекића, а са друге сечиво ширине око 5 центиметара са урезом намењеним за вађење ексера.

Дрвени плуг: По механизму сличан каснијем гвозденом плугу. Састојао се од дрвеног костура званог *гредељ* на који су постављани: *кола* (на предњи део гредеља постављала су се два кола од којих је једно ишло браздом, а друго неораном површином), *цртало* (метални део који испред лемеша пара површину коју лемеш сече са доње стране), *лемеш* (дрвено рало са једном страном од гвожђа) и *даска* (одсечена бразда набацује се на дрвену даску са које пада).

Лов и риболов

Према усменим предањима које је забележио Бошко Н. Петровић овај простор је био изузетно богат многобројним врстама дивљачи, рибом и раковима.

Дивљач је ловљена стрелама, копљем, хајкама, хватањем у гвожђа, вештим постављањем омчи, копањем јазбина али и са псима. Срне, јелени, дивље свиње и друге животиње хватане су организованим хајкама у снежно време, а помоћу вешто постављених гвожђа током целе године. Зимом су прављене кошарице за дивљач према намени. За срне би се ставило сено, кукуруз за свиње, кокош за лисицу и слично. Врата су отворана на једну страну на коју дивљач није могла проћи, пролаз је био узак и није се могла окренути, а идући околу сама себи затвори врата и падне у клопку. Кокош је имала дупли плетар у коме је била безбедна па су лисице остајале гладне пре него што би пале у руке ловаца. Било је и других средстава и начина лова.

Дивље патке, фазани, жуне, дјетлићи и друге птице хватане су у гвожђа и помоћу специјалне мрсуље направљене од коњске гриве или конца.

Планинске реке и потоци биле су богате рибом (пастрмка, јегуља, клен, кркуша и друге) и раковима. Риба је ловљена на разне начине помоћу вршки, крошњи, плетери (преграде), а нарочито помоћу остви. Тако риболовци легну на обалу, прићуте се и када риба наиђе само је набоду на оству и изнесу из воде.

Ракови су ловљени једноставно. Обично испод подигнутог камене налазили би се ракови који би се рукама вадили из воде. Прича се да је ноћни раколлов био нарочито успешан. Ноћу су ракови излазили на обалу у испашу и онда би се појавили раколовци са упаленим лучем. Осветљени ракови би остали непомични и људи су их купили и њима пунили вреће.

Уловљена дивљач, рибе и ракови су свежи припремани за јело на разне начине али су и сољени и сушени и коришћени нешто касније. Поред тога, кожа уловљене дивљачи употребљавана је за прављење обуће и одеће, те других предмета за домаћинство.

Порези и друге дажбине

Професор В. Ј. Радојевић, 1901. године у *Босанској вили (Уређење турске државе и положај Срба у њој)*, пише и о наметима које је хришћански народ (*раја, ђаури*) морала да плаћа под турском влашћу. У турској је царевини сваки рајетин, као неверник и становник муслиманске државе, имао врло много обавеза и према султану и према његовим људима. С тога је био оптерећен и многобројним и тешким дажбинама. Оне су се доста разликовале и према томе на којој је врсти земље (царској, спахијској или џамијској) рајетин живео, а поред тога, оне су се с времена на време мењале и принављале још и према потребама државним или обласним, а по каткад и по вољи власника. Отуда су дажбине у разним областима и у разним временима, биле врло различите, како по величини тако и по врстама. Једне су се од њих сматрале за сталне и законите, а друге за ванредне (несталне) и засноване на самовољи нових власника; једне су падале на личност (мушку главу), друге на цео дом, а треће на земљу коју рајетин обрађује; једне је рајетин исплаћивао новцем, друге природним производима, треће радном снагом, а четврте крвљу крви своје – својим подмлатком.

За рају су биле обавезне ове дажбине:

а) *Харач (испенце, то јест ропски данак)* је плаћала свака неверничка мушка глава, од 7 до 80 година, за гажење и обрађивање царске земље (јер своје нема). За све је једнак и свагда му је величина зависила само од воље султанове, који га је по Корану, могао повсхати или смањити, па и сасвим опростити. Ово је био најсталнији данак, а обично се плаћао 20 до 25 аспри (или један златни дукат “султанија”) што је одговарало старој “царској перпери”.

б) *Главница (цисијет)*, коју је плаћала свака немуслиманска пунолетна (т.ј. ожењена) мушка глава на име личне и имовне безбедности, што ју је нашла у муслиманској држави. Употребљавала се за подмиривање административних, војничких и других трошкова у дотичној области, а како расходи никада нису били стални, то се и величина ове главнице врло често мењала. Разрезивала се и наплаћивала сразмерно богаству оних, који је плаћају.

Овоме је ишао лични порез (*мирија*) на свако ожењено лице, за тим данак на виноград (*дунумина*) врт за поврће, воденицу, казан (за печење ракије), кошнице, свиње (жировница), свадбарина (за женидбу и удадбу) и мртвина.

в) *Травнина* (*попаша, чибук*), т.ј. порез на козе и овце, које пасу по утринама и планинама. Плаћала се на свако грло посебице (на једно или два грла по 1 аспра – око 24 паре динарске) и на тор или стадо укупно (10-20 аспара), а величина се у току времена мењала.

г) *Војница*, т.ј. порез којим се свака мушка глава откупљује од војне обавезе. Величина јој је различита (у новије доба била је по 1 бела медедија – око 4 динара годишње, по глави).

д) *Ситни трошкови*, који у почетку нису били законом одређени, нити строго обавезни за рају, него су се прикупљали као добровољни прилог, па су се у току времена тако укоренили, да су се претворили у прави данак. Овде долази *тајин* и остали трошкови око дочека неког царског човека и његове пратње, кад путује кроз дотичну област или у њу долази на службу (зоб, сено, слама, дрва, масло, сир, лој, пасуљ, мед и др.); затим новчани поклон (*бакшиш*) царским чиновницима и њиховим помоћницима и момцима, дочек спахије или његовога субаше, или каквога царског изасланика, кад изађе да прикупљају порез и збирају летину (десетак) и т.д.

ђ) *Разне глобе*, што је раја плаћала, ни крива ни дужна; као н.пр. *крвнина* (*мада*), коју је плаћала свака кућа села или целе околине у којој се нађе убијен човек, а не зна се убица. Исто се тако заједнички плаћала глоба и за паљевину, ако се не зна кривац. Величина је глобе била врло различита.

е) *Разне таксе*, као н. пр. за прелаз преко моста, превоз преко реке скелом, царина на увоз и извоз робе и т.д.

ж) *Десетак* (*ашер, стари соћ*) т.ј. десети део од свих врста жита и других природних производа, уколико где за сено, поврће и друге ситнице није другачије наређено. Давали су га сви Хришћани, осим оних што су живели на хасовини, али су ови опет, у накнаду за то врло често морали плаћати ванредни прирез у новцу

(спенца или *авариз*, стари *поданци*). У новије време појавили су се, од некуд и читлук-сахибије, као неки власници земље на којој раја живи, те је раја, поред свега осталог, што је цару и спахији давала, давала и њима *деветак* или *четвртину*, или *трећину*, или *половину* (како где) од својих производа.

з) *Данак у народној снази (ангарије, кулук)*. Осим рада и обавеза на земљи, коју су држали и сами обрађивали, Хришћани су морали још по неколико дана, у свако доба године, радити на оној царској земљи што није била раздељена и раздата спахијама (орање и сејање, копање, кошење и купљење сена, жетва и вршидба и т.д.), а исто тако су морали о свом трошку радити на оправљању старих и подизању нових тврђава (градова), на просечању и насапању друмова, превлачити царски и спахијски десетак и грађу за разне државне потребе, сећи и превлачити дрва за огрев спахија, војника и царских чиновника, преносити пртљаг војсци и чиновницима кад путују, чувати друмове од хајдука и спроводити путнике. Од појаве читлук-сахибија раја је морала још и *беглучити*, т.ј. кулуком радити и на оној земљи, што су је читлук-сахибије задржали за себе. На кулуку је раја често задржавана и по више месеци, а међу тим, за то се време с њом врло нечовечно поступало. С тога је ово била понајтежа обавеза према новим господарима.

и) *Димница (димарина, ресми-фулури или ресми-духан)*, т.ј. порез на свако хришћанско огњиште. Величина се мењала (око 6 до 10 аспара на кућу).

ј) *Данак у крви* био је најтежи и најгрознији намет. Сваке године царски су чиновници одлазили у поједине области (редом), те су по царевој заповести одузимали од родитеља најбољу и најздравију хришћанску мушку децу (од 8 до 12 година), па су их под јаком пратњом одводили у престоницу (Једрене, а после 1453. године у Цариград) и предавали их *царском оцаку* на даље неговање. Тамо су их најпре турчили, па их онда тако потурчене, васпитавали у војничком духу и тако турској царевини спремали најбољу војску. То су они чувени јаничари, који су, прерано отргнути из наручја матерна, заборавили и веру и своје порекло, те највише страха задали хришћанима и највише прославили муслиманско оружје.

Усмено предање, како је изгледао порески систем у Босни за време Аустроугарска царевина, забележио је Бошко Н. Петровић:

Непосредни порези: десетина на земљиште односно приход од земљишта, десетина на дуван, порез (данак) на државно земљиште и шуму које је неограничено користио појединац.

Посредни порези: царина, монопол на дуван, со, шећер, барут, пиво, ракију, вино.

Паушални порези: на вредност земљишта и зграде, кућну најамнину (станарину), точарину, порез на радње, рударски порез, пристојба за точење на пазарима, порез на стоку.

Остале даће: производња пива, ракије, вина, контролна мерења сребра, злата, платине и слично.

4. ГОВОР

Као што смо то раније писали основни циљ аустроугарске политике на Балкану у другој половини XIX века било је слабљење српског елемента и кидања веза Срба из Босне и Херцеговине са Србијом и Црном Гором, а Бењамин Калај (заједнички министар финансија и одговорни министар за послове Босне и Херцеговине) био је један од главних креатора и реализатора такве политике. Међутим, није било довољно само политичко и физичко раздвајање него је примењена и једна много суптилнија и дугорочно опаснија стратегија која је ударала у саме темеље идентитета народа.

Већ смо истицали да су европски стандарди, који су у то време важили, народе идентификовали и међусобно разликовали на основу језика којим говоре и којим су говорили њихови преци. Срби у Босни и Херцеговини говорили су српским – штокавским језиком и ту се убрајају не само православни Срби (закона Грчког – како то пише Вук Караџић) већ и Срби који су прешли на ислам (Срби закона Турског), те Срби који су се покатоличили или поунитали и који признају римског папу за свог верског поглавара (Срби закона Римског).

Аустроугарска у остварењу свога циља покушава да створи синтетички – босански (или бошњачки) народ и промовише босански (или бошњачки) језик. Бењамин Калај 1890. године уводи службени *босански језик*. Али не само да се мења назив него се смишљено врши (у службеној употреби) и кварење језика и он постаје ружан и тешко разумљив за становнике Босне и Херцеговине. У есеју *Трагом кварења нашег језика у недавној прошлости* Марко Марковић, пре пола века, пише: *Кад је реч о окупаторовом кварењу народног језика, нама се чини да не би било тешко утврдити да је Аустроугарска за четрдесет година своје владавине штетније деловала на наш језик него Турска за четири стотине година.*

Како пише Војислав Богичевић (у књизи: *Писменост у Босни и Херцеговини*) Калај је био врло упоран и доследан, па упркос многих напада на његову политику није ни за длаку попустио у погледу назива за “босански језик”. Калај је изјавио да може поновити само оно што је раније говорио, а то је да језик земље мора имати неки назив.

И Срби, вође покрета за верско-просветну аутономију, оштро су у свом меморандуму из 1896. године критиковали назив “босански језик”. Земаљска влада у Сарајеву одговорила им је уобичајеним накарадним званичним језиком:

Ова освада односи се углавном на слог годишњих исказа, у свему погледу предложена рјешидба највише власти Његовог Величанства, а у смислу Владине наредбе. Осим осталих разлога мјеродавно је било и то да би се морало дозволити католичким конфесионалним школама “хрватски језик”, ако би србским православним школама по њиховом захтјеву дозвољено било, што би сигурно у србским новинама проузроковало буку гњева проти намјери за хрватизирање земље.

Овај изопачени службени језик није се могао елиминисати из званичне администрације ни до краја аустроугарске владавине у Босни и Херцеговини. Расписе, одлуке итд, правили су људи разних националности (Чеси, Пољаци, Немци, Мађари, Словаци итд) који су служили као чиновници у Земаљској влади и у котарским местима. Петар Кочић је у свом говору 1911. године у Босанском сабору такође говорио о питању језика, па се том приликом осврнуо следећим речима на кварење народног језика: Као што је окупација донела много зла и учинила нам многе неправде у свим правцима народног живота, исто је тако штетно утицала на развитак нашег богоданог, звучног и љупког језика. Тај утицај је тако штетан да се ми данас морамо бојати да се наш језик посве не исквари.

Назив босански језик ће под притиском јавности бити укинут 1907. године, али језик сада више неће бити српски него српско-хрватски. Да је ова стратегија Аустроугарске била темељно разрађена и суптилно спровођена, та да је дугорочно изузетно опасна (као и аустроугарско инсистирање на тези да: *Српства нема изван*

православља) јер је ударала у саме темеље идентитета српског народа показује чињеница да после једног столећа од јединственог српског – штокавског језика сада имамо три – српски, хрватски и бошњачки, а на помолу је и четврти – црногорски језик.

Говор усорског краја је новоштокавски, ијекавског наречја. Становници Прибинића и околних места говоре течно и јасно и имају правилан нагласак на одговарајућим слоговима речи.

Код изговора појединих сугласника и вокала постоје одређене специфичности (које су истина присутне и у другим деловима Републике Српске). Карактеристично је јотовање које одступа од стандардног књижевног језика (на пример, ђевојка, ђед, као и ћерати, лећети и томе слично). Код речи које почињу са пч, пт, пш итд. први сугласник (п) се не изговара (на пример, чела, тица, шеница), а често се сугласничка група хв изговара као ф (на пример, фала уместо хвала). Једна од карактеристика говора овог краја је и сажамање вокала: рек'о, дош'о, глед'о. Често се не изговара ни сугласник х, нарочито на почетку речи (на пример, 'аљина, 'ладовина), а при изговору муслиманских имена већина Срба изоставља слово х, те су уместо Мухарем говори Му'арем, уместо Мухамед - Му'амед, Хасан – Асан, Хусеин – Усеин итд.

У говору наших предака срећемо и речи из других језика, пре свега, турцизме и германизме. Још увек се (истина све мање и мање) у свакодневном говору користе и одређени локализми, речи које су непознате људима који нису из тог краја. Непотпун речник таквих речи, дајемо у наставку.

А

Авлија – кућно двориште

Авиље – отпад (обично од дрвета)

Азна – уређен извор воде за пиће (вероватно од “јаза”)

Ајван – стока

Ајкапа, ајкапаст - неукротив (обично за стоку)

Акрап - ругоба

Алаша - руља, разуларена група

Алка – карика, метални круг
Аљина - хаљина
Апаш - друг, пајташ
Арач – харач, врста пореза
Ардауш - галама, неред међу људима
Артија – хартија, папир
Арман – место на коме се врши жито
Ас је - Да ли је?
Асијаст - обестан
Аскер – турски војник
Асна - корист
Астал - сто
Ашиковати – забављати се

Б

Бајат - стар
Баталити – покварити
Башити се - шепурити се (“*Лако се башити на туђем*”)
Баца – отвор за дим на крову куће
Биљег – знак, обележје, мета
Биртија – кафана
Бисаге – спојене торбе за седло
Бегенисати – одабрати, допасти се
Без – платно
Белај - несрећа
Берићет - благослов
Бетер - слабашан, нејак
Благо – стока, овце
Блен’о - загледао се
Бљузак - јака киша
Боме – богме
Брав – ован
Брњав - умазан око уста
Будалија - глупост
Будак – трнокоп

Бунца – рупа
 Буњиште – сметлиште
 Бурла - рови, претура

В

Вабити – дозивати живину или стоку
 Вавјек - увек
 Вајда – корист
 Вакат - време
 Вако – овако
 Вала – хвала
 Варићак - дрвена посуда за жито запремине 12 кг
 Варењак - куван кукуруз
 Ватраљ – приручна кадионица
 Вењер – фењер
 Вериге – ланци са кукама изнад огњишта
 Вертун - кецеља
 Видло - цветло, запаљена зубља луча
 Вилџан – филџан, шољица
 Виранге – завесе
 Воје – овде
 Врлетан - незгодан, својеглав (човек), неприступачан предео
 Врљика – део дрвене ограде
 Врпољи - врти се, не седи у месту (за немирно дете)
 Врчити - одбити се (“Врчи комад и удари га”)
 Вуруна – пећ
 Вучија – дрвена посуда за ракију

Г

Гаила - галама, вриска
 Гањак - предсобље, ходник
 Главар – старешина
 Глацнуо се - опоравио се, удебљао се
 Гариб - бараба
 Грамба - неспретно хода

Грк – горак
Губица – усна
Гувно – место за вршидбу жита
Гуја – змија
Гујавица - глиста
Гуланфер - спадало, бескористан
Гуњ – део горње одеће
Гурав – грбав

Д

Дагма - белег, ознака
Дажд – киша
Двери – врата
Деверати - трпити дуго
Дедер - хајде одмах (заповедни начин)
Декно - ударио изненада
Демет - нарамак
Доакати - доћи главе
Доводци – деца које удовица доводи у кућу новог мужа
Доколио - нашао времена
Домазет – ко се прижени у женину кућу
Досин’о - мало дохватио (за човек који је припит)
Драмосери - прича без везе
Дрежди - дуго чека
Дркација - који прича у празно
Држећан – стар, а добро се држи
Дрланца - искоришћен, неупотребљив
Дртина - остарио
Дувар – зид куће
Думагија - дим, прашина

Ђ

Ђакад - кадгод
Ђе – где
Ђсвојка – девојка

Ђезва – посуда за кафу
 Ђинђува – стаклена куглица
 Ђисије - ситни накит, понекад и за ствари којима се не зна назив и сврха
 Ђувегија - младожења, момак пред женидбу
 Ђутуре - скупа, све
 Ђутурум - стар, излапио

Е

Еглен – разговор
 Егија - ручица за окретање
 Ерав - хром

Ж

Жаруља – сијалица
 Живока – део ограде
 Жера - жар
 Жестан - мастан, жесток
 Жимлија - прождрљив

З

Завозан - који заноси у ходу или вожњи
 Задрт – тврдоглав, својеглав
 Зажмак - омча на коношцу или концу
 Заинтачити - навалити са тражењем, не одустајати
 Заитити - захватити
 Зајазити - преградити ток воде
 Закрмачити - забрљати, испрљати
 Заметати - сметати, ометати
 Заметити - затурити
 Заморници – укопници, присутни на сахрани
 Запећи - зарибати (за механизам који се не да покренути)
 Заустрно - застао, задржати се
 Збобли - узме на брзину, отме
 Здурнут - плаховит, љут

Звјерла - гледа наоколо
Звоца - придикује
Зврндов - својеглав, самовољан
Зивлака - безвезњаковић, који свапта прича
Зијан - штета
Зијанћер - штеточина (обично за стоку)
Зимљив - осетљив на хладноћу
Зера – трун, врло мало
Зуар - корист
Зубун – прслук
Зулум – насиље, неправда

И

Избеушити - ослабити на месту прелома
Извиједа – измишља
Изјести - појести
Ијере - зашто
Иљага - велико невреме
Исан – особа, човек
Искамчити - добити после упорног тражења
Итити - журити
Итнити се - бацити се

Ј

Јазмак - рупа у земљи
Јазук - штета
Јапија – истесана грађа
Јевта – недеља, седмица
Јендек- провалија
Једноч – једном
Јербо - јер
Јере - зашто

К

- Кабо* – дрвена посуда за воду
Кабулио - једва се одрекао, једва дао
Кавга - свађа
Каје - каже
Какви - не
Каламоча – на брзину припремљено чорбасто јело
Канџија - бич
Кањава - крпа за посуђе
Кам- катил - спреман за напад (за вола који хоће насрнути на човека)
Капарисао - заузео, дао капару
Капија – вратњице, врата
Каран - тужан
Качара – остава за каце
Кевчија – кутљача
Кезме – мало веће прасе
Кијер – вајат (помоћна дрвена кућа за спавање)
Кимљив - који се лако наљути
Киндисо - упоран у нечему, који је навалио
Кљенут – сушење руку (мишића)
Кљувапа - рага
Кљусина – стар коњ
Кмечи - плаче (за дете)
Ковртањ – округао колач са шупљином у средини
Кожун – прслук
Колијер – оковратник, крагна
Коловрат – вртлог
Конак – преноћиште
Кочак – остава за кукуруз
Коџав - премршав
Коначити - заноћити
Кофа – посуда за воду
Копара – штала за овце или говеда

Крвајише - куди, омаловажава
Креуче - крешти
Куветан – способан
Кундура – дрвена обућа
Кунац – сандук за брашно у млину
Курајбер - неважан, безначајан, нико и ништа
Курвештија - курва
Кусати - јести кашиком
Кућар – мања дрвена зграда

Л

Лабрња - њушка, уста
Лад – хлад, сена
Лачан - витак, мршав
Лаче – хлаче, пантолоне
Ландра - скита
Лапио - узео на брзину
Лапрда - говори без везе
Лапурити - брзо гонити (стоку)
Лазина – крчевина или оборена шума
Легура - спор, лен
Лезесер - пренемагало, који се прави болестан
Леура - скитница
Лилати -љуљати
Линцати - пити халапљиво
Лондра - покварењак, олош
Лубина – леш животиња

Љ

Љазга - краста, унакажење
Љата - хода негледајући где стаје
Љатав - који неправилно хода, невешт
Љаштра - хода незграпно

М

Магаза – подрум
 Малијем - замало
 Марва - овца
 Марно - ударио изненада
 Мсана – крчма
 Машала – бакља, луч
 Мешчини - мени се чини, чини ми се
 Миздрак – бодеж, копље
 Млого – пуно, много
 Мосур – калем за намотавање конца
 Мочило – бара или вир у потоку за потапање лана или конопље
 Мрлина - пркотина, који се вуче (за човека)
 Мрлиња - дуго спава
 Мрцина - покварењак (за човека), угинула животиња
 Мулија – ексер
 Мустра - узорак
 Мутап – прекривач за коње
 Мучан - незгодне нарави, пргав

Н

Набигузица - похлепан, прождрљив
 Награјисати - настрадати
 Нагузати - наканути се
 Награисати- награбусити
 Надасица - успон
 Надут - љут, који се дури
 Назор – на силу
 Накида - вређа, напада
 Накиљати – нападати, узнемиравати
 Наклати – заклати “курјак ми крмка наклао”
 Намастир - манастир
 Наповраћио - наговорио, намамио
 Напој – течна храна за стоку
 Натакарио - незгодно наместио

Натра – стан за ткање
Нацјебурати - напунити водом
Нацак – секира са дугом дршком, упицама и сечивом
Неимар - градитељ
Некадур - немоћан
Немере - не може
Несибетан - прождрљив
Несмало - за мало

О

Обаталити – покварити
Обико - привикао се
Обрамица – дрво за ношење воде на два краја
Обрдан - оштећен по ивици (обично за метални суд)
Оварисати - погодити
Овдан – дању, преко дана
Ођазити - отворити широм врата
Одлепутати - одлетети
Одишћелио - изгустирао
Ојтра - јутрос
Ојшула - спадало
Оклембурио - утучен, тужан
Оклен – одакле
Околац - обор за свиње
Олба - мера за течност, пола оке
Омрко - није стигао за дана, ухватила га ноћ
Опајдара - лака жена
Опутљаци – обућа ручне израде од јареће коже
Орма – коњска опрема
Ороз - петао
Осијо, осижати - одбити се (“*Осија од мене три метра*”)
Отојч – малопре
Отпачати - стићи урадити (“*Нисам могао отпачати*”)
Отпочети – одморити се
Отрачити – урадити, завршити

Отрти - обрисати
 Отосеч - мало прије
 Ошинути - ударити
 Опкоперан - окретан, живахан

П

Пај – део
 Паити - сматрати да се има законско право
 Палија – мотка
 Палучак – њива поред потока
 Пачати се - мешати се, полагаати право (“Пача ми се у дио”)
 Перајица - чекиња од свиње
 Пенџер - прозор
 Пинџати - раздирати
 Пишман – покајање, одустанак од договора
 Пиштолина - бара
 Пичвајз – гужва, неред
 Плао – много
 Плот – ограда од прућа
 Пљезори - пуже (за децу)
 Повиленио - раздраган
 Повраз - рукохват на котлу или сличном посуђу
 Поган – неваљаштина, лоша особа
 Погањ - кривина
 Податна - дарезљива *фиг.* лака жена
 Подина - развршено сено
 Поити – напајати
 Појутарце – други дан славе
 Појата – штала
 Полуока – флаша од пола литре ракије
 Попашан - насртљив
 Поправио се - добио на тежини, удебљао се
 Потеке – помало
 Потечи – потрчи
 Првати – летети

Превелио - превесео, необично весео
Препети - превезати стоку на њиви
Пресамитио се - изнурен, мршав
Преутинула - за кишу која лагано престаје
Приуза - краћи конопац (служи за вођење стоке)
Пропелити - проговорити, јавити се (“*Не зна ни пропелити*”)
Пртина – прогажен дубоки снег
Прђија - имање, имовина (“*Као да је његова прђија*”)
Пуља – дугме
Пуџија - мала пукотина, напрслина

Р

Разгалити - разведрити, расхладити
Разговорити - утешити
Рана – храна
Рањика – шерпа
Раст – храст
Ринтати – радити
Ремунда - скаламерија
Рсуз - покварењак
Рубац – марама
Рубина – кошуља
Рустина - камењар, пећина
Ручи - дере се на сав глас

С

Саграма, саграмаст - брзоплет, хировит, непредвидив
Сакарет - богаљ
Саплаисати се - пасти од умора
Саранити – сачувати
Сач – пека, тучени поклопац за печење хлеба на огњишту
Саџак – трножни носач за посуде код кувања
Сварити – скувати
Свитњак – узица за везање гаћа
Седра – врста тврдог шупљикавог камена

Сент - правац
 Свез'о - добро пијан, напио се
 Сербез - на миру, без бриге
 Серизије - нешто што не постоји; реч која ништа не означава
 Сијасет - много
 Сиљај - појас
 Скаламбурио - направио набрзину
 Сказав - незграпно грађен
 Сканатурен - направљен на брзину, склепан
 Сквачалка – зихернадла
 Скемлија – мала дрвена столица
 Скоруп – кајмак
 Скрасити се - смирити се на једном месту
 Скркати - срушити, упропастити
 Скудио - нашао ману, покварио (“Скудио ђевојку”)
 Скутра - стара кучка, куја
 Смок – бели мрс
 Смочити - јести више хлеба, штедити на мрсу
 Смрдљив - који се лако наљути, љутица
 Смести се – збунити се, заборавити
 Смесник – дете очуха или маћехе из претходног брака
 Сносити – трпети
 Сомун - хлеб
 Сопра - трпеза
 Спрчен - претесан
 Срча – стаклена флаша
 Стопаница – домаћица
 Стожина – дрво забодено у земљу око кога се пласти сено
 Стреја – стреха
 Строжак – сламарица
 Струга – прелаз на огради
 Субудала - луцкаст
 Сукурчина - задрт, прек
 Сурунтија - старудија, непотребне ствари
 Сустати - уморити се

Т

Тазе – свеже
Тека – свеска
Тандрка - лупа
Тандркно - умро изненада
Теслачи - крупно лаже
Твориза - често отвара врата
Теке - мало
Теке потеке – мало помало
Текинук - малко
Текун – оклипак кукуруза
Тијесан - незгодне нарави, за човека којему све смета
Токмак – блесав
Тор – ограђен простор за овце
Трбу – стомак
Трка – кошница за пчеле од прућа и блата
Трап – остава за кромпир, у земљи
Тулукати – бибац (ћуран) тулуче

Ћ

Ћаге - папир
Ћакнут - душевно поремећен, ударен
Ћаћа – отац
Ћаса – полулоптаста посуда без рукохвата
Ћер – кћерка
Ћерати – гонити, терати
Ћорно - украо
Ћушнути - млако опшамарити
Ћувик – брежуљак
Ћуп – земљана посуда
Ћурлик – дувачки инструмент

У

Уајмити - узети под своје
Угарак – нагорело дрво

Угледао се - опоравио се
 Ужегло - угријало (сунце), покварило се (“ужегла се маст”)
 Ужећи - запалити луч или свећу
 Укабулити – усудити се
 Укинути - оборити, затрти стоку (“укинуо сам стоку”)
 Уколијенчити - укротити, стоци везати ужетом главу и ногу да теже хода
 Уо - уво
 Упо – пао, упао
 Урија – неплодна и необрађена њива
 Ускопистити се - заинатити се
 Усован - који много псује
 Устока - источни ветар
 Утеко – побегао
 Ућустечити - укротити стоку везивањем задње и предње ноге
 Уцвијелити - расплакати дете
 Ушчуло се - почело да заудару, смрди
 Ушур – накнада за услугу

Ф

Фали - недостаје
 Фалинка - мана
 Фасовати – добити батине
 Фунга - запомеће кавгу
 Фурсет - инат
 Фуруна - пећ

Х

Хепек - мали део неког механизма коме се незна име
 Хрга - остарио, неупотребљив

Ц

Цакли се - сија се
 Цалика - наговара
 Цвари - дуго цури

Ципри - сикће, брзо прича
Цикорија – сурогат кафе
Цура – девојка
Цурак - танак млаз воде
Цуко – пас
Црвоточан - дрво које су напали црви
Цркотина - рага (за стоку), остарио (за човека)

Ч

Чакарсет - разрок
Чакмак – кресало
Чакмачити - придиковати
Чакти - брзо говори
Чанак – дрвена посуда
Чардак – кућа на спрат
Чвакнут - ударен, блесав
Чвакће - равномерно удара у нешто
Чела – пчела
Челебија - мршаво и гладно говече
Челјад – укућани
Чивитан – модар
Чирак – свећњак
Чопи - дуго чека на једном месту
Чунгар - густиш, грмљем обрасло земљиште
Чуст - брз

Џ

Џабана - помоћ, милостиња
Џокав - деформисан (за одећу)
Џоњати - спавати
Џукела - остарио пас, *фиг.* покварењак

Ш

Шантав - који забацује ногом кад хода
Шалафијаст - ветропир

Шеврда - врлуда

Шелебеће - тетура (за пијанца)

Шефија - господар

Шепав - хром

Шигицање - играње, поигравање, завитлавање

Шиљеже – старије јагње

Шиндра – танке јелове дашчице за кров

Шкатуља – паклица дувана

Шкомрак - непостојећа животиња мрака којом се плаше деца

Шодор – крупнији песак

Шпадљичав - који слабо једе

Штрека – пруга

Шувелив - неплодан, јалов

Шућмураст - мутан, не може му се поверовати

5. ИСХРАНА

Исхрана данашњег становништва у Прибинићу знатно се разликује од исхране њихових предака. Основна карактеристика исхране наших предака била је једноставност, једноличност али и изразита калоричност хране. Највише су за исхрану коришћена јела од пасуља, кромпира, купуса, затим млеко и млечни производи, јаја и (углавном суво) месо. Црни и бели лук се доста користи при спремању јела, али и свакодневно као својеврсна салата (али и добра превентива за разне болести). Ипак, у то време, хлеб је био најважнија храна и то нарочито кукурузни хлеб - куруза. У исхрани је коришћена и риба и ракови који су се ловили по многобројним брдским речицама и потоцима, те сезонско воће, печурке и мед. И у прошлости су постојале разлике у исхрани између појединих породица у зависности од њиховог економског стања.

Исхрани се није поклањала већа пажња осим за свечане дане када је храна била разноврснија, укуснија и обилнија. Врста исхране је у великој мери зависила и од годишњег доба. Једино се током целе године у исхрани користио хлеб, пасуљ, кромпир, црни и бели лук, јаја, суво месо, млеко и млечни производи. Током пролећа, лета и јесени у исхрани је доста заступљено сезонско поврће, али и разно зеље, коприва и слично. У летне и јесење дане много се јело разно свеже воће (јагоде, купине, малине, боровнице, трешње, јабуке, крушке, шљиве, мушмуле, оскоруше и др.), а мештани су тада по шуми сакупљали велике количине печурака (нарочито су укусне рујнице и вргањи) које су за јело припремали на разне начине.

Наши преци су доручак сматрали споредним оброком и он се обично састојао од чаја (ређе беле кафе) и парчета-два хлеба. Многи старији људи и жене не доручкују, али су црну кафу сматрали правим јутарњим ужитком. Главни оброци су били ручак (који је обично био између 12 и 13 часова) и вечера када су сви чланови домаћинства (чељад) били на окупу. Јело се седећи на трношцима или на земљаном поду са округлих дрвених софри.

Између ова три obroка деца су добијали и хлеб намазан свињском машћу или пекмезом.

Свако домаћинство је редовно припремало зимницу. Кисели купус се држао у дрвеним кацама, кромпир, ротква, репа и јабуке су чувани у траповима (који су прављени тако што се у земљи ископа јама у коју се ставља храна за чување која се облаже сламом и поново затрпава земљом), жито у амбарима, а суво месо је чувано обешено у сушницама или другим просторијама где има доста свежег ваздуха, а током лета у хладнијим, подрумским просторијама. У давна времена се ретко спремао пекмез, али се он временом све више користио и био права посластица за све укућане, а нарочито децу.

Наши преци су пре јела и уз јело пили по неку чашицу домаће ракије. Тај обичај је сачуван и до данашњих дана. Најчешће је то била шљивовица или крушковача али су се правиле ракије и од других врста воћа (јабука, трешња). Шљивовица се добијала раније из шљиве белице, а касније и од мађарице. Нарочито је била укусна крушковача која се добијала од чувене крушке карамут (данас веома редак јер споро расте, касно даје род и ређе – по правилу сваке друге године - рађа).

Подсетимо се на само нека јела (специјалитете) и напитке наших предака:

Цицвара: Некувано млеко се усири и сир се ставља у качице да одстоји. Касније се кува млеко у кога се ставља сир из качице и пресица брашном. Цицвара се сматрала једним од најукуснијих јела (*Не свиђа ти се - хтео би сваки дан цицваре ?*).

Пура (качамак): У врелу воду дода се потребна количина соли. Затим се у кључалу воду додаје кукурузно брашно уз непрекидно мешање све док се не добије потребна густина. Укувавање обично траје око пет минута. Када се скине са ватре смеша се прелије млеком, а за свечаније прилике (и у богатијим породицама) додаје се сир и/или кајмак. Пура се једе док је топла.

Попара: Врела вода се прво посоли (по жељи) па се у њу стављају ситно исечени комади, обично старијег, пшеничног хлеба (погаче) и додаје мало млека. Током кувања може да се додаје и

(слани или слатки) сир. Када се скине са ватре попари се додаје кајмак. Попара се једе док је топла.

Чинбур: Неколико јаја се разбије, дода се сир и кајмак и све то се добро измеша. Смеса се затим ставља у посуду са врелом машћу да се испече. Чинбур се једе док је топао.

Гибаница: Припрема се тесто од пшеничног брашна које се развија у танке листове који се потом пеку (суше) на врелом земљаном поклопцу (такозваној *покљуци*) све док се не добије румена боја. Осушени листови се слажу у тепсију, а између се ставља слатки сир (може да се дода и кајмак) и на крају се прелије унапред припремљеним *чварогом*. Чварог се припрема тако што се осушене и испржене семенке бундаве (шпице тикве) скувају у врелој води.

Тијепека: Просејано кукурузно брашно се посоли и умеси са млеком и дода му се сир и троп. Затим се разлије у тепсију и пече под сачем. Испечена маса се затим сече на комаде и, по правилу, једе док је топла. *Троп* се добијао као споредан производ при справљању такозване бравље масти. Сакупљени кајмак од крављег или овчијег млека се стављао у посуду и топио на ватри. У току топљења добијала се бравља маст, а талог који је остајао звао се троп и користио се за припремање при справљању других јела или се јео са топлом погачом.

Уштипци: Били су то својеврсни колачи за наше претке. Просејано пшенично брашно се умеси са млеком. Смаса се затим кашиком ставља полако у посуду са врелом машћу. Уштипци се једу док су топли. Нешто касније, као посланица, појавиле су се и *крофне*.

Сутлијаш се појавио у кућама наших предака када се почео куповати пиринач. Правио се на тај начин што се пиринач укува у млеку и по потреби мало заслади.

Осим разних врста ракије наши преци су повремено користили и неке друге напитке. Наведимо неке од њих.

Чај: Чајеви су припремани од разних (по правилу, лековитих) трава као и цветова и листова неког дрвећа (зове, липе). Обично се чај није заслађивао осим у свечаним приликама када се у чај додаје мед.

Кафа: Кафа се почела користити много касније и то је био прави ужитак. Кафа помешана са млеком (бела кафа) у коју се ставе (удробе) комадићи хлеба био је омиљени доручак укућана. За старије чланове домаћинства посебан ужитак је била шољица (вилџан) црне кафе. Често је уместо праве кафе коришћен њен сурогат – дивка.

Медовина: У чисту питку воду се размути мед и кува се. Медовина је представљала веома укусан напиток који су користили наши преци.

Пеца: Осушене слатке јабуке или крушке у пролеће се стуку дрвеним чекићем, ставе у дрвену кацу и залију питком водом. Након врења од смесе се пече ракија, а остатак звани *ћол* се ставе у дрвену посуду и поново залију питком водом. Након дужег стајања смеса прокисне па се цеђењем добије укусан напиток који се у пролеће пије уместо воде.

Туршија: У јесен се у дрвену посуду стављају (питоме, а могу и дивље) јабуке и крушке, те плодови шипка, црвеног глога и брекиња. Све се то пошећери и прелије питком водом. Након врења плодови се поједу, а преостала вода се пије.

Ошاپ (комлот): Разно сушено воће (пре свега, јабуке, крушке, шљиве) кувају се у доста воде и додаје се мало шећера. Охлађени ошاپ се потом пије као веома укусан напиток.

Сурутка представља остатак течности после сирења, која се може пити одмах (као слатка) или после неколико дана када укисне (као кисела). Сурутка је био омиљен напиток косаца.

Поред наведених, као напици коришћени су и квас, разблажено јабуково сирће, расо од купуса (остатак течности после кисељења) итд.

Покућство су наши преци сами израђивали и оно је било доста оскудно. На долапу или крај њега стајало је посуђе: сопра, лопар, оклагија, дрвене посуде, земљани лонци, ћасе, таве и друго. Од дрвета су се правиле карлице за разлевање млека, качице, каблићи за сир, сурутку, затим кабови за воду, чаброви, варићаци за жито, чанци, кашике али и вучије и бурад за ракију. Од глине су прављени ћупови за мед и масло, те крчазе за воду. При прању посуђа користила се лукшија.

6. НОШЊА

Прибинић и његова околина је претежно сточарски крај па је стара народна ношња израђивана од вуне, али и од лана и конопље. Обућа је прављена од говеђе и свињске коже. Одећа и обућа израђивана је у кућној радиности у оквиру породичног домаћинства.

Вуна се добијала шишањем оваца у мају и јагњади почетком августа. После шишања вуна се прала, чешљала, гребенала (влачила) и прела. Од испредене вуне плели су се и ткали разни одевни предмети.

Свако домаћинство је гајило лан и конопљу и производило влакно за ткање одеће. Конопља се по дозревању везивала у снопове и потапала у воду на потоцима, где је остајала потопљена петнаест дана, када се влакна почињу да одвајају од стабљике. После тога конопља треба добро да се осуши (на сунцу или у кући крај огњишта) па се на ступама извлаче влакна. Из лана су се такође на ступама добијала влакна за ткање. Влакно за одећу од конопље или лана касније се ткало на натри.

Сличним поступком добијало се и сукно. На натри су се од вуненог плетива ткале такозване поњаве. После тога су се откани делови носили на ступе ваљарице где се у води под ступама ваљало сукно. Сукно се из практичних разлога бојило у црно и тај поступак се звао враћење. За враћење се користи отпад од ковања звани троска. Прво се у великом казану скува кора од јасена или јошике и у тако кувану воду (која је добила црвенкасту боју) потапа се сукно. После тога сукно се вади, простире по равной површини, посипа троском и ваља у ролну. Те ролне сукна се стављају у посебно направљено корито и притискају великим (тешким) каменом. Сукно тако стоји неколико дана док не добије потребну црну боју. Поред сукна бојиле су се и упредене вунене нити зване кончели који су касније служиле за плетење.

Памук се куповао и од њега су прављене fine гаће, кошуље и поткошуље, а од коже су се правили опанци, путравци, коњска опрема и друго.

Одувек су постојале и јасно се разликовале свакодневне (радне) и свечане (парадне) ношње. Свечана ношња облачила се за верске (Божих, Васкрс, Крсна слава) и друге (свадбе, крштења) празнике, те приликом одласка у цркву, на сеоске светковине – зборове или на нека друга јавна окупљања.

Жене су свакодневно носиле *рубине* дугих рукава (тадашња хаљина) дужине до испод колена, које су сашивене од тканог платна (лана или коношље). Кројила се из једног дела са изрезом напред и наборима на прсима. Око врата се правила уска крагна - *колијер*.

Преко рубине носиле се *прегача* која се везала (опасивала) око струка с предње, а понекад и задње стране. Прегаче су се пре-тежно израђивале као обичне ткане прегаче од различито бојених вунених нити. Касније су се ткале прегаче зване *ћилимаче*. Осим њих израђиване су и прегаче са утканим везом.

Зубун се носио преко рубине и био је у виду прслука (без рукава) израђен од сукна, с предње стране расечен и није се закопчавао. Носио се преко кошуље у свим приликама. Старије жене су носиле дуже зубуне црне боје, док су млађе жене своје зубуне често украшавале.

У зимском периоду на одећу од грубог платна облачио се *гуњ* – сукнени огртач са рукавима.

Девојке и жене плеле су косу и то тако да су девојке правиле једну, а жене две плетнице. И лети и зими жене су на главу стављале *мараме* и по њима се углавном разликовала старост и породични статус жене. Неудате девојке (цуре) носиле су *јаглуке* – мараме које су везивале под брадом. Младе (удате жене без деце) носиле су *јаглуке* (мараме које су везале иза врата, на потиљку). Снапице (удате жене са децом) носиле су памучне мараме. Старије жене носиле су мараме од лана, обрубљене нитима, са гајтаном за везивање испод браде или *каук* (бела везена крпа која се везивала кукицама испод браде).

У свечаним приликама жене су облачиле брижљиво чуване рубине које су биле отпозади фалтане. Низ прса, рукаве и око њих, за свечане прилике, правио се вез вуненим концем. Жене су напред преко рубине, испод појаса, имале шарене ткане прегаче са тканицама.

Тканице су првобитно ткане од различито обојеног вуненог плетива са шарама сличним као и на прегачама, а касније су биле украшаване различито бојеним ђинђувама. У рукама се као посебан украсни детаљ носио ткани и везени шал са ресама. Шал се често задевао испод тканине и спуштао низ бок десне стране. На глави су жене носиле мараме и јаглуке.

Мушкарци су у свакодневном животу носили кошуље (са прорезом на грудима и клином под пазухом где се шири да би рука била слободнија за рад) и гаће (пеленгаће) од тканог платна (лан и конопља). Око кошуље се опасивала *тканица* (која је била шири од женске), а по потреби су носили и *зубун*. Зими су користили сукнене огртаче са рукавима – *гуњеве* у дужини јакне. У свечаним приликама носили су новије гаће и кошуље које су имале обичне крагне са изрезом до прса. Опасивали су се лепим тканицама и носили прелуке од сукна. На глави су носили *велику кривну капу* и око ње црни шал - фес, а нешто касније шајкаче и шешире.

И мушкарци и жене су добар део године ишли боси, а зими су носили плетене *чарапе* и *опанке* (путравце). Од вуне су се плеле чарапе али и приглавци - кратке чарапе које покривају стопало и досежу само испод скочног зглоба. Опанци су се правили у властититој изради од уштављене говеђе коже. Кад се истроше (излижу) по табанима на њих су се стављали обојци.

7. ЛЕЧЕЊЕ ЉУДИ

Лекаруша прото Косте

Као што смо раније писали, Коста Г. Душанић када је (1866) рукоположен за свештеника, прво ради (око годину дана) као капелан код тешањског проте Хаџи Теодора Илића и тек после тога као свештеник самостално опслужује парохије у Прибинићу и Лишљу. Међутим, прота Коста, као и већина српских свештеника у то доба, није био само црквени човек, него и просветитељ, лекар, народни предводник и заштитник. У томе му је доста помогао и боравак у Тешњу и практична обука кроз коју је прошао као капелан код тешањског проте Хаџи Теодора Илића, у то време једног од најцењенијих свештеника у Босни и Херцеговини.

За време боравка у Тешњу Коста Г. Душанић бива обучен и за пружање разних медицинских помоћи (вакцинације, хирушки захвати и слично). Већ смо писали да у то време у крају није било лекара па су проти Кости многи долазили (не само са његове парохије) и он их је лечио. Нарочито је био успешан у својеврсној вакцинацији од богиња, односно, како то пише његов син Стеван К. Душанић, у урезивању оспица. *Он је скидао једним ножићем са заражених болесника од оспица гњој са њихових рана и после је тим, да кажем, серумом, калемиио друге. Да ли је он шта још са тим серумом радио и како га је справљао ја не знам, јер се у своје време тиме нисам интересовао. Само знам да је он са таквим начином успевао у лечењу и то није никоме наплаћивао.*

Коста Г. Душанић такође бележи и народна лекарства (*рецепти народне медицине*) у својој - Лекаруши (*Лекаруша проте Косте*) у којој прибележава рецепте за справљање лекова које је нашао записане руком на разним црквеним (углавном руским)

књигама које су припадале српско-православној цркви у Тешњу, а нарочито оне из такозваног *Протокола Симе Костића* који је написан у Тешњу 1835. године. У овом Протоколу на првој страни пише да су у њему *преписате ствари од љекарија. У Лекаруши проте Косте* наћи ће се и рецепти народне медицине које му саопштава прота Хаџи Теодор Илић.

Лијек од срдобоље: Узми церова угљена пак ситно стуци и процеди на сито пак онда кувај исто у тазе млијеку и остави да преноћи. Сутрадан у свака два сата по један филџан.

За бол на срцу: 1) Узми пелина и траве пискавице и руте, свари на маслу и привиј на жличицу. 2) Истуци руте суве, учини је у пра', замеди с медом. Свако јутро узимли наштесрце колико за један ора'. 3) Метни исту руту у ракију и свако јутро пити по једну чашу.

Кад боли на жличици или на срцу: 1) Узми семена од коприве, истуци и онога сока изажми и подај пити једну чашу у чему ти драго. 2) Траве дрењка истуци, изажми и онога сока подај пити. 3) Добро чини метвица да се вари у вину и пије. 4) Узми модрог ђагета, натопи у љуту ракију и привиј на жличицу. 5) Истуци руте, учини је у пра', замеди с медом и узимај у јутро по једну кашику наштесрце. 6) Вари пелин и шљиве и јечам и пиј ону воду. то чини врло добро. И кувај корен од божура траве у вину и пиј.

За слезену или далак: Узми један струк авдовине и метни под пас на голу кожу и носи - не бој се.

Од далка: Узми козијег лоја, пак намажи далак, пак растопи смоле. Намажи мало ђаге и привиј на далак али најприје подмажи козијем лојом.

Од задусе: Узми јечмене илити просене воде 10 ока и једну оку свињске масти, пак метни у калаисани суд и мешај докле се све учини вода, пак повежи добро и метни га на ведрину за три ноћи, свако јутро пиј по једну чашу. Ова вода служи за много болести изнутра.

Од огња илити фебру (температуре): 1) Узми боцу воде и метни у њу креч колик ора', пак мућкај, учиниће се како млијеко. Послије три сата када се слегне, проциједи кроз чисту крпу и

подај пити болеснику, пак ће се ознојити, избациће фебру надвор. 2) Узми слатке папради која расте по камену, вари је у води док уври, и подај ону воду пити. 3) Узми кваса, растопи га у сирћету и помажи по модрој крпи, пак истуци ситно семена од родакве и поспи по квасу и помажи по модрој крпи и привиј на табане. Промени трећега сата. Истегнуће надвор и оздравиће. Исто чини и мед кад се помаже по модрој крпи и привије на табане.

Упамти добро: када има чојек велику фебру, не дај болеснику јести месо, него само чорбе неслане и подај му воде пити колико му драго. Често ваља отворити врата и пенцере од собе где болесник лежи, заради запаре илити смрада да излази.

Кад вода стане: 1) Вари корјен од дивљега рена шљаза, пак подај пити по једну чашу. 2) Истуци ситно јасенка, вари га у води, подај пити. 3) Узми сјеме од траве пишчалине, учини у пра', подај пити.

За испишати камен: Узми траве рена, свари га у чисту и нову лончићу и ону воду пити у јутро и вечер и видићеш чудо.

Кад има у костима болест илити у жглавцима: Узми сирћета од три године јабукова и иловаче жуте, пак закувај ко тесто и мажи жглавке. Како се мало присуши промени, али док видиш да бола нестане. Море 15 дана пак и више то трајати, али чини често пута, али немој гријати сирће.

Када отеку ноге илити руке: 1) Узми лист од зовине, свари на маслу и привиј. 2) Узми коприве са жилама, скувај у вину и пери оток. 3) Узми кадуље и руте и рузмарина, вари све заједно, (на)топи крпу и привиј. 4) Креча у камену колико једно јаје метни у боцу воде и нека стоји 24 сата, (на)топи крпу и обавиј оток. 5) Вари шљеза на маслу илити води и привиј. И то добро чини.

Кад чок отече: Млијека једну литру, толико борове смоле и толико воска скувај све заједно и када се згусне, помажи по крпи и привиј око себе у вечер и немој одвијати него други дан. Тако извлачи отоку све мало помало.

Када јаја отеку: Узми брашна бобова и сока од зове и мало зеитина, смешај све заједно и привиј.

Жени кад отиче крви много на нарав: 1) Узми пиринча и попржи и истучена пити у води илити у јају. 2) Жиле од коприва

истуци и потежи у нос. Исте жиле од речене траве свари у вину или изажми много сока, натопи крпе и привиј на чело - оставиће крв.

За млијеко женама која не може дијете дојит: Узми семе од питомога коромача и копра и питоме метвице, вари све заједно. Нека жена пије за осам дана и траву исту врућу нека на сисе привије - млијеко ће приступити.

Зауставити млијеко: Узми листа од зовине и привиј на брадавицу.

Кад жену сисе боле: 1) Узми јечма и коприве и цвјета од зовине, скувај све заједно и привиј на сисе. 2) Узми питоме метвице копра, тер скувај у вину, пак с оним млакима привиј.

Дете у постељи угушено оживети: Повали дете на страну и пуши му у уста пару, прса му руком тари оздол догори и у чисти зрак изнеси.

Од краста детету: 1) Скувај добро рибе што се нађе у саламури срдел и шњоме пери главу. 2) Вари руте и с њеном водом пери главу.

Од краста уста: Узми листа бијеле лозе, истуци је и изажми ону воду и смјешај с медом и мажи уста.

Када уста смрде: узми метвице и метни у воду и с оном водом сваки дан пери уста, иза тога испери чистом водом.

Кад усне боле: Узми ланена семена, истуци га и помјешај смедом, мажи уста.

Од зуба: Када зуби боле, узми боцу воде метни у њу шаку живога креча. Нека стоји 24 сата, пак процједи кроз крпу и пери уста с оном водом.

Лијек од грла: Блитве црвене истари на иренде, пак исцеди сока, помешај и сирће и меда па угријат на ватри, пак како море тршити у грлу неколико пута грготати, а не ждерати.

Зауставит крв у носу: Узми пиринча и попржи и истуци у прах и потежи у нос и ови исти прах чини уставити крв.

Од слепоће када ослијепи млад: Узми пелина, свари га на тави и полиј по њему бјеланце од јаја и онако вруће привиј на очи. Другу вечер узми по исти начин пелина, свари га и полиј мли-

јеком женскијем која имаде мушко дете и метни на слијепе очи и за 15 дана промјени и очи ће прогледати.

Када очи боле: 1) Узми сока од калопера и млијека од жене која има дете мушко, смјешај све заједно, (на)топи памук, мећи на очи. 2) Метни у јаје квасине, за 24 сата нека стоји, пак с истом водом очи пери.

Кад у очима боде: Узми кваса јечменого и бјеланца од јаја и мало зејтина закувај и привиј кад почнеш спавати, али под квас метни чисту крпу.

Ако се што на око наметне: Узми росопаст и боквице и свари у бијелу вину, пак привиј.

Када уво боли: Узми фрешка шљеза и истуци каменом на камену, изажми из њега онога сока, улиј у уво у вечер. Врло је добро и сока од боквице мушке.

Ако је живина у уву: 1) Узми фрешка рена и истуци, изажми сока и улиј у уво. 2) Узми сала или масти од препелице, улиј три капи у уво.

За глувост: 1) Узми масти од рибе јегуље када се испече, угља од сумпора смјешај заједно и улиј у уво. 2) Узми жуманце од јаја и метни на таву - учиниће се угаљ, улиј у уво.

За пијанца: Улиј у једну боцу ракије лијепе, пак уфати рибу јегуљу живу и метни у исту боцу ракије, и нека умре та риба јегуља у ракији и подај му пити - више неће имати никад вољу за ракију.

У Лекаруши се налазе и записи који немају ништа заједничког са медицином и припадају народним веровањима, као на пример:

Када младожења не море учини смјешеније тајно са својом вјенчаном по закону брачноме: Нека младожења скине прстен свој, такођер и са своје заручнице прстен скојим су се прстеновали, пак нека пропиша кроз њи. Тако ће се учинити смјешеније. Ако ли је ко учинио са стране да се не учини смјешаније с младожењом и невестицом, нека начине од љескове младице венац, пак нека пропиша, и тако ће учинити смјешеније.

8. ОБИЧАЈИ

Божић

Прота Стеван је забележио обичаје везане за Божић који су били у XIX веку, како му је, како он пише, казивао један старина.

Бадњак се сјече од букова дрвета. У Очаушу од грабова, а муслимани га сјечу од црног бора. Кућни старјешина иде да сјече бадњак. Он иде сам. Кад га донесе прислони га с десну страну куће, уза стреву. Онда се Бадњак љуби. Кад се смркне унесу га у кућу. Тада старјешина не каже ништа, а онај други што иде за њим рекне: Добро вече, помози Бог и добро јутро! Старјешина метне бадњак на ватру, а овај други поспе зоб на бадњак. Укућани онда вичу: живио. Прије бадњака иде се на гробље (увече), окади се гробље и три пута се унаоколо обиђе са лончићем у коме има ватре и тамјана.

Чобани, а и други који оће, изјутра рано на бадњи-дан једу крува, а преко читавог дана не једу ништа и воде се не смију пити све до у вече. У вече кад дође чобан не пушта се у кућу, него му се у кошару донеса крува, ракије и гра. Чобани када ајван затвора, а старјешина пчеле, увече пусти преко своје канице крмке (да увек буду заједно), а марву кроз гребен да је звјерка не уједа и да се не растаје.

На бадњи-дан не смије се тући ради чирева. На бадњицу се ни вурина не смије дотаћи због чирева. Уочи Божића доноси се слама шенична, а море и зобена, и жмирећи тражи се ко ће већу сламку наћи. Ко нађе већу сламку већи ће му лан и конопља бити. На бадњицу се припрема погача, угњечен гра, риба, гибаница (пита од шеничног брашна, округлог, големог лишћа), туче се пшлица па се полије по гибаници, и мед међу који га имају.

Сопра уочи Божића се не спрема, него се покрије платном и у јутро, када се врати из цркве, дође чоек, који стакне бадњак, и њему се да посног јела са сопре. Затим га наките предивом и босиоком.

На Божић кува се чесница (кру) и меће се виџан ракије по круву пре него што ће се метнути у ватру. У чесницу се метне пара, која се троши. Када метну сопру, онда се моли Богу и љуби. Када се у кући љубе онда се говори: Христос се роди да нам жито роди. Ко више одломи слова у среди тај је срећнији. Коло од чеснице се не једе него се даје ајвану. На Велики Божић укува се ковртаљ - шупаљ колач, који се чува увр куће на ексеру. Ковртањ се не соли, а други колач рачица (житница) се соли и по њој буду црте израђене. Рачица има главу ко у инсана и чува се више наћава.

На Мали се Божић слама у врећи износи из куће на арман, ту се баца и деца скачу по њој. Онај који је донио сламу, старјешина или који одрасли, одломе по комадић и сланог (рачица) и несланог (ковртањ) колача ђеци, а остатак колача се врати кући. Ковртањ и рачица се сјеку у суд, замасте и у подне скувају и то се зове попара.

Мени је у детињству прослава Божића била некако најсвечанија, и њега се сећам као највећег и најрадоснијег празника у години. Дуго сам мислио да је то само због тога што је са нама Божић годинама прослављао и деда Јован, а Васкрс и Крсну славу смо славили увек без њега. Касније сам у публикацијама Српске православне цркве прочитао: *И ако је Васкрс највећи хришћански празник - празник над празницима, код Срба се Божић и празници везани за њега најсвечаније прослављају и обилују нашим лепим обичајима, који време од неколико недеља око Божића чине најлепшим и најсвечанијим периодом у целој календарској години. И Његош у Горском вијенцу пева:*

*Нема дана без очињег вида,
Нити праве славе без Божића!*

И данас се Божић у српским кућама нарочито свечано прославља. Два дана пред Божић се туче (коље) печеница – младо

свињче, и због тога се овај дан зове Туцин дан. Сматра се да на тај дан децу не треба тући, јер ће у супротном бити неваљала и боловаће од чирева.

Сутрадан је Бадњи дан и са њиме се завршава четрдесетодневни пост. Назив Бадњи дан долази од старословенске речи бдјети. Бадње вече је вече кад се бди – током ноћи се остаје будан.

На Бадњи дан се пре изласка сунца сече бадњак. У Прибранићу су га, у то време, православци секли од буковог дрвета, а муслимани од црног бора, како је то забележио и прота Стеван К. Душанић. Иначе, у разним крајевима се за бадњак користи разно дрво. Тако се у Србији најчешће користи цер или храст, а у Русији (нарочито у севернијим крајевима) јелка, што се касније масовно прихватило и на католичком и протестанском Западу, па многи данас мисле да је јелка католички обичај.

Рано ујутро, пре изласка сунца, старешина куће одлази сам у шуму да одсече бадњак. Када одабере одговарајуће стабло (да га може на рамену донети кући) домаћин се окрене на источну страну, три пута се прекрсти, помене Бога, своју Крсну славу и сутрашњи празник и секиром сече бадњак. Бадњак треба посећи са три снажна ударца. Треба настојати да при паду дрво падне директно на земљу (да се не заустави на неком другом дрвету). Ивер од бадњака се покупи и код куће ставља у млечар (спремиште за млеко, сир, кајмак и сурутку) *да кајмак буде дебео као ивер*. Домаћин бадњак на рамену доноси кући и прислони га с десну страну улазних врата, уз стреву.

Пред вече се одлази на гробље где се окаде гробови умрлих родственика. Када падне мрак старешина куће уноси бадњак у кућу, а за њим други чланови домаћинства иду носећи пшеницу (или зоб), печеницу и сламу (пшеничну, а може и зобену). Печеницу на ражњу уносе двојица међу собом и први од њих ступа десном ногом преко прага и поздравља све речима *Добро вече и помози Бог! Честит Божић и Бадње вече!*, а старешина ставља бадњак у ватру на огњишту. Остали укућани онда вичу *Живео* и бадњак и печеницу посипају пшеницом. Печеница се уноси у просторију где се обавља вечера за Бадњидан и прислања на источни зид, где су иконе и кандило. Слама се посипа по целој кући и домаћин у њу баца орасе,

лешнике, суве шљиве и друго сушено воће које деца траже пијучући као пилићи. Пред вечеру се се сви помоле богу, отпевају Божићни тропар - Рождество твоје и једни другима честитају празник.

*Рођење твоје, Христе Боже наш,
Синуло је свету светлост знања,
И они који су се клањали звездама
Били су научени од звезда
Да се клањају теби као сунцу правде,
И да Те упознају са висине Истока,
Господе, слава Ти.*

За вечеру се онда служи погача, угњечен пасуљ (папула), риба, ораси и мед.

На Божић рано ујутру одлази се у цркву на јутрење и Божићну литургију. По завршетку службе прима се нафора и она је прва храна која се узима за Божић. Присутни се љубе (*мирбоже*) и поздрављају речима: *Христос се роди!* и отпоздрављају: *Ваистину се роди!* Пред црквом се парохијани међусобно часте са сувим месом и сиром који су донели од куће. Људи се на Божић мире, праштају једни другима, а све до Богојављења (19. јануар) поздравља се речима: *Христос се роди* и отпоздравља: *Ваистину се роди*.

Затим се одлази кући и сви укућани који нису били у цркви поздрављају се радосним божићним поздравом. Док је домаћин и део укућана био у цркви на јутрењу и Божићној литургији код куће домаћице месе хлеб (чесницу) и у њега стављају највреднији метални новчић. У кући се сви припремају за велико славље. Убрзо после тога у кућу долази положајник (обично је то неко из куће добрих суседа), све поздравља радосним Божићним поздравом и он бива послужен и дарован поклоном (пешкир, чарапе, приглавци и слично).

Када су сви укућани на окупу и све спремно за Божићни ручак, домаћин запали свећу, са кадионицом окади иконе, кандило, све присутне и целу кућу. Отпева се *Божићни тропар - Рождество твоје*, а неко од млађе деце наглас изговара Молитву Господњу - Оче наш, које је између два Божића научило напамет, а сви остали са њим понављају.

ОЧЕ НАШ, Који си на небесима, да се свети име Твоје; да дође Царство Твоје; да буде воља Твоја и на земљи као на небу; хлеб наш насушни дај нам данас; и опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим; и не уведи нас у искушења, но избави нас од злога.

После тога једно од старије деце из домаћинства изговара наглас Симбол вере – Вјерују, а сви остали присутни са њим понављају.

ВЕРУЈЕМ у једнога Бога Оца, Сведржитеља, Творца неба и земље и свега видљивог и невидљивог.

И у једнога Господа Исуса Христа, Сина Божијег, Јединородног, од Оца рођеног пре свих векова; Светлост од Светлости, Бога истинитог од Бога истинитог; рођеног, а не створеног, једносушног Оца, кроз Кога је све постало;

Који је ради нас људи и ради нашег спасења сишао с неба, и оваплотио се од Духа Светога и Марије Дјеве, и постао човек;

И Који је распет за нас у време Понтија Пилата, и страдао и био погребен;

И Који је васкрсао у трећи дан, по писму;

И Који се вазнео на небеса и седи са десне стране Оца;

И Који ће опет доћи са славом, да суди живима и мртвима, Његовом царству неће бити краја.

И у Духа Светога, Господа, Животвореног, Који од Оца исходи, Који се са Оцем и Сином заједно поштује и заједно слави, Који је говорио кроз пророке.

У једну свету, саборну и апостолску Цркву. Исповедам једно крштење за опроштење грехова.

Чекам васкрсење мртвих.

И живот будућег века.

Амин!

По завршетку молитве чесница се окреће (као славски колач), прелива вином и ломи на онолико делова колико има укућана. Сматра се да ће онај који добије део чеснице у коме се налази новчић целе следеће године бити срећан, а обавезан је да тога дана послужује стоку. Пошто је Божић првенствено празник деце (*на тај дан*

се родило најсветије дете у историји људског рода) старији настоје да се парче чеснице са новчићем нађе код неког од деце.

Васкрс

Васкрс – празник над празницима, празник над 12 главних (великих) црквених празника: Рождество Христово – Божић (7. јануар, по новом Грегоријанском календару), Крштење Господње - Богојављење (19. јануар), Сретење Господње (15. фебруар), Благовести (7. април), Улазак Господа Исуса Христа у Јерусалим – Цвети (недеља која предходи Вас-крсу), Вазнесење Господње - Спасовдан (40 дана по Васкрсу), Силазак Светог Духа на Апостоле – Духови – Тројице (50 дана по Васкрсу), Преображење Господње (19. август), Успеније Пресвете Богородице – Велика Госпојина (28. август), Рођење Пресвете Богородице – Мала Госпојина (21. септембар), Воздвижење Часног Крста – Крстовдан (27. септембар), Ваведење Пресвете Богородице (4. децембар).

Васкрс као и Цвети, Спасовдан и Духови су покретни, а остали главни празници су непокретни (увек падају на исти датум у години). Сви ови празници се деле и на Господње и Богородичне:

Господњи празници: Божић, Богојављање, Цвети, Васкрс(ење), Спасовдан, Духови, Преображење и Крстовдан.

Богородични празници. Мала Госпојина, Ваведење, Сретење, Благовести и Велика Госпојина.

Поред горе наведених имамо и празнике посвећене Светитељима – *Светитељски празници* (св. Сава, св. Никола, св. Георгије, св. Петка, св. Симеон Богопримац и други празници наведени у православном календару), те Анђелима и Арханђелима.

Васкрс је највећи хришћански празник јер је тог дана Господ Исус Христос васкрсао из мртвих, победио смрт и свим људима даровао вечити живот. Васкрс спада у покретне празнике који се (код православаца који се држе јулијанског – старог - календара) увек слави у недељу која пада после пролећне равнодневнице, после пуног месеца и никада не може да се поклопи са јудејском Пасхом (14 нисан). Васкрс најраније може да падне 4. априла, а

најкасније 8. маја по новом – григоријанском - календару. Због значаја овог празника, свака недеља у току године посвећена је Васкрсу и свака недеља је мали Васкрс (на руском језику се недеља и назива Воскрсењем).

Највећем хришћанском празнику - Васкрсу предходи Велики пост од седам седмица. Поред Великог поста вишедневни постови су и Божићни, Петровски и Великогоспојински пост, а једнодневни постови су: Крстовдан уочи Богојављења, Усековање главе светог Јована Крститеља, Воздвижење Часног Крста, те свака среда и петак осим трапавих седмица (трапаве седмице су: иза недеље о митару и ферисеју, сиропусне, свете и духовске седмице и време од Божића до Крстовдана уочи Богојављења). Прави пост има две стране, телесну и духовну и састоји се како у *уздржавању од мрсне хране*, тако и у *уздржавању од рђавих мисли, жеља и дела, умножавању молитава, добротина и вршењу свих еванђелијских врлина*.

Наши преци су до постова доста држали и њих се строго придржавали. У својим *Мемоарима* прота Матеја Ненадовић пише да када је он српске кнезове убеђивао да се дигну на устанак против Турака, један од њих (неки кнез Пејо) је посумњао да ли се они могу са толиком силом тући, а на шта је Ђорђе – кмет кнеза Пеје рекао: *Чујеш, кнеже Пејо! Да овај прота рекне: Ђорђе, једи месо у петак и среду – ја ћу јести, а камоли нећу Турке тући. (То вам само напомињем да видите, колико су онда Срби постове уважавали.)* Тако пише прота Матеја Ненадовић, а ја бих додао да речи кмета Ђорђа говоре и о томе колико се протина реч слушала и уважавала.

На Велики петак, када се слави успомена на Христово распеће, фарбају се васкршња јаја. Пре фарбања јаја се *шарају*. На пламену свеће се прво загрева перо за писање, те се тако вруће умаче у восак. Пером за писање на јаје се наноси растопљени восак и по јајету цртају крстићи, цветићи и друге лепе фигурице и обично пише *Х.В.* и *В.В.* (Христос Васкрсе и Ваистину Васкрсе). Како восак не прима боју после фарбања на јајету остају беле нацртане фигурице и слова.

Када сване дан Васкрсења Христова међусобно се поздрављамо речима *Христос Васкрсе!* и *Ваистину Васкрсе!* и тај поздрав

траје све до Спасовдана (Вазнесења Господњег). Свечано обучени укућани се окупљају око трпезе. Домаћин куће пали свећу и кадионицом и тамјаном окади укућање, кадионицу затим предаје неком од млађих чланова домаћинства који кади све просторије у кући. Сви наглас изговарају *Молитва господња - Оче наш и Символ вере* – *Вјерују* и пева се *Васкршњи тропар*:

*Христос васкрсе из мртвих,
Смрћу смрт победи
И онима у гробу
Живот дарова.*

После заједничке молитве, поново, једни другима честитају Васкрс и седа се за свечано постављен сто. На Васкрс на столу стоји украшена чинија са офарбаним јајима и сви укућани узимају по једно јаје. Тада настане веселје (нарочито за децу) и такмичење чије је јаје најјаче. Приликом туцања изговарају се такође речи *Христос Васкрсе* и *Ваистину Васкрсе*. На Васкрс се прво једе кувано васкршње јаје, а онда остала јела.

Крсна слава

У великој породици православних хришћанских народа српски народ се препознаје по слављењу породичног годишњег празника – крсне славе или крсног имена. Свака породица има свога светитеља покровитеља, односно свога ангела заштитника (чувара).

Срби су нарочито поносни на овај наш леп обичај, па у народној песми, певају:

*Нико нема што Србин имаде;
Србин има своју крсну славу,
Крсну славу и Светога Саву.*

Често се и каже: *Где је Србин, ту се слави слава* или *Где је слава, ту је и Србин*.

По речима Патријарха српског - Његове Светости господина Павла, сматра се да је слава настала као прослављање оног светог на чији се празник крстио предак неке породице, узевши име тог светог. Тако Душанићи славе Ђурђев дан (Свети великомученик Ђорђе), а Душанићи – Липљански славу својих предака Симољ дан (Свети Симеон Богопримац). Пошто је слава празник мале Цркве, основне хришћанске ћелије – породице, излази јасно да свака, и најмања, породица треба да слави славу наглашава наш Патријарх, Његова Светост господин Павле. Због тога нису у праву они који кажу да не славе славу у својој породици (чији се дом осамосталио од очевог) јер им отац слави славу, те да ће после очеве смрти преузети и почети да славе славу.

У Босанској вили је поп Јеврен Станковић, давне 1887. године, забележио како су се тада, у другој половини XIX века, славила Крсна имена.

Гости долазе једни у очи празника, а једни у исти дан. Кад буде на дан пред крсно име, домаћин налије једну голему боцу ракије, па пошаље кога од млађих преко села да зове на славу људе. Којој год кући дође, назива Бога и говори: “Поздравио те ћаћа (старац или брат) да дођеш довече на славу прославити светог Ђурђа (или који буде празник)”; па отвара боцу, даје му ракије, а он потегне мало. Тај, што зове, иде тако све од куће до куће, докле не обиђе узванице; а кад време буде онда они долазе, називају домаћину Бога, честитају му празник, па седају око ватре, разговарају се највише каква је летина и каква ће бити идућа година, добра или рђава. Кафа се испече, а домаћин донесе плоску ракије, гологлав обично, и да је најстаријем. Обреде се поједно њоме, пак пију кафу, пуше и наставе разговор даље док буде готова вечера.

Пред вечеру устају, моле се Богу, где обично домаћин почиње и свршује; сједну опет и мало разговарају док вечера буде постављена. Онда зађе најмлађа жена или девојка с водом и пешкиром, полива воду на руке и додаје пешкир. Иду за софру, скину капу и опет се прекрсте; домаћин окади софру, ужеже воштану свећу, па кад сврше молитву седају за софру. Обично сађају у врх софре најстаријег човека; домаћин опет узме плоску да је оном што седи

у зачељу, тако их обреди све, за тим узме чашу или филџан, љева у њега пак даје опет најстаријем и тако свима по реду. Цело вече стоји гологлав; кад се три пута обреди тако, рекне један, који зна, здравицу, па и домаћин седне с њима за трпезу, а неко од млађих служи пићем, те и он мора гологлав све служити док не устану сви гости иза софре. Устајући прекрсте се, полијевају им опет на руке и сад седају жене и кућна чељад за исту софру. Ко зна добро уз гусле, узме, гуди и пева; они остали шуте, и кад гуслар сврши песму, стану разговарати, казују приповетке и остану до нека доба ноћи и одлазе кући. Неки остају на конаку код истог домаћина.

Сутра домаћин устаје рано, опрема кога млађег цркви с кољивом, т.ј. свари шеницу, наспе је у једну зделу, замеди или зашећери, начини свећу, смота је у коло па је метне у кољиво, а под свећу који грош новаца. Кад свештеник сврши службу, прелива вином сва кољива. А крсног колача не доносе цркви. Кад се све сврши, узима свак своје кољиво и носи кући, где га чекају сви који су дошли на славу.

Сада се ставља софра, изнесе се на њу крсни колач, крмеча глава печена, сира и меса. Сви устају, поснимају капе и моле се Богу, а крсна се свећа запали; домаћин пак изнесе на какву ватраљу ватре и у њој тамјана, окади њом софру, све људе и крсни колач, те узме кољиво и сваком да по једну кашику те освећене шенице. Који зна, чита славу у врх софре и помиње све свеце, а за тим узме домашин крсни колач и њиме још један најпрви комшија; три пута окрећу рукама колач и пољубе се, прво један другог, а онда колач и ломе га. Сви други стоје гологлави.

После тога домаћин изнесе пуну вучију или буре ракије и стане у врх софре и говори: “Браћо, комшије, кумови, пријатељи и ви сви који сте дошли прославит мој данашњи год; свима вама браћо помоз Бог и свима вама поштење у име мог данашњег празника и крсног имена светог Ђурђа”. Па се пољуби с оним што је сњим ломио колач и дадне му вучију; онај три пута наздрави вучијом и сви поседају око софре, а домаћин гологлав љева из вучије у плоске ракију и из њих служи. Домаћин опет не седа док три пут не обреди чашом свакога и онда се наставе здравице за

домаћиново здравље, за његову кућну чељад, за летину, за његову марву и сав мал; наздравља се и у поповско здравље, у комшинско и у тежачко. Тако седе за софром по читав дан а доста пута и у ноћ улазе.

Поседају око ватре па певају све два и два. Први почиње овако: “Фала Богу и овоме домаћину, који је ову трпезу поставио и славно српско крсно име своје прославио-о-о-о”; а други припочиње за њим: о-о-о-о. Сад први престане, а други набраја овако: “О мој куме, фала теби на попевци твојој-о-о-о-ј-ој”. И тако певају до нека доба ноћи и онда се разилазе захваљујући домаћину на поштењу. Само неки, који су из даљег, остану опет на конаку те и други цели дан празнују; а својта и родбина одлази истом трећи дан.

У Прибинићу се слава славила непрекидно, док је у градским срединама, за време Друге Југославије (1945-1991) само мањи број породица јавно славио славу. После 1991. године слава се слави масовно, како у сеоским тако и у градским породицама.

Неколико дана пред славу, у свечареву кућу долази свештеник да освети водицу. Потребно је да на столу, окренутом према славској икони, буде спремна посуда (чинија) са водом, букет босиљка, мања свећа, кадионица са жаром или брикетом, тамјан и списак свих укућана. Пред славском иконом, која треба по могућности да стоји на источном зиду, пали се кандило. Пожељно је да обреду присуствују сви укућани и да се заједно са свештеником моле за здравље, срећу, благостање и спасење свих чланова домаћинства. По освећењу водице сви присутни целивају крст и свештеника у руку, а затим мало попију од освећене воде.

На сам дан славе, сви чланови породице одлазе у храм пре почетка свете Литургије, носећи славски колач (као симбол Тела Христовог), жито – кољиво (као симбол смрти и васкрсења Његовог) и црно вино (као симбол Крви Његове) на освећење, као и списак живих и упокојених укућана који се предаје свештенику ради помињања на проскомидији. Уколико свештеник врши благосиљање славског приноса у дому свечара потребно је да на столу, поред славског колача, жита и вина буде и славска свећа (по могућности од чистога воска), кадионица са жаром или брикетом, тамјан и нож

за резање колача. Пред славском иконом треба да стоји кандило, зажежено са молитвеним жељама упућеним светитељу кога слаavimo. Домаћин пали свећу непосредно пред славски обред. Жито се освећује и прелива вином, а потом домаћин са свештеником ломи колач. Преломљени колач свештеник и домаћин целивају три пута уз поздрав: *Христос посреди нас* и отпоздрав: *Јесте и биће*.

Србин је славио своју крсну славу и у најтежим тренуцима свога живота: дуготрајном ропству, ратовима и окупацијама, изгнанствима и болницама, али и у сиромаштву као и богатству, жалости као и радости. Она му је помогла да и поред вишевековног ропства сачува своју националност и остане веран православној вери, што је изродило и благодарну народну мудрост: *Слава нас је сачувала, њојзи хвала*. Чак и многи они, у Босни и Херцеговини, који су напустили православну веру, како то пише у књизи *Моја слава* (Беседа, Нови Сад) *национално се, по потреби, изјашњавају веома различито (некад као Турци, потом као Југословени; данас обично као припадници новопроглашене муслиманске или, по некима, бошњачке националности); али негдашњу славу или крсно им нису могли да потисну до коначног заборавља, а у појединим случајевима и дан-данас негде у кући скривају и чувају славску икону својих крштених предака*. Као што смо раније писали за време аустроугарске окупације све већи број муслимана, нарочито интелектуалаца, преиспитују прошлост и сећају се свога српског порекла, те јавно исказују своја српска опредељења. У то време (1898. године) је у листу *Босанска вила* објављена песма *Аманет од ђеда* коју је потписао Србин мухамеданац Тузлак Аливерић, а која управо говори о чувању прадедовских икона у породицама православних породица које су прешле на ислам.

*У долафу мога ђеда
с десне стране у претинцу,
кад још бијех грешно дјете
виђех малу иконицу.*

Прикрадох се да разгледам,
каква ли је на њој слика,
бјеше сребром опточена
слика Ђурђа мученика.

Ја то онда нисам знао.
Зазиро сам од аждаје,
ал' с аждајом ко се бори,
осјећо сам јунак да је.

Само зато, само зато,
ја пољубих тог човека.
Ђед униће – ја се збуних –
а он рече: «Нека, нека!

Истог Ђурђа љубили су
наши преци ко свечари,
па зар да ја ђунах љубнут
што љубљаху наши стари.

Ал' ти ниси пољубио
само хадер – илијаса,
и пољубце си пољубио
својих рахмет праотаца.»

Тако ђедо, ал' он оде
већ одавно с овог свјета,
а ја чувам иконицу
поред других аманета.

Ал' ја зато, Алах – икбер,
чврсто с држим свог мезхеба,
а мезхеб ништ' не смета
да србујем како треба.

У Босанској вили (1898) он ће објавити и песму Знам ја шта сам, која гласи:

*Отац, мајка не знају ми
Ни педесет турских р'јечи;
Тол'ко знају и сви други
По Босни ходећи.*

*Ја их знадем сто и двјеста,
Јер се нешто књигом бавим,
Научићу још и више
А не да их заборавим.*

*Вјера ми је, вјера вам је,
Ал' зар за то, браћо, см'јете
Да нас Турцим' назовете
И од себе одбијете!*

*Ево руке, стисните је,
Ево груди, прислушните,
Ево душе, ево лица,
Та зар ништа не видите!*

*Ево пјесме – није вјешта –
Ал за својим лети јатом.
Немојте ме више вр'јећат',
Зовите ме Србом, братом.*

У Прибинићу Душанићи – Лиљански славе славу својих предака Симеон дан - Симољдан (Свети Симеон Богопримац), а остали Душанићи славе Ђурђевдан (Свети великомученик Ђорђе), сем потомака Цвијетина - Цвије (поп Горан, Ђураш, Лука, Игњатије – Игњо, Симеон – Симо, Цвијетин - Цвијо) који се одселио у место Појезна код Дервенте и преузео славу породице у којој се приженио (св. Трифун). О нашој слави владика Николај (Велимировић) пише у *Прологу*:

Св. Симеон Богопримац (3/16. фебруар). У време цара мисирског Птоломеја Филадельфа изабран би и овај Симеон као један од

знамените Седамдесеторице, којима би поверен посао превођења Библије са јеврејског на грчки језик. Симеон рађаше свој посао савесно, но када превођаше пророка Исаију, па дође до оног пророчанства: ево дјева ће затрудњети и родиће сина, он се збуди, па узме нож да избрише реч дјева и замени је са речју млада жена, и да тако и преведе на грчки. Али у том тренутку јави се Симеону ангел Божји и задржа га од његове намере, објаснивши му, да је пророчанство истинито, и да је тачно записано. А да је истинито и тачно, рече му још весник Божји, увериће се и он сам лично, јер по Божјој вољи неће умрети док не види Месију рођенога од девојке. Обрадова се праведни Симеон таквоме гласу са неба, остави пророчанство неизмењено, и захвали Богу, што га удостојава да доживи и види Обећаног. Када Младенац Исус би донесен Девом Маријом у храм јерусалимски, Дух Божји то јави Симеону, који беше веома стар и бео као лабуд. Симеон брзо оде у храм, и у храму познаде и Деву и Младенца по светлости, што зрачаше око глава њихових као ореол. Радостан старац узме Христа на руке своје, и замоли Бога, да га сад отпусти из овога живота: сад отпусти слугу Твојега, Господе, према ријечи Твојој, јер виђеше очи моје спасеније Твоје. Ту се десила и Ана пророчица, кћи Фануилова, која и сама познаде Месију и објави га народу. Ани је тада било 84 године. Ускоро по том представи се св. Симеон. Овај праведни старац Симеон сматра се заштитником мале деце.

Колике се славе на небу удостојио св. Симеон Богопримац, који је држао Спаситеља света на својим рукама, показује јасно овај случај, испричан у житију св. Петра Антонског. Као војвода Петар би у једном боју заробљен, окован и у тамницу бачен, у некоме граду Самари на обали реке Еуфрата. Тамнујући дуго Петар се са сузама мољаше св. Николају, да умоли Бога за њега, те да се ослободи тамнице, заветујући се уз то, да ће се сав посветити Богу. Јави му се св. Николај на сну и рече му да се он молио Богу за њ, но да Бог одлаже његово ослобођење зато што је он, Петар, и раније давао сличан завет Богу, но није одржао. И још му посаветова св. Николај, да се моли св. Симеону Богопримцу, који је многомоћан пред Богом, и стоји близу престола Божјег заједно с Пресветом

Девом и св. Јованом Претечом. Петар послуша савет светитеља Николаја, и почне се молити св. Симеону. Тада му се опет јави св. Николај заједно са св. Симеоном, и то не у сну него на јави. Виде Петар Симеона, дивна по изгледу, светла у лицу, одевена у одежде старозаветног свештеника, са златним жезлом у руци. Св. Симеон рече Петру: Хоћеш ли испунити завет и бити иноком? На шта Петар одговори: Да, господару, с Божјом помоћу. Тада Симеон дотаче се својим жезлом окова Петрових, и окови се растопише као од воска. И отворише се тамничка врата и светитељи изведоше Петра из тамнице.

У Прибинићу породице славе следеће Крсне славе:

СВЕТИ ВЕЛИКОМУЧЕНИК ГЕОРГИЈЕ – ЂУРЂЕВДАН (6. мај) Бабић, Бјелац, Благојевић, Бубић, Василић, Вуковић, Душанић, Душанић – Гајић, Јотић, Костић, Лазић, Липовчић, Малић, Марковић, Миладић - Бабић, Миладић – Стевић, Митровић, Мишић, Момчиловић, Николић, Остојић, Петровић, Пенгта, Попадић, Стевић, Филиповић, Цвијић

СВЕТИ НИКОЛАЈ – НИКОЉДАН (19. децембар) Бјелац – Радоњић, Бјелац – Радишић, Божић, Делић, Делић – Јелић, Димитрић, Каламанда, Маринковић, Миладић, Миладић – Димитрић, Стојановић, Цвијетић

СВЕТИ СИМЕОН И АНА – СИМОЉДАН (16 фебруар) Арсенић, Душанић – Липљански, Миладић – Кнежевић, Миљановић, Поповић - Адамовић

САБОР СВЕТОГ ЈОВАНА КРСТИТЕЉА – ЈОВАЊДАН (20. јануар) Крунић, Радоњић, Стојановић, Стољак

СВЕТИ МЕЛИКОМУЧЕНИК ТРИФУН (14. фебруар) Јосиповић, Поповић, Сувајац

СВЕТИ ПРВОМУЧЕНИК И АРХИЋАКОН СТЕФАН – СТЕФАНДАН (9. јануар) Боштрунић, Илинчић

ЧАСНЕ ВЕРИГЕ СВЕТОГ АПОСТОЛА ПЕТРА (29. јануар) Богданић

СВЕТИ АПОСТОЛИ ПЕТАР И ПАВЛЕ – ПЕТРОВДАН (12. јул) Шкиљић

СВЕТИ КОЗМА И ДАМЈАН – ВРАЧЕВИ (14. новембар) Грабовац

СВЕТИ ИГЊАТИЈЕ БОГОНОСАЦ (2. јануар) Новић

Прота Стеван К. Душанић сачинио је 1941. године *Попис домова и слава становника села Прибинић* из кога се види да је више од половине домова као Крсно име славило Ђурђевдан (110 домова), а затим Симољдан (18), Трифундан (11), Никољдан (7), Часне вериге (5), Стефандан (4), по три дома су славили Петровдан и Јовањдан, а св. Игњатије и Врачеви су се славили само по у једном дому.

Он је такође записао да многе породице славе поред своје и (такозвану земљину) славу изумрле породице на чија огњишта су се насељавали (*они су се распитивали каква је била слава оних на чија су они кућишта дошли, па су ту славу примали поред своје*). Интересантно је и сећање проте Стевана К. Душанића, које је забележио његов син Светозар: *Милутиновићи су изумрли и остао је само један старац са ћерком, којом се приженио Јоцо Јотић који је дошао из планине. Јотића слава је Ђурђевдан, али они прислужују Стефандан, славу изумрлих Милутиновића. Тата не памти њиховог претка Јоцу, нити зна када су они дошли.*

Дешава се да неке куће у Прибинићу поред своје Крсне славе послужују још неколико слава (земљину, мајчину – материну, женину, добијену аманетом). О томе је проф. Светозар Ст. Душанић забележио казивање Луке Каламанде: *Моја матера ме донела у повитку кад се преудала у Маринковиће. Ја сам родом из Борака, ниже Грабовице, срез которварошки. Кад сам ја као дете долазио мојима у посету онда их је било у кући 60 чељади; имали су преко 500 глава овце. Сада су се изделили и од једне сад је постало десет кућа. Слава ми је Никољдан. Прислужујем женину славу Ђурђевдан. Женина слава се не прислужује док је жена жива, јер она иде својим родитељима на дан своје девојачке славе; а када жена умре онда се њена слава прислужује. Прислужујем и материну славу Часне вериге. Земљину славу не прислужујем, јер се десило да је иста слава (Никољдан) Каламенда и Маринковића, где ме је мајка донела.*

Сеоске славе - Масла

Масла представљају сеоску славу. Као што Крсну славу славе сва домаћинства једне породице, тако сеоску славу славе сва домаћинства једног села. У Прибинићу и околним местима уместо сеоска слава чешће се користи израз масла, а ређе сеоска молитва, обљетина или свештање обљетине. Освештење се обавља ради заштите од града, грома, суша и других природних непогода и обављало се на једном месту у селу које се звало маслиште.

Како је то забележио прота Стеван К. Душанић у *Прибинићу су се масла одржавала у Касимовини на Никољицу (9/22. мај) али су због неког убиства премештена (за један дан) на св. Јована Богослова (8/21. мај) и када је црква направљена пренета су код цркве. Ја сам капелицу (у гробљу Касимовина) осветио на Никољицу (1939. године) због успомене на стара масла.*

Свако домаћинство је храну, пиће и све остало потребно на маслиште доносило на коњима или у корпама које су окачене о обрамце укућани носили на рамену. Храна за освештење домаћинства поставе једну до друге (у облику крста) у средишту маслишта и онда свештеник изврши освештење.

После тога се домаћинства распореде по околини маслишта (из године у годину свако домаћинство је било на своме традиционалном месту) на земљу ставе ћилиме или платнене прекриваче на које постављају храну за ручак. Поставити ручак звало се поставити софру или поставити чанак. Домаћин домаћинства је најављивао ручак и позивао да се седе за постављену софру. За софром су седали како чланови домаћинства тако у многобројни гости (родбина, пријатељи, гости из других села, путници, просјаци и други намерници). За постављеном софром су се мењали гости који су уз јело и пиће водили разговоре, певали и веселили се. Највеселије је било у средишту маслишта (где се не постављају софре) где је врвело од омладине и где је играло коло.

На масла су долази мештани (нарочито млади) из неколико суседних села. Како је забележио прота Стеван К. Душанић у суседним селима су се масла одржавала у следеће дане: Липље –

Петрове покладе, Булетић – недеља по Спасовдану, Чечава и Очауш – Спасовдан, Блатница – Духови, Младиковине – други дан Духова.

Мобе и прела

Мобе су у стара времена организоване када би наишли неки велики послови које је требало завршити у релативно кратком року а у домаћинству није било довољно радне снаге. Тада се за помоћ у раду позивају суседи – сродници али и несродници. Мобе су сазиване за обављање разних послова, као што су: жетва, косидба, сакупљање сена, довоз грађе и грађење куће, купљење шљива, печење ракије и слично.

Организоване су, по правилу, у мрсне дане, а домаћини би приређивали богат ручак и за ту прилику обично пекли овцу или свињче. Након обављеног посла (али, по могућности, и у току њега) било је живо и весело уз стално збијање шала, задиркивање, причања анегдота и вицева, бацања погледа и загледања, двосмислених добацивања и томе слично. На мобе су се нарочито радо одазивали млади јер је то била прилика да се међусобно друже, па и ашикују.

Када наступи касни јесењи период и током зиме у стара времена је био обичај да се по селима навече одржавају *прела* на којима су се састајали момци и девојке. На прелима се и радило (перушање и круњење кукуруза, чијање перја, предања, плетење, везење и слично), али је то, пре свега, била добра прилика да се момци и девојке упознају, зближе и провеселе. Многа упознавања и забављања су започињала управо на прелима. Забављање је трајало по неколико месеци и свадбе су организоване обично у рану јесен. За време забављања само најсмелији момци могли су да рачунају на пољубац и држање за девојачку руку.

Нарочито су била добро посећена и весела прела која су се организовала непосредно пред Велики пост (пост пред Васкрс) за време поклада. Покладама се назива последња седмица пред Велики пост и почињу Месним, а завршава Белим покладама (недеља – последњи дан уочи Великог поста). Са прелима за покладе завр-

шавала су се зимска прела, у ком периоду су се момци и девојке добро упознали, веселили, а многи почели и да се забављају.

Кршћење

Код наших предака се рађало много деце. Деца су се рађала лако, подизала једноставно и одрастала брзо. Постојала је природна селекција и одрастала су само здрава и отпорна деца.

Труднице су поштеђиване тежих послова и није им се ускраћивало жељено јело, а оне су се придржавале одређених обичаја: нису ноћу излазиле из куће, нису прелазиле преко алатки и дрвеника, нису се задржавале на раскршћу ... Мајке су рађале децу код куће, обично у своме кијеру, уз асистенцију неке старије жене, која је новорођенче прихватала, одрезала пупчану врпцу и дете окупало и повило. Новорођенче је затим спуштано у колевку и под главу му је стављан црвени конац (ради спречавања урока). Дете прво нахрани (задоји) нека од жена у селу која већ има своје дете које доји. Та се жена зове помајка и она касније дете носи на крштење до цркве где га предаје куму који дете држи на крштењу.

Када се дете роди неко од млађих укућана одлази код свештеника за воду по знамење. Свештеник освети водицу, наспе је у флашу, стави у њу један стручак босиока и даје детету име, које дете носи до крштења. То име се зове *име на знамење*. Водица у флаши се доноси кући и из ње се сваки пут досипа у воду у коме се дете купа све до крштења.

Чим дете мало ојача, после недељу – две може се обавити крштење. Крштење је Света тајна којом човек постаје хришћанин и члан цркве. Постоји седам Светих тајни (*Крштење, Миропомазање, Исповест, Причешће, Брак, Свештенство, Освећење јелеја - уља*) и оне су видљиве свештене радње кроз коју Божја благодет приноси чудотворне дарове на оне који је примају. Само крштен човек има право на све остале тајне и обреде у цркви. Крштење се, по правилу, обавља у цркви, а ако се крштење врши у кући онда се она и просторија у којој дете треба да буде крштено свечано опремају. Потребно је припремити чинију са водом, босиљак,

кадионицу, жар, тамјан и свећу, те крсницу (платно беле боје) у коју се дете увија после крштења. После крштења вода се излије уз неки калем или цвеће. Косица коју свештеник постриже при крштењу, ставља се у восак и чува као успомена на овај велики догађај.

Поред свештеника на крштењу, важна личност јесте кум. Он је сведок крштења и духовни отац детета, које се крштава. Кум треба да је православне вере, крштен, чистог и моралног живота, мора бити пунолетан, дакле, телесно и духовно зрела особа, и да има физичку могућност да учествује у светој тајни крштења. Кумови не могу бити родитељи, као ни монаси. Кум на крштењу се у име детета одриче сатане, и сједињује са Христом, чита, односно исповеда симбол православне вере у име кумчета. Зато је дужност кума да се у даљем животу брине о верском васпитању свог кумчета.

Ако дете буде болешљиво кум се мења. Дете се износи на раскршће и ко први наиђе замоли се да буде кум. Нови кум дету одсеца прамен косе и дарива га. То је такозвано *шишано кумство*.

Кад се дете роди прво родитељи младе мајке (са ужом родбином) долазе на бабине, а после крштења на бабине иду кум и кума, а затим и остали рођаци, пријатељи и суседи. На бабине се раније носио чанак (дрвена посуда) са разноврсном храном и флаша ракије. Чанак се не враћа, ракија се мора за време посете попити, а флаша се носи назад отворена и окренута наопачке (да би се деца и даље рађала). Дете се дарује и новцем који се оставља испод његовог јастука.

Све до недавно у Прибинићу нису биле ретке породице са десетеро и више деце, као на пример породица татиног старијег брата Драгутина Душанића, Војке Лазића, Драгутина Поповића, Грује Мишића, а у белешкама проте Стевана К. Душанића забележено је да су раније жене имале и много већи број деце, као на пример сестре Станојка и Марија Миловановић. Станојка (удата Пејић) имала је чак двадесетседморо, а Марија (удата Тодоровић) деветнаестеро деце.

Свадба

Наши преци женили су се и удавали релативно млади. Младићи би то чинили обично око двадесете, а девојке око осамнаесте године. Прво су се удавале старије кћери и старији синови. Свадба (израз који се одомаћио после Другог светског рата) се у стара времена звала пир или сватови.

Момци и девојке најчешће се упознају на сеоским славама и прелима, те момак када одабере (*бегенише*) девојку, обично то каже мајци или некој старијој жени у кући. Та жена о томе обавештава старешину домаћинства, који после тога, како је то забележио поп Јеврем Станковић, *разговара са својом кућном чељади, је ли та цура за његову кућу, да ли је ваљана и поштена, и да ли зна радити, нарочито прести, ткати и вести, и најпоследње, каква је то породица где је девојка, какви су јој стари били, да није било међу њима потурчењака или ајдука*. Посебно се водило рачуна да је млада (али и младожења) из породице у којој се не рађају депа са физичким, а нарочито психичким, недостацима. Пазило се да младини или младожењини родитељи нису склони пићу, кавги, тучи, крађи и другим пороцима. Нарочито се водило рачуна о имовинском стању куће, части и поштењу укућана.

Свадби, по правилу, претходни прошња или прошевина. Домаћин из младожењине куће прво пошаље (са поштењем) у младину кућу свога доброг комшију или пријатеља. *За то се тражи такав човек, који зна лепо говорити и хвалити кућу и чељад, а особито момка, и он се зове проводација. Он испрва ништа не казује, да је дошо просити цуру, а кад мало пијуцну и зађу у разговор, тад проводација извади поштење и отпочне: “Говори брате, нити ти питаш, ни ја казујем зашто сам дошао; послао ме тај и тај човек (како му буде име), у тебе има шћер, а у њега син, и рад је да будете пријатељи, ако буде Бог наредио. А вала ономе момку није мане, добар је и поштен и ваљан дечко, а и кућа је поштена”* – и тако даље хвали што више зна. А онај, чија је цура, говори, ако је наумио дати девојку: *“Вала, ни ја не налазим мане тој кући, добра је; али брате, оставимо сад ово поштење, док млађих упитамо, шта они мисле”*.

Сада дозове коју од жена, да она испита цуру, је ли њезина воља. Али то жене знају још од прије, и говоре: “Бог с тобом, хаћа, пиј ти ракију, сека не налази ману, ако је твоја воља”. Попије се ракија, и уговоре кад ће доћи проводација са пријатељем на обиљежје.

На такозвано обиљежје са проводацијом младиној кући иде старешина младожењине куће који дарује млади и договара се када ће опет доћи – сада на такозвану јабуку.

Када се иде младиној кући на јабуку са собом понесу по 10 ока ракије, печена брава и пријатељски хлеб; и дошавши љубе се, седају, пију и уговарају кад ће опет доћи на уговор и дају цури један дукат, што се каже јабука.

На такозвани уговор домаћин и проводација одлазе младиној кући са старим сватом и поштењем. За старог свата узима се, по правилу, угледни члан младожењине породице. Стари сват руководи свадбом и бира свог момка (обично је то неко од младожењиних рођака) који ће му помагати у организацији свадбеног ритуала и који ће уједно бити и барјактар. Води се рачуна о томе да стари сват буде отресит човек, разговорљив, добар говорник и да зна да се умерено понаша на веселу и великим јавним скуповима. На уговор са собом се носи доста ракије, печени брав, погача, а млади колач и други поклони. Тада се постиже договор када ће бити венчање и свадба.

Венчање и свадба се обављају истог дана. Свадба се никада не прави за време поста, средом и петком, јер се због свадбене гозбе која је редовно мрсна, чини јавна саблазан и грех. Такође, венчање и свадба се не врше на Крстовдан (18. јануар), Усековање главе Светог Јована Крститеља (11. септембар), Воздвижење Часног Крста (27. септембар), Васкрс и Светлу седмицу.

У свадбу се, плљоском ракије која је наикићена везаним пешкиром и марамицом, позива родбина, пријатељи и суседи. На дан свадбе када се свадбари окупе, домаћин свадбе – младожењин отац или старешина домаћинства - јавно обзнањује ко је стари сват и даје му реч. Стари сват се захваљује на указаном поверењу и он обзнањује остала задужења у сватовима. Поред младенаца, домаћина свадбе, старог свата и барјактара остала важнија задужења

су: кум, девер и деверуша, војвода и чајо - чауш. Кум је мушкарац, добар друг младожење, обично из старе кумовске породице. *Девер и деверуша* су младожењин брат и снаја, а ако је младожења јединац, за девера се одређује младожењин блиски рођак по очевој линији. Звање *војводе* припада, по правилу, најстаријем зету. *Чајо* или *чауш* је неки шалвивција из села који је задужен да допринесе бољем весељу и расположењу сватова.

У сватове се ишло на коњима, а ко нема коња ишао је пешке. *Чаушу даду какав наџак којим он лупа и виче: "Еј, еј, чаја виче: на ноге делије, коње јаште, колане притежете, време је ваља путовати". Тада изађе стопаница, свеже чаушу на наџак какав пешкир, ухвати кокош, па му и њу веже на наџак, а цуре и младе излазе и ките сватове. Прво устане стари сват и узјаше коња, за њим сви сватови.*

Када сватови крену од младожењине ка младиној кући испред сватова иде барјактар на коњу и носи српску заставу. Он треба да младиним најави долазак сватова. На челу сватова је стари сват, а за њим домаћин и кум. У путу певају и трчу коње – али старог свата не сме проћи ни један; он мора све напред ићи, а чауш о трагу. *Чауш виче и збија шалу; кога год сретне, даје му из плџске ракије.*

Када чује да долазе сватови, младин отац излази испред куће и дочекује сватове частећи их ракијом и љуби се са пријатељом и старим сватом. *Стари сват, пријатељ који проси диву, проводација и девер намах иду у кућу, седају за софру и одмах се изводи цура на прстен. Један који је највештији устане, налије једну чашу вина, метне у њу прстен, па прекрије чашу с марамом. Тако то стоји на софри, а цуру изведе брат њезин. Он назива Бога, а цура се поклони и зађе редом па све ижљуби у руку. Тада јој они рекну, те се она три пута окрене и на сваку се страну поклони, пак узме из чаше прстен и заједно с марамом пребаци га преко себе, а вино из чаше попије. Сад јој устане отац, узме је за руку и говори: "До сад била божија и моја, а од сад божија и твоја и опет моја". Тако јој говори три пута па је предаје свекру, а свекар деверу. Девер иде са њом у кијер, где је њезино рухо и одело, те је ту спремају и дарове њезине слажу у сандуке, које ће понети кад пођу сватови. Још девер донесе*

млади опанке, чарапе, тканицу и пафте, што јој је послала свекрва. Она то све обује и метне на се, и кад буде све спремно, а тамо сватови на пољу иза софре већ устају; чауш виче да су сви готови и да је време полазити.

Девер уводи младу у кућу и она се љуби са родитељима и осталим укућанима. Целива огњиште и кућни праг. Пред кућом чека коњ готов за девојку и око њега читава хрпа жена; оне је дижу на коња. Ако има брата, дође он те под њом коња води донеклен, и ваља га даровати, јер неће друкчије да да коња деверу. Кад сватови полазе, весело певају.

Од младине куће сватови иду у цркву на венчање, уз песму и пуцњаву из оружја. Успут се деци бацају новац, ораси и јабуке. Из цркве сватови одлазе младожењиној кући. Домаћин је већ одредио ко дочекује младу и сватове. Млада јаше на коњу и када стигне пред младожењину кућу приноси јој се здраво мушко дете да га пољуби и дарује. Износе јој жито, она га просипа и баца преко себе; још баца преко себе јабуку, у коју метне по нешта ситних сребрених новаца, а затим одјахује са коња на платно, које се простира из куће до ње; а она идући у кућу купи то платно на главу. Чауш намах узјахује коња, на ком је девојка дошла, па на њему објахује три пут око куће и лупа нацаком у кућну стреху.

Пре него што уђе у кућу млада љуби праг, а када уђе у кућу назове Бога и љуби свекра и свекрву у руку, одмах после тога љуби огњиште и сјарује ватру. Младу затим одводе у кијер да се пресвуче и тада обавезно на главу ставља мараму која симболизује удату жену. Тако обучена млада излази пред сватове који се налазе за столом (софром). На свадби стари сват је у зачелу стола, с десне стране је поп, са леве кум, а у дну војвода. Домаћин износи поштење, читава фучику ракије, а послѣје њега даје поштење стари сват, па кум. За софру мора сести свак, ко је год дошао, осим оних што послужују.

Гости на свадбу са собом доносе погачу, плџску ракије и брава жива или печена. Намах зову једнога, који зна најлепше умишљати да приказује шта је ко донео - шта је донео стари сват, па кум и после све узванице. Онај, што приказује, стане у врх софре

више старога свата, узима у руке шта је ко донео и виче “О војводи!”, а војвода са дну софре одзива се: “Чујемо!”. А онај: “Помози Бог!”. Војвода: “Дао Бог добро!”. Онда онај наставља овако: “Наш брат Никола (или како је име домаћину) весеље чини, сина жени, па зазво Ђуру, да му буде стари сват. И он му се није одреко, него је одвео делије по девојку и девојку овом дому довео; а његови млађи дошли су од куће и види шта су донели! (Подигне у вис и говори) бели хлеб, пуну боцу, печена брава; сви помозите појести и попити и на части му захвалити – и сви реците: помого га Бог!” Војвода виче: “Помого га Бог!” и сви исто тако за њим. А онеме додају друго и мора тако приказати све што су донеле званице на софру.

После тога девер и чауш устају те иду по дар што је донела млада; све помећу на рашак, пак мећу собом носе. Чауш иде напред и мора на једну ногу ерати, а девер отрагу; спрам њих иде млада. Тада дођу у врх софре, и сад онај почне приказивати дарове – прво свекру, онда свекрви и сваком кућном чељадету; послјије куму, старом свату, дјеверу и осталој родбини. Јер сваком од њих донесе млада по кошуљу или мараму; женама по кошуљу и крпу. Најпослије се приказује дар, што је донела свом човеку, а то је: кошуља, гаће, чарапе, опанке, фес, киту, шал, торбак, кесу за новце, појас, ђећерму и мараму. Све је то вешто испрешивано и по реду састављено као човек кад се обуче. Прикаже сватовима мараме, а чауш их дели сваком по једну, да је не знам колико сватова. Кад већ буде дар сав раздељен, чауш узме рашак, преломи га и баци.

За време свадбеног ручка сватови се веселе уз песму и шале и многобројне здравице за срећан брак и здраво многобројно потомство. На крају девојка зађе с девером око софре, поклања се свима и љуби сваког у руку, док их не обреди све. Девер носи за њом јабуку, поткучи је сваком и сваки у њу трпа коју пару. Док се то све сврши, већ и у ноћ уђе и сватови се стану разилазити. Када се навече испрате сви сватови девер младу и младожењу уводи у њихов кијер у којој они проводе своју прву брачну ноћ.

Посла одласка девојке обичај је да њеним родитељима долази родбина и суседи, које домаћин части кафом и ракијом. То се зове *распириште* и том приликом не доносе се никакви дарови.

После свадбе млада са свекрвом, старим сватом и још неколико људи из младожењине породице иде у посету, такозване *повођане*, својим родитељима. Дан посете се унапред договара. У повођане се носи печено прасе, чанак са разноврсном храном, ракија и дарови за младину родбину. Чанак се оставља у младиној кући и не враћа се.

После повођана младини родитељи, са својом ближом родбином, узвраћају посету младожењеним родитељима носећи са собом печено прасе, ракију и погачу. То се назива *долазак пријатеља*, после кога у посету младиним родитељима могу да иду младенци.

Сахрана

По хришћанском веровању смрт је прелазак из овоземаљског привременог живота у небески вечни живот. Због тога се човек целог живота припрема за тај прелазак. Особе када уђу у старе године у посебном сандуку (*страшном стану*) држе укопне хаљине (*руво*), покров, тамјан, восак за свећу и друго.

Када се на основу болесниковог здравственог стања закључи и предвиди скоро смрт, позива се свештеник да исповеди и причести болесника, да би се душа лакше растала од тела. На болесника се посебно пазило да не би умро без запаљене свеће.

Када се самртник почне раздвајати са душом (почне лагано издисати) пали се раније већ припремљена свећа и ставља изнад његове главе (или му се стави у руке). Најближи и најдражи сродник који пали свећу, прекрсти се, целива свећу, пали је шибицом и говори: *За покој душе мога* (каже сродство и име). *Бог да му душу прости*. Остали присутни тихо изговарају - *Бог да му душу прости*, и прекрсте се.

Чим покојник испусти душу, приступи се припреми за сахрану (или укоп, како су то наши преци говорили). Приликом сахране ужа породица покојника је поштеђена и заштићена од послова око сахране јер то на себе преузимају суседи и блиски пријатељи и рођаци куће.

Старије лице (истог пола као покојник) из суседства врши купање, шишање, бријање и облачење покојника у раније већ припремљено укупно рухо. Покојнику се обавезно одсепају нокти (*да се не би повампширио*). Умрлом би се затвориле очи, прекрстиле руке на грудима (постави десна рука преко леве и руке се свежу марамицом или вуненим концем), исправљале ноге и стављале једна на другу (ноге му се вежу око чланка), а испод браде и преко темена главе подвезивао ланени пешкир (да би уста остала затворена и покојник имао достојанственији изглед).

Тако опремљен покојник остаје у постели у којој је преминуо све до доласка свештеника на опело пред сахрану. Све време гори свећа и око покојника седе суседи, пријатељи и родбина. Током седења читају се молитве за покој душе, шапатом се воде озбиљни разговори и евоцирају успомене на покојника.

Када неко умре одмах се обавештава родбина, пријатељи и суседи и заказује се тачно време сахране. Наши преци су своје покојнике сахрањивали други дан после смрти. Рано ујутро на дан сахране, једна група суседа и пријатеља одлази у гробље да копа гроб, друга група одлази у шуму да цепа хрест из кога су тесане три даске (пошто се у стара времена за покојника није правио сандук, како се то сада ради), а трећа група се стара о припреми јела и пића за покој душе покојника.

У заказано време долази свештеник кога дочекује домаћин куће и води га у просторију где је покојник. Код куће покојника свештеник врши опело, а после тога прво родбина, а затим и сви остали целивају покојника или икону и крст који стоје на покојниковим грудима.

Када се заврши целивање формира се погребна поворка која креће од куће покојника ка гробљу. На челу поворке иде крст са десне стране, а жито, вино и уље са леве стране. Иза крста и жита долази литија – барјаци и рипиде. Иза њих иду млађе особе које носе цвеће. Затим иде свештеник који успут пева одговарајуће посмртне песме. Иза свештеника носи се покојник, чије ноге су окренуте напред. Данас се покојник носи у ковчегу (сандуку), а раније се он носио на некој врсти носила, направљених од две мотке између

којих је конопцима везана поњава на којој је покојник умро. Иза покојника иду његови најближи, а затим сви остали. Од куће до гробља стаје се два пута и чита се мали помен. Трећи помен се врши на самом гробу.

Када се стигне на гробље тело покојника (на носилима или у ковчегу) се спушта поред ископане раке и покојнику се дреше руке, ноге и глава. Када свештеник заврши помен на гробљу ковчег са покојником се спушта у раку. Раније се у ископану раку простирала слама на коју се спуштао покојник. Две храстове даске су стављане са страна, а трећа по њима. Потом би свештеник у раку бацио грумен земље, говорећи: *Бог да му душу прости*, а затим би то учинили и сви присутни. У Прибинићу нема тужења и тужбалица за покојником и на гробљу се, по правилу, не плаче. Код куће се могло за покојником плакати, али на гробљу се то не чини па се не препоручује да иду на гробља они који свој бол нису у стању јавно да контролишу. То је један од разлога што су у давна времена сахрани на гробљу присуствовали само одрасли мушкарци.

По завршеној сахрани сви се враћају покојниковој кући. Раније су се обавезно враћали другим путем од оног којим је ишла погребна поворка. У покојниковој кући свештеник освети водицу (за здравље и напредак осталих укућана) у просторији где је покојник издахнуо и где је лежао док је био у кући. Затим се обави вечера за покој душе умрлог.

Сутрадан по сахрани ужа родбина излази на гроб, где пали свеће за покој душе умрлог. У народу то се зове *трећина*, јер је то трећи дан од смрти. После тога се обавезно даје *четрдесетодневни помен* или *парастос* (тачно на четрдесети дан или суботу пред тај дан). По учењу цркве, у четрдесети дан по смрти, душа човекова излази пред Божији суд, а субота је дан који је црква посветила мртвима. И за трећину и за четрдесетодневни помен се на гробље износи жито, вино, свеће, мед, погача, кадионица и тамјан. На трећину се може, а за четрдесетодневни помен се обавезно позива свештеник да изађе на гробље. За четрдесетодневни помен се коље такозвани *душни брав* – ован ако је умро мушкарац, а овца ако је умрла жена. Такође се могу давати *полугодишњи* и *годишњи парастоси* за мртве.

Четири пута годишње црква је прописала посебне дане који су посвећени молитви за умрле. То су *задушнице*: у суботу пред Месне покладе (зимске задушнице), суботу пред Духове - Тројице (летње задушнице), суботу пред Михољдан (михољске задушнице) и суботу пред Митровдан (митровске задушнице). Тада се излази на гробља, обавља се парастос или помен, освећује се жито, прекаљује гроб, пале свеће за покој душа умрлих сродника и пријатеља и уређују гробови. У Прибинићу се масовно излази на гробља за митровске задушнице али и на Бадње вече.

У Прибинићу има више православних гробља. Најстарије је гробље Душанића где су се сахрањивали први Душанићи (где још постоји споменик Душане по којој породица носи презиме), а касније су у овом гробљу сахрањивана мала некрштена деца (због тога се ово гробље зове још и *Гробићи*). У њему се већ дуго нико не сахрањује.

У Душанићима се налази и гробље *Касимовина* у коме се поред породица Душанић, Душанић – Гајић и Душанић – Лиљански сахрањују и породице: Бјелац, Боштрунић, Бубић (досељени), Јосиповић, Јотић, Лазић, Липовчић, Малић, Марковић, Мишићи, Момчиловић, Николић, Поповић, Сувајац. У гробљу је прота Стеван К. Душанић саградио капелу посвећену у славу Преноса моштију св. Николе (22. мај – св. Никола Летњи).

Гробље *Грабик* се налази у Илинчићима и у њему се поред Илинчића сахрањују и породице: Благојевић, Грабовац, Делић, Делић – Јелић, Крунић, Лазић, Попадић, Стојановић.

У Бубића гробљу се сахрањују, сем Бубића, и породице: Арсенић, Богданић, Вуковић, Грабовац, Мишић, Стевић, Шкиљић. Због попуњености овог гробља и неповољног географског положаја, од 2003. године се умрли из наведених породица сахрањују у новом Мишића гробљу - гробљу *Гњиле њиве* у Марици.

На гробљу *Ћосовина* сахрањују се породице: Божић, Василић, Димитрић, Каламанда, Костић, Маринковић, Митровић, Остојић, Пешта, Стољак.

У Миљанићима (на гробљу *Бријезани*) поред Миљановића сахрањују се и породице Новић и Бабић, а на гробљу *Крешевина* породице Радоњић и Филиповић.

Породице *Миладић*, *Цвијић*, *Цвијетић* и *Петровић* сахрањују се у гробљима која се зову по њиховим презименима. Гробље Миладића зове се још и *Клупина*. У Цвијетића гробљу сахрањују се и Крунићи.

Поред православних гробља у Прибинићу имају и два муслиманска гробља (*Марица* и *Садиковићи*), као и запуштено гробље код Поповића моста где су за време аустроугарске владавине сахрањивани римокатолици, гркокатолици, евангелисти и Јевреји. *Гињеничко гробље* у Прибинићу као и великих број “кужних гробаља” (*Прокаженичко гробље*, *Загробница*, *Бијелско Орашје*, код кућа Поповића, више кућа Душанића – *Липљански*, *Мишића брдо*, *Цвијетића брдо* – *Ждријело* и друга) сведоче о масовном страдању у честим ратним неприликама и масовном умирању од куге и других заразних болести (колера, срдобоља, тушиврат и друге – како је забележио прота Стеван К. Душанић) којима су били изложени људи на овом подручју у давна времена.

Завешти и аманеџи

Завет значи обећање које човек даје сам пред собом и пред Богом. Човек може да се заветује да ће празновати неког светитеља који пада у дан кад му се нешто значајно (добро или лоше) догодило и када му је тај светац помогао. Поред тога човек се може заветовати да ће редовно помагати сиротињи, да ће постити у одређене дане или одређено време, и томе слично. Када се једном да завет треба га до краја живота извршавати, јер обично у супротном човека стиже казна.

Мога деда Марка (мамин отац) аустроугарске власти су у Првом светском рату мобилисале и послале на руски фронт. Не желећи да ратује за окупатора, поготово против *браће по вери* православних Руса, деда Марко је искористио прву прилику да пребегне на руску страну. Заветовао се да ће до краја живота празновати свету Петку уколико успе да се пребаци *браћи Русима*. У рану зору 27.10.1914. године (управо на свету Петку) искрао се из своје јединице и цели дан тумарао кроз шикаре у једном изузетно

мочварном пределу и, напoкoн, успео да дође до руских положаја. Дати завет деда је до краја живота извршавао. После дедине смрти мама је *послуживала* на тај дан, а данас то чини наша снаја Савка (која је са мојим родитељима живела у заједничком домаћинству до њихове смрти).

Како пише прота Стеван К. Душанић у Прибинићу су људи установили неколико заветних постова против болести: пост за св. Петку (27. октобар) – против колере и срдобоље, а пост за Аранђеловдан (21 новембар) – против тушиврата. Против умирања деце мајке poste за св. Сисоју

Аманет је завештање, опорука или тестамент који се може дати писмено или усмено. Обично то ради родитељ када умире и он својој породици оставља извесне савете, упуства, жеље и наредбе. Аманет не треба да буде уперен против некога или на штету некога. Аманет родитеља се код наших предака дубоко поштовао.

У *Б-Х Источнику* (1890) објављена је проповед Гавра Стојнића, *свештеника и управитеља св. обитељи “Гoмијoнице”*, посвећена потреби подизања српских православних народних школа. У тој проповеди он, између осталог, каже: *Пјева млади српски пјесник Л. Николић, како је отац на самрти својој дједи “српски аманет” дао, па он вели:*

Мила дјецо, - старац рече
А терет му с груди пао –
Аманет вам овај дајем
Што сам вам га сачувао!

Чув’о сам га цјелог вјека
И ви ћете чуват’ знати
Јер само с њиме ћете
Моћи с’ Срби звати.

Језик бран’те, српско име –
Срби будте док вас траје
Вјеру штутје прађедовску
Српска вјера – светиња је!

А дође ли кад год доба
Да се небо српско мути
Ви немојте судбу клети!
Ви немојте узданути!

Већ гините, покаж'те се
Да сте синци рода свога
А благослов онда сић' ће
Од вишњегга озго Бога.

Данас не требамо, а и не можемо мачем бранити нашу милу прађедовску српско-православну веру, наш мили српски језик и српску народност; него знањем, па знањем, а знање се како рекох само у школи набавити може.

За то Србе брате, Српкињо сестро и љубезни моји Христијани! Деде да и ми овдје код ове стародревне св. обитељи подигнемо српско-православну народну школу, гдје ће нам се дјеца научити "српски аманет" чувати и приправљати се за честите и ваљане људе!

Ви матере и оцеви сјетите се оне заклетве, што ју положисте пред св. олтаром, кад сте примили св. тајну брака. Тада сте се завјерили да ћете дјецу своју пазити, као највеће благо на овом свијету, што сте га од Свемогућег Бога добили; да ћете их васпитавати, да постану дјеца божија и добри и честити Хришћани. С тога не пожалите труда мили мој српски роде, него дајте да подигнемо школу.

Запамтите добро ви матере и оцеви, да вам је најбоље имање својој дјеци оставити знање, т.ј. иза себе оставити вашу дјецу добро васпитану како морално тако исто и душевно. Данданас Србе брате, Српкињо сестро, са свију страна изискује се знање; данданас се свуда по бијелом свијету велика и превелика важност обраћа на школу, свака се држава јагми, која ће боље своје школе уредити и која ће их више подићи.

У времена наших предака није био редак случај да они који нису имали директне наследнике (своју децу) аманетом предају другима (најчешће некоме од даљих сродника) своје имање. Тако је проф. Светозар Ст. Душанић забележио казивање Луке Каламанде:

Моме сину Теодору, његов ујак Теодор Костић на самрти је предао своју Крсну славу – Ђурђевдан. Он га је призвао и рекао му: Слави док си жив, немој је напуштати, ја ти предајем Крсну славу св. Ђурђа. Ето ти и Крсна слава и земља у аманет.

У заоставштини проте Стевана К. Душанића налази се опорука Јове Ђурашевића и његове браће из Булетића (оверена од два сведока), у којој пише да браћа добродушно Поповину уступају матери цркви у Прибинићу са жељом да се на Поповини обављају масла сваке године на младу недељу по Спасову и да се подигне србска школа каво што је на Прибинићу.

9. НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

Песме и игре

Старији људи се сећају да се раније, осим у време жалости, певало у свакој прилици (на славама, прелима, свадбама, при раду на пољу и чувању стоке, уз катао итд) и у свако доба дана и ноћи. Мало је сачувано песама које су се певале у доста давна времена. Прота Стеван К. Душанић је забележио једну од песама која је певана у претпрошлом веку.

Први пјевач

*Мој кумане, моје радовање!
Оћемо ли стати и пјевати ?
Створа Бога спомињати ?
Створа Бога и старијег свога ?*

Други пјевач

*Лако нам је стати и пјевати.
Ал је тешко Бога спомињати.
Овде нема цркве ни мастира.
Нити свјећа, а нити кандилја.
До јуначког срца и поштења.
И нашега данашњег веселја.*

Песме које су певане у прошлом веку, а којих се сећају и садашњи становници Прибинића, су многобројније:

*Ратовање да те није било,
не би моје јагње погинуло.*

* * *

*Ја не растем за оца и нане
Већ ја растем за тебе драгане.*

* * *

Дођи драги вечерас на прело,
и обуци најлепше одјело.

* * *

Дођи драги суботом вечери,
немој мојој на очи матери.

* * *

Дођи драги суботом увече,
прелићемо док нам мама рече.

* * *

Дођи драги вечерас на прело,
нема маме сједићеш узаме.

* * *

Удаћу се на крај села мога,
за онога момка гаравога.

* * *

Женићу се и ја ове зиме,
имам жита четири мешине.

* * *

Немој мала да би се удала,
ако би ме војска задржала.

* * *

Цурица се за удају спрема,
све је нашла само момка нема.

* * *

Кад оженим брата па и рођу,
онда мени сватови нек дођу.

* * *

Ој цурице, љубав нас је сплела,
као бршљен и зелена јела.

* * *

Састало се Дунаво и море,
драга моја и нас ћемо двоје.

* * *

*Кажи мени тамбуро дрвена,
која ми је цурица суђена.*

* * *

*Хватајте се цурице до мене,
док се нису похватале жене.*

* * *

*Погледај је преко кола побро,
како се је намазала добро.*

* * *

*Пјевај драга и на крају врисни,
нека знају да смо једне мисли.*

* * *

*Ко је реко и ко је повико,
да не смије запјевати нико.*

* * *

*Ко се мисли с нама натпјевават,
боље му је ићи кући спават.*

Песме су певане са или без пратње музичких инструмената. Музички инструменти који су, у време наших предака, коришћени били су: *тамбура (шаргија), дилле, фрула, двојнице (свирало)*. Међутим, инструмент који се налазио у скоро сваком домаћинству биле су *гусле*. Скоро свака кућа је на зиду поред иконе имала окачене и гусле.

У кућама се често, поготово за време неких празника и других зимских ноћи, највештији гуслар свирао и певао уз гусле (које су израђиване од јаворовог дрвета) српске народне песме које су знали напамет, а остали би пажљиво пратили и упијали сваку реч и звук. Уз гусле је лепо свирао и певао мој деда Јован који је знао напамет скоро све српске народне песме.

Али у време наших предака гусле нису биле реткост и код муслимана и католика, који су задржали обичај својих православних предака. У *Босанској вили* (1898) Омер-бег Сулејманпашић апелује да се што више сакупљају српске народне песме и истиче значај истих и гуслара у српској прошлости. Он пише:

Браћо Срби, без разлике вјере! Скупљајте што више народне умотворине, не гледајте кад Мухамеданац пјева, па каже:

А тако ми дина и имана,
И нашега поста Рамазана

или православни:

А како ми крста и Исуса,
И неђеље свете Госпојине.

Ово нек нас не прави туђим, јер је то све на нашем лијепом српском језику пјевано. У много ћете пјесама наћи где Мухамеданац пјева светога Саву, као што је и у овој пјесми:

А не може куршум бити Мехе,
На Мехи су до три хамајлије,
Што је писо хоца из Есрине,
Први имам међу евлијама,
А четврта што је хамајлија
Остала је иза светог Саве.

или

На Виду су до три хамајлије.
Писо их је хоца са Крајине,
Кад је Виде бега погубио,
Хамајлије са бега скинуо,
Бег носио, а није вјерово,
А Вид носи и добро вјерује.

Види се да је то један народ на једном језику пјевао, па ништа нас не смета и не треба да смета што је Мухамеданац пјевао у духу исламске вјере, или православни у духу хришћанске, јер

Проклет био, ко рад вјере,
На својега режи брата,

Јер несрећа сва извире,
Само из тог калног блата.

Наш српски народ слави и у звијезде кује пјеснике, који умјетничке пјесме пјевају, а девета му је брига гуслар. А неће да се сјети да су гусле Србина одржале и мило нам Српство у најгорем земану сачувале – јер

Гусле су ме пјеват научиле,
И бој бити са душманом клетим.

или

Ја ћу узет гусле јаворове,
Па ћу ићи од града до града,
А пјеваћу шта ми грло даје,
Какав нам је зулум од Турака.

Сад кад смислимо шта су Србину гусле јаворове, треба гуслара да славимо као и пјесника.

Наш врли Србин католик, српски књижевник Вид Вулетић – Вукасовић потокао је у дичној нам Босанској вили бр.3 од г. 1897. да се што више скупиља прича о светом Сави, па се и ова моја маленкост одазива предлогу брата Србина католичке вјере, те у истом смислу моли браћу Србе Мухадемове вјере, да што више обрате пажњу на народне умотворине, пјесме и приче и т.д.

Нека Мухамеданац слободно забиљежи ако чује коју о светом Сави, а православни и католички Србин о Кајимијама, Сирији, Ајваз-деди и др. јер нас то ништа у нашим вјерама помести неће и учинићемо за мили српски народ корист и упознати га са његовим јунацима. Такође су важне приче о нашим гласовитим Србима на пр. Мехмед-паши Соколовићу, Али-паши Ризванбеговићу (којега је унук царски ферик, познати и признати ватрени Србин – њег. преуз. Мехмед Али-паша) Вуку Јајчанину и др.

Завршујући кличем:

Боже слоге, биће свега!

Руски конзул у Босни, у другој половини XIX века, А. Гилџердинг (у књизи: Путовање по Херцеговини, Босни и Старој

Србији) пише како је у једном хану седео неки католик и пред већом групом слушаца певао уз гусле о Краљевићу Марку као о латинском јунаку. Један муслиман слушао је то и, не могавши издржати, скочи и оте гусле из гусларових руку и повика на њега: *Шути, болан! Четиристотине година ми турчимо Марка и не можемо да га потурчимо, а ти хоћеш за један дан да га полатиниш!*

Народно коло се играло обавезно уз пратњу музичких инструмената и то најчешће уз тамбуру, ређе уз фрулу и двојнице. У стара времена, најпознатија кола у Прибинићу била су: *Тројка, Цик-цак, Четварац, Бачко коло, Мацино коло, Циганкуша, Кукуњешће, Бруђа*. Коло би почињао свирач (тамбураш или фрулаш) са свирком. Око њега би се играчи хватали за руке да би се на крају круг затворио око свирача. Нови играчи су улазили у коло тако што су, на било ком месту, прекидали коло, хватајући се до оних уз које су желели да играју. Тамбураш или фрулаш би ходао у кругу кола, прилазећи час једној час другој страни. Обично је после сваког кола долазила песма (по правилу у дуету) уз често натпевавање младића и девојака.

Већина народних кола су ведрога стила и сматра се да су она донета из Србије. По мишљењу етнолога (Јелена Допуца: *О народним играма на подручју Теслића*) који су се бавили проучавањем фолклора овога краја игре углавном носе карактер панонске кореографске области. Највештији играчи у колу често подврискују и тиме дају додатни ритам и подстичу већу разиграност и осталих у колу.

Пословице, зајонейке и здравице

У Прибинићу су се у свакодневном говору пре много више, него данас, користиле народне пословице и изреке, као:

Ако Бог да.

Ако је неко луд не буди му друг.

Ако лаже коза не лаже рог.

Ако не можеш помоћи немој одмоћи.

Ако не убијеш грех убиће он тебе.
Ако правда не помогне неће кривда.
Ако се не рече неће се ни чути.
Ако чанак не изда кашика неће.
Ако чељад није бесна кућа није тесна.
Бацио бригу под туђу стреву
Без алата нема заната.
Без збора нема договора.
Без здравља нема богатства.
Без муке нема науке.
Без невоље нема богомоље.
Биле се јетрвице преко свекрвице.
Бежи к'о ђаво од крста.
Благо добром чину и светлом образу.
Блеји к'о теле у шарена врата.
Бог високо а цар далеко.
Бог да му душу прости.
Бог дао Бог узео.
Богат једе кад 'оће а сирома' кад може.
Богу се молећи.
Болест се свака може да излечи али леност никад.
Боље поштено умрети него срамотно живети.
Боље врабац у руци него голуб на грани.
Боље ишта него ништа.
Боље је знати него имати.
Боље је и празну торбу кући донети него врага у торби.
Боље је не почети него не дочети.
Боље је поштење у сиротињи но богатство без поштења.
Боље је цабе радити него цабе лежати.
Боље празна врећа него враг у врећи.
Боље ти се утопити, него лажно сведочити.
Бољи ближи пријатељ него даљи брат.
Будали је море до колена.
Већа глава већа главобоља.
Вода све опере сем црна образа.

Врана врани очију не вади.
 Гвожђе се кује док је вруће.
 Где је много бабица килава су деца.
 Где је танко ту се и кида.
 Где кога сврби ту се и чеше.
 Где није жене тамо није ни куће.
 Глад и курјака из шуме истера.
 Гладан к'о курјак.
 Го к'о од мајке рођен.
 Го к'о прст.
 Говори к'о из књиге.
 Гори је женски језик по турска сабља.
 Гракнуше к'о на белу врону.
 Грех је као змијин ујед - он не боли али те убија.
 Грк к'о чемер.
 Да га змија уједе и она би се отровала.
 Да га по смрт пошаљеш најживео би се.
 Далеко му било.
 Далеко од очију далеко од срца.
 Два пута мери трећи пут сеци.
 Девет браће а једне гаће.
 Добар глас далеко се чује а лош још даље.
 Добар к'о добар дан.
 Добро је понекад и жену послушати.
 Добро чини и добру се надај.
 Догорео луч до ноката.
 Дођоше дивљи па истераше питоме.
 Док је главе биће и капа.
 Док је метла нова добро мете.
 Док је човек здрав и вода му је слатка.
 Док једном не смркне другом не сване.
 Док њих намири кућу накриви.
 Док се дима не надимиш ватре се не огрејеш.
 Доћерало цара до дувара.
 Доћи ће враг по своје.
 Држи реч к'о решето воду.

Дуг је рђав друг.
Дуг к'о часни пост.
Душа му у носу стоји.
Жали Боже.
Жедан коњ воде не пребира.
Жедна га преко воде преведе.
Живе деца и после оца.
За добрим се коњем диже прашина.
За језик се ујео.
За колико купио за толико продао.
Загледо се к'о теле у шарена врата.
Запео из петних жила.
Заплео се к'о пиле у кучине.
Засвирај и за појас задени.
Зло се злим враћа.
Злу не требало.
Змију у њедрима носи.
И ћорава кока некада зрно погоди.
И у цркву кад поћеш друга изабери.
Ивер не пада далеко од кладе.
Играју јој очи к'о на зејтину.
Иде к'о без главе.
Иде к'о сапета квочка.
Из очију украде
Из празна чанка се не узима.
Из препуна чанка није грехота одвадити.
Избирач нађе отирач.
Изићи ће дело на видело.
Има их к'о кусих паса.
Има паса и осим кусова.
Испеци па реци.
И то било зло не било.
Јаче је дело од беседе.
Једна глава хиљаду језика.
Једна ластва не чини пролеће.

Једна шугава овца сво стадо ошуги.
 Једно али вредно.
 Једно другом до ува.
 Једном ногом у гробу.
 Језик може посећи горе од ножа.
 Јунакова мајка најприје заплаче.
 Кад имаш хлеба икаква, не бој се госта никаква.
 Кад на врби роди грожђе.
 Кад нема мачке мишеви коло воде.
 Какав лонац такав и поклопац.
 Какав на јелу такав на делу.
 Какав отац такав син.
 Каква мајка таква ћерка.
 Како дошло тако и отишло.
 Како је радио тако је и прош'о.
 Како посијеш тако и пожањеш.
 Како се је уздала добро се је удала.
 Како удробиш тако ћеш и кусати.
 Као да је из глади утек'о.
 Као да руком однесе.
 Као да се бунике најео.
 Као да седи на ушима.
 Киша лије к'о из кабла.
 Клин се клином избија.
 Ко брзо суди брзо се и каје.
 Ко високо лети ниско пада.
 Ко га не зна скупо би га платио.
 Ко другоме јаму копа сам у њу пада.
 Ко зло чини нек' се добру не нада.
 Ко зна боље широко му поље.
 К'о из запете пушке.
 Ко има браду наћи ће и чешаљ.
 Ко купује што не треба продаваће и оно што му треба.
 Ко куца томе се и отвара.
 Ко лети ладује зими гладује.

Ко мачем бије од мача и гине.
Ко много зна много и пати.
Ко не држи брата за брата душмана ће за господара.
Ко нема у глави има у ногама.
Ко о чему баба о уштишцима.
Ко хоће веће изгуби из вреће.
Ко пре девојци њему девојка.
Ко рано рани двије среће граби.
Ко с ђаволом тикве сади о главу му се обијају.
Ко са децом спава упишан устаје.
Ко се Бога не боји а људи не стиди - бежи од њега.
Ко се дима не надими тај се ватре не огрије.
Ко се не мучи у младости тешко њему у старости.
Ко се туђем злу весели нек се своме нада.
Ко у плочу ко у клин.
Ко умије њему двије.
Ко чека дочека.
Кога је молити није га срдити.
Кога су змије уједале и гуштера се боји.
Колико људи толико ћуди,
Ком обојци ком опанци.
Коме није века није му ни лека.
Конац дело краси.
Крв није вода.
Криво седи ал' право беседи.
Кроз патњу се памет учи.
Кћерку кара снаји приговара.
Куд је отишло јуне нек' иде и уже.
Курјак длаку мења али ћуд никада.
Кусо псето до века штенашце.
Ладан к'о тестија.
Лако је готову детету отац бити.
Лако је здравом болесног свјетовати.
Лако је мртвом курјаку реп мерити.
Лакше је стећи него сачувати.

Лети к'о мува без главе.
 Лепа реч и гвоздена врата отвара.
 Љубав је пуна и меда и једа
 Љут к'о рис.
 Љуго к'о ватра.
 Мало је праве мере и тврде вере.
 Мету по туђој кући а њихова је пуна прљавштине.
 Ми о курјаку а курјак на врата.
 Миран к'о овца.
 Мудре је ласно свјетовати.
 Мутна вода к'о орање.
 На курјака вика, а лисица месо једе.
 Навика је једна мука а одвика две.
 Наврат нанос.
 Најмање пада кад највише грми.
 Након боја копља у трње.
 Налок се к'о пас.
 Намерила се коса на брус.
 Намргодио се к'о да ће му киша из чела ударити.
 Напио се па се изврно к'о шиљег.
 Нашла врећа закрпу.
 Нашла слика прилику.
 Не бој се смрти него греха.
 Не буди примењено.
 Не буди сваком лонцу поклопац.
 Не буди урока.
 Не ваља пљувати па лизати.
 Не види даље од носа.
 Не верује ни својим очима.
 Не говори увек што знаш али знај увек шта говориш.
 Не казује баба шта јој се снило већ што јој је мило.
 Не лаје Шаров села ради него себе ради.
 Не можеш га ухватити ни за главу ни за реп.
 Не опраштај себи ништа па ће ти Бог опростити све.
 Не пружај се даље од губера.

Не стоји кућа на земљи него на жени.
Невоља свачему човека научи.
Неком мајка а неком маћеха.
Немој да свет са тобом уста испира.
Неће гром у коприве.
Неће мачка сланине.
Ни крив ни дужан.
Ни лук јео ни лук мирисао.
Није коме је речено већ коме је суђено.
Није кошено већ стрижено.
Није ни он тиква без корјена.
Није свака мука довека.
Није се нико научен родио.
Нико не зна шта носи дан а шта ноћ.
Нико сам себи није судија.
Нити смрди нити мирише.
Ничија сила није Богу мила.
Ништа нема лепше видети већ у лепом телу лепу душу.
Нужда закон мења.
Обећање лудом радовање.
Обилази к'о мачка око вреле каше.
Образ му к'о опанак.
Образ пере а нема га.
Од воље му к'о Шокцу пост.
Од главе риба смрди.
Од ината нема горег заната.
Одсече к'о на пању.
Он ђаку а ђак црквењаку.
Отегло се к'о гладна година.
Отето проклето.
Оптар к'о змија.
Пазе се к'о мачка и миш.
Пала му секира у мед.
Паметан полако иде а брзо дође.
Паметније је јутро од вечери.

Печеница се не спрема уочи Божића.
 Пијан к'о земља.
 Пије к'о смук.
 Плашљив к'о зец.
 Поклону се у зубе не гледа.
 Поуздан к'о врбов колац.
 Прво скочи па реци - хоп.
 Прије зоре не може сванути.
 Продрта врећа се не може напунити.
 Пролазе године к'о мутна вода.
 Пролази к'о поред турског гробља.
 Прут се савија док је млад.
 Пун к'о шишак.
 Пун пара к'о жаба длака.
 Пуче к'о гром.
 Пуче му срце к'о леденица.
 Ради мудро не троши се лудо.
 Ражањ прави а зец у шуми.
 Распада се к'о метиљава цигерица.
 Рачваст колац у земљу не иде.
 Речи треба мерити а не бројати.
 Ругала се руга па јој била друга.
 Рука руку мије а образ обадвије.
 С неба па у ребра.
 Свака птица своје јату лети.
 Свему свету нико није угодио.
 Сина жени кад 'оћеш а 'ћер кад можеш.
 Сит гладном не верује.
 Скочи к'о опарен.
 Сложна браћа кућу граде
 Смије се к'о луд на брашно.
 Спала књига на два слова.
 Споља гладац а унутра јадац.
 Старо дрво се не даде пресађивати.
 Стиди се к'о млада.

Стисни уста кад говориш а рашири уши кад слушаш.
Стоји к'о страшило.
Стрпљен спашен.
Сунце се блатом не замаза.
Тврд к'о камен.
Тешко брату без брата и девојци без свата.
Тешко ногама под лудом главом.
Тиха вода брег рони.
Трчи к'о ждребе пред руду.
Тумара к'о пијан по помрчини.
Ћути к'о заливен.
У добру се не понеси а у злу се не понизи.
У лажи су кратке ноге.
У радише свега бише у штедише још и више.
У сваком селу кућу гради.
У туђе краве велико виме.
Ударио тук на утук.
Уздај се усе и у своје кљусе.
Украшће из очију.
Умиљато јагње две мајке сиса.
Уста су да зборе а руке да творе.
Храни пашче да те уједе.
Царска се не пориче.
Црна капа зла прилика.
Црно к'о угљен.
Чега се паметан стиди тиме се будала поноси.
Чека к'о озебо сунце
Чија крава оног и теле.
Чије овце оног и планина.
Чист рачун дуга љубав.
Човек се веже за реч а во за рогове.
Човек се учи док је жив.
Чува га к'о мало воде на длану.
Чува га к'о очи у глави.
Чувај беле паре за црне дане.

Чувај се оног кога је Бог обележио.
 Чувај се па ће те и Бог чувати.
 Шири се к'о паун.
 Што је право и Богу је драго.
 Што је тражио то је и добио.
 Што луд поквари то сто паметних не поправи.
 Што маца коти то мише лови.
 Што ниси рад да ти други чине немој ни ти другом.
 Што се не почне то се не доспије.
 Што ће бити јесенас нека буде вечерас.

Данас се веома ретко користе загонетке или како су их у Прибинићу звали: зашто ли се зашто? У ранија времена загонетке су много коришћене, нарочито често су биле постављане деци. Када сам био дете у Прибинићу велики број загонетки нам је постављала стрина Даница. Неких од њих биле су:

Беле коке испод стреве вире – ЗУБИ
 Што нас види, а ми њега не видимо – ОЧИ
 Два лонца, а четири поклопца – ОЧИ И КАПЦИ
 Два се брата гледе преко криве греде – ОЧИ И НОС
 Црвен јарац по кошари скаче - ЈЕЗИК
 Во у кошару уђе без коже а с кожом изађе – ХЛЕБ
 Ко пева кад други људи плачу – ПОП
 Во уђе у кошару а рози не могу – СВРДО
 О клину виси а о злу мисли – ПУШКА
 Бела њива, црно семе, мудра глава која сеје - ПИСМО
 У наше Анице деветере тканице – ОКО КАЦЕ ОБРУЧЕВИ
 Низа те виси о теби мисли – УЖИНА У ТОРБИ
 Бела куја сву реку прелаја – ПРАТЉАЧА
 Две главе и две душе две ноге носе – ТРУДНА ЖЕНА
 Дрвен трбух, кожна леђа, длакама говори – ГУСЛЕ
 Говећи лончић, овчија чорба, а људско месо – ОПАНАК,
 ЧАРАПА И НОГА
 Баких штап под облак па ми роди из облака пуно коло
 девојака – ВОЋЕ

Једна грудa воска целом свету доста – СУНЦЕ
Иде поп планином огрно се сланином – ОБЛАК
Крме врда преко девет брда, како врда не виде се брда –
МАГЛА

Мастан ражањ гвоздено пециво – ПРСТЕН
Насред мора згужвало се гнездо – ПУПАК
У лесковом пруту, у 'растовом ступу махнита зверка лежи
- РАКИЈА

Печен јарчић у шкрињици спава – РАКИЈА У СУДУ
Плавоњица мркоњицу лиже – ПЛАМЕН И КОТАО
Девет баба по леду се плаза – УШТИПЦИ НА МАСТИ
Сам лончић у пољу ври – МРАВИЊАК
Прође наша овца и пронесе триста и три коца – ЈЕЖ
Све по кући изгори а кућа оста – ЛУЛА
Гурава кобила сво поље побила – КОСА
Наша крава све поједе и никад се не наједе – КОСА
Гураво прасе сво поље попасе – СРП
Њива шином ограђена – ЗАПЕТА ГВОЖЂА
Црвен јарац у острузи вречи – ВАТРА КАД ПЛАМТИ
Трн глогу иште ногу да иде Богу – ГРА УЗ ПЛИТКУ
Црно малено вазда цара вара – БУВА
Шта је лети студено а зими вруће – ПЛАНИНСКИ ИЗВОР

Разним пригодама (славе, свадбе, крштења и слично) у стара времена обичај је био да се држе и дуже здравице. Једну од народних здравица забележио је и прота Јеврем Станковић, која је објављена у Босанској вили 1887. године.

Брате домаћине, фала, божија ти мајка дала, кућа ти се оаком звала, тјеме ти се тјеменило, сјеме ти се сјеменило, срце ти се веселило, поље ти се зеленило, волови ти букали, душмани ти укали, твоји волови по шуми шушкали, твоји душмани од муке укали; дао ти Бог у пољу род, а у кући добру срећу и слог; рађала ти се у дому мушка ћечица, а у брду винова лозица, а у пољу шеница бјелица; све ти била по дну модра, по врху родна, у бусу бусната у класу класната; био ти клас колик попов штап, био ти сноп колик

поп; био ти стог колик зелен бор, а на њему сједио свети Петар и Никола, све Бога молили, да ти жито роди.

Све ти било на гувну платно, у качари златно, а међу браћом сито и богато. У млину се намиљало, у наћвама накувало, у ватри ти се напјецало, у киљерма ти се натјецало, све ти биле овце сјањне, а краве телке, кобиле ждрепке !

Твоји кумови и пријатељи око тебе се вили као винова лозица, као бршљан око дрвета; а твоји непријатељи отишли низа савске лугове, да наплате дугове, ни дугова наплатили нит се вамо повратили !

Фала, брате домаћине! Да те сачува Бог зле лапавице и рђаве, подеране кабанице, трула моста, пошмигљива госта, шупље таве, безобразне маје, тијесна сокака и бијесна Бошњака, краткијех гаћа а дугачкијех коприва !

Фала, брате Србине, ако је винце, свијетло ти лице, ако је ракија прежеженица, родила ти и проја и шеница; ако је каква медовина, родила ти брда и долина; ако је какав квас, био ти свијетао и добар глас, као што и јест ако Бог да. Ко пиће точио у рај ускочио, ко пио, жив и здрав био; коме ћу наздравити, добро ће му бити !

Здрав брате Србине! Веселио се као свети Ђурађ у прољеће, кад се зелени гора око двора, кад цветају румене ружице, кад се веселе лијепе девојке!

Фала брате, здрав си и живио!

Народна веровања

Заветни постови против болести:

Против умирања деце - Свети Сисоје

Против срдобоље - Света Петка

Против тушиврата - Аранђеловдан

Страшиво је од:

Грома – на св. Илију и на Огњену Марију

Леда и воде – на Прокоп

Ветра – на Положеније

Звери – на Бадњидан, Цара Константина, Усјекованије,

Медведа – уочи св. Трифуна

Жунати значи уздржавати се од разговора, јела и пића. На Бадњидан и у осми дан пре Бадњег дана се жуна. На осми дан пре Бадњице жунају чобани због звијери, а на Бадњидан жуна ко 'оће, ради здравља. Чобани жунају овако: Изјутра рано доручкују, прије изласка сунчаног. Торбу не носе тај дан. Метну под језик камичак да не би разговарали. Читав дан морају да ћуте, такође читав дан ништа не једу нити пију. Предвече кад затворе ајван, избаце камичак, а кад сунце пређе онда једу крува.

На Бадњидан не ваља ништа иглом пробадати нити јести кисело – да стока не рамље.

На Божић пред зору иде један из куће, дјете са сачом на глави и куца по њему са кашиком и три пута обилази око куће, а они из куће вичу: *Шта то магарче радиш?* Он им на то одговара: *Туцам мишима зубове и тицама кљунове да не руше љетине.*

На Божић се по костима десне плећке печенице, загледањем, судило каква ће бити наредна година: колико ће бити новорођенчади, како ће родити жито и воће, какав ће бити напредак стоке и друго.

Сматра се да је добро на Божић, после ручка, отпочети неки посао, јер ће се он успешно завршити, а људи ће током целе године бити вредни и посао ће им ићи од руке.

Између Божића и Малог Божића не ваља ништа узимати или давати у зајам – јер штети и чељади и стоци.

На Мали Божић Уочи Нове године или Малог Божића све се за ранијега кући приближује, а у вечер, помоливши се Богу, кућна чељад – особито дјеча, момци и дјевојке одлазе за ранијег спавати, да сутра прије зоре рујне Мали Божић – Нову годину громко поздраве. На три сата прије зоре устаје сва кућна чељад; један од младих изводи из кошаре (штале) дешњака вола (дешњак во је онај, који се у плугу или ма код ког терета напријед с десне стране хвата), па му домаћин натиче божићни колач (ковртаљ) на десни рог. Во мане главом и баца колач на земљу; сви укућани сада гледају с великом пажњом, како је колач пао. Ако падне на лице, онда веле да ће све напредку цијеле године ићи, а ако на налич (противну страну) биће у кући неслоге и назадка.

Уочи Трифундана међед излази из рупе (бабуре). Ако је облачно он игра (јер ће крушке и јабуке родити), ако је ведро онда је љут што ће издати воће.

Од Трифундана грожђе се може почети обрезавати.

На Лазареву суботу, чим се опази за зору, узме неко дјете из куће сач у једну, а ожег у другу руку и обиђе око куће три пута и виче: *Куца, куца Лазарица, бјеж' од куће поганица, дугачка је обраница*. Ово се говори да не долази змија кући.

Од Великог четвртка до св. Пантелије не ваља рибу ловити – да град не побије летину.

Васкрс - После јела се љуске од ускршњих јаја ставља на мравињак (да би пилића и друге живине код куће било као мрава у мравињаку).

До Ђурђевдана не ваља плевити поврће – да град не побије.

Пред Ђурђевдан девојка или удовица наспе у чашу воде и ставља у воду дукат, киту цвећа и црвено јаје. На Ђурђевдан се пре сунца умива том водом из чаше – да буде свакоме драга као дукат, лепа као цвеће и румена као јаје.

На Ђурђевдан рано, прије сунца, су се девојке купале под неким грабом да би се момци “грабили за њих”. У исто време чобани иду под млин у ријеку да се искупају. Под млином се увате капи у кабо, и то онај у који се музе. Кабо се окити гранчицама и цвјећем. Затим се донесе у кућу где га чељад љуби (кабо се држи у руци), после се вода посолити и даје марви и тада се надјевају имена јањцима и јарадима, а затим се кабо меће на кокошињац (да лисица не би јела кокоши).

Изјутра рано старјешина, када се умије, ускине љесков прут и убоде га усред њиве, а остали скачу око (да би жито боље родило).

Милодувом су мазани судови у које се музло млеко да би га било више.

На Ђурђевдан се ваља почети купати на реци.

Тек су се од Ђурђевдана могла клати и јести јагњад.

На Спасовдан девојка или удовица просипа за собом око куће мрвице проје и говори: *Сија' проју на Спасовдан да ме просе сваки дан*.

Уочи Спасовдана кадила се стока, а на сам Спасовдан се стоци давала со. Места где се стока скупљала и где јој је давана со да једе звала су се спасовишта или солила.

Сматрало се да се тек од Спасовдана могу да једу трешње.

У јулу месецу (на св. Прокопија, на Блажену Марију, сабор св. Аранђела Гаврила, Трнову Петку и Пантелијевдан) не ваља радити – јер ће град побити.

Мед се може почети да вади на Светог Прокопија.

За Ивањдан и Петровдан је такође везано доста веровања. Уочи Ивањдана девојке су брале цвеће и плеле венчиће којима су китиле куће и дворишта, а у посуду су сијале пшеницу, па ако она никне до Петровдана удаће се те године.

Тек од Петровдана могле су се јести јабуке. Веровало се да тога дана у рају свети Петар умрлој деци тресе јабуке, те уколико мајка пре тога дана окуси ту воћку њено умрло дете би у рају остало без јабуке.

На Илиндан уколико грми веровало се да ће се те године уцрвати ораси и лешници. Веровало се да када грми да то свети Илија по небу јури ђаволе и тада се не треба крстити (пошто ђаво рачуна да Илија неће ударити у крст па се под њега крије).

На Преображење се преобрази и гора и вода, па се од тога дана не треба више купати у реци.

Усјекованије св. Јована не ваља ништа почињати на тај дан – јер неће бити срећно.

Против болова у рукама: веже се наруквице око руку и носе од Ђурђевдана до Петровдана.

За добар вид: на Видовдан се у воду ставља трава видовњак, па се сутрадан том водом умива.

Ако на Бадњидан, Трифундан и Петровдан буде облачно родиће те године воће и сва летина.

Ако је на Божић, Крстовдан и Богојављење велики мраз година ће бити здрава.

Кад је на Божић магла, родиће жир.

Кад на Божић пада снег, биће родна година.

Кад је на Божић југово или киша, издаће година.

Какве су Ваведеније – такав је и Божић.

Кад је о Крстову, о Богојављењу и о Светом Сави студен и лед, биће родна година.

Кад је лепо на Тодорову суботу биће лепо време о свим годовима преко целе године.

Кад на Велики петак пада киша, биће кишна година.

Какво време на Лучиндан - тако ће бити и на Ђурђев дан.

Кад на Ђурђевдан, Спасовдан и Тројичиндан киша пада жене хватају по неколико капи и стављају у хлеб који месе – да им буде берићетно у кући као што је и киша тих дана берићетна.

Од Светог Илије - све је лето милије.

Госпа Мала – јесен права.

Од Светога Луке – тур у недра руке.

Ако на Спасовдан пада киша родиће година.

Ако роде гљиве рујнице – зима ће бити злочеста.

Ако роде трешње - родиће и летина.

Ако роди реса на грабу - родиће пшеница.

Ако роди реса на глогу - родиће кукуруз.

Ако роди реса на букви - родиће јечам.

Црвено вече – мокро јутро.

Кад пада лед треба секиру изнети на пресецало и сечиво окренути на горе. Верује се да ће брзо престати падати лед.

Кад пада лед треба узети комад леда у руку и држати док се не истопи. Верује се да ће лед престати да пада када се комад истопи у руци.

Када девојка хоће да се уда иде 40 јутара пре сунца на воду и не дошавши до ње говори: *Добро јутро студена водице, мени Боже дај добре срећице.*

Трудница не треба да прелази преко секире, вила, косе, пушке, пиштоља или их узима у руке (да новорођенче када одрасте не страда од тога).

Када жена треба да роди ставља поред себе у неку посуду мало воде, једно јаје и мали комад чисте хартије. Када роди умива се том водом – да после порођаја остане бела као јаје и чиста као хартија.

Када код жене деца умиру новорођенчету треба наденути име Остоја (да остане у животу), Живко (да живи), Вук (да му не може нико ништа као курјаку) или очево име (да живи дуго као и отац).

Не ваља никоме ништа давати онај дан кад се прво семе на њиву изнесе – јер ће се дати берићет.

Не ваља да венчани венци после венчања у кући буду растављени - да им памет не буде растављена.

Не ваља да је у кући младин венчани венац одозго – јер ће она бити главна у кући.

Не ваља младим листом пуцати пре Ђурђевдана - побиће лед.

Не ваља кући донети једну рибу - побеће пчеле.

Не ваља стоку продавати уторком и петком. Верује се да ће се затрети семе.

Не ваља бацати воће у вис, огушавиће се.

Кад сањаш мутну воду, разболећеш се.

Када се у близини куће огласи гавран, кукавица или сова - неко ће умрети.

Ако на дан сахране пада киша, ускоро ће још неко умрети.

Клејве и заклејве

Клетвом или проклињањем особа која куне жели да се догоди нешта изузетно лоше онеме који је повредио особу која куне и тиме да направи неку равнотежу зла. Клетва се најчешће гласно изговара у току или после неке свађе. Најчешће клетве које су се раније могле чути у нашим крајевима биле су:

*Семе ти се затрло.
Омрк'о, а не осван'о.
Гром у те пук'о.
Дабогда им'о, па нем'о
Дабогда црк'о.
Дабогда хорав 'одо.*

Језик сам себи прегризо.
 Кућа му пуста остала.
 Ђоравог те по свету водили.
 Све ти у кући кукало, само поп пев'о.
 Умрети не могао.
 Земља ти кости избацила.
 У гробу се преврт'о.
 Сунце те спржило.
 Вода те однела.
 Љути те шаран ујео.
 Присело ти, дабогда.
 Ђаво те однео без трага.
 Траг му се по злу познавао.

Заклетвом човек покушава да у нешто увери неповерљивог, односно да га убеди у своје поштење и истиност онога шта тврди. Неке од заклетви које су се користиле раније у нашем крају су:

Дабогда црко ако лажем !
 Не мако се одавде ако лажем !
 Бога ми !
 Крсног имена ми !
 Мајке ми !
 Деце ми !
 Очију ми !
 Сунца ми !

Стари људи причају да се данас више користе клетве и заклетве (а поготово псовке) него што је то био случај раније. Деда Јован је говорио да чељад из угледних породица и нема потребу да се куне јер им други верују, знајући да се у тој кући држи реч. Исто тако говорио је да не треба никога проклињати и ми не треба да другима судимо, јер је Божија правда увек достижна и свако на крају добије оно што је заслужио. У нашој породици се тада није нико закљинао нити друге клео, али се и веома ретко псовало (али никада ни од кога богохулно - спомињање Бога, Богородице, Светих, славе, неба, земље, хлеба и слично).

ОСТАЛИ ЗАПИСИ

Манасџири близанци - Липље и Сџуџље

Учитељ Петар Богуновић оставио је (у књизи: *Из Усорског краја и околине*) и један значајан запис, под називом Калуђерова лука, а који се односи на манастир Липље. У том запису пише:

На саставцима планинских потока Бистрице и Велике Укрине, крај Горње Шњеготине, у месту Зеленици, има једна њива звана "Калуђерова лука". Како је прилично удаљена од познатог манастира Липља, у којем је својевремено било бројно братство и како су сва манастирска имања била у непосредној близини манастира, занимао ме је постанак тог назива, тим више што сам наслућивао да би могао бити у вези са манастиром Липље, за који сам баш тада купио податке и народна предања.

Божо Марковић, 90 годишњи старац, пригодном причања о манастиру Липљу, рече ми о Калуђеровој луци ово: "Ова је њива, а ми кажемо лука, јер је крај воде, прозвана Калуђерова лука, по неком калуђеру - утопљенику. Он је нађен ту на високој врби закачењ, после велике поплаве. То је било јако давно. Мени је ово, као детету, причао мој дед и још рече, да је тад била велика погибија од силне воде, која је ненадано дошла и била толика да су из воде вирили само врхови врба. Носила је дрвље и камење, те је и тог калуђера из манастира санијела."

Ово сам народно предање забележио још давне 1925. године, и настојао да га проверим и у томе сам успео. Ево како: У архиву Народне библиотеке у Београду, под бројем 1038, на једном листу, постоји о манастиру Липљу овај запис:

В љет 7123 (1615) тогда навождением дуаволим пријде бура водна и косну са храмину и разори цркву и кјелие, не оста ками на камену, а потопи инок числом 10 и 4 диака; от вде угонезнуше тчију три... писа се нуждно и прскрбно рукоју немошна и худа мника Данила.

Дакле, по овом запису, чији је оригинал у архиви, а године 1926. публикован од Српске Краљевске академије, у шестој књизи "Стари српски записи и натписи" под бројем 10109, потврђује се да је била велика катастрофа манастира Липља од "буре водне" (поплаве, бујице) и да су страдали калуђери...

Дакле народним предањима, у оскудици писаних историјских података, треба поклањати особиту важност, јер се ево овај о "Калуђеровој луци" темељи на истинском догађају, и у народу се до данас сачувао 319 година.

Момчило Спасојевић забележио је више народних предања о манастирима Липље и Ступље, а ми овде преносимо само нека од њих (казивали су их: Драгоје Петрушић, Мушко Вилџановић, Триво Јанковић, Марко Пеулић, Јован Новаковић, Андрија Јотић).

* * *

Манастири Липље и Ступље били су као два рођена брата близанца. Братства две богомоље су се пазила и испомагала и била сложна и у срећи и у несрећи. А, богами, било је свакаких времена. Живот никад није био лаган.

Кад би се у Липљу славилa манастирска слава одавде се (од манастира Ступља) увек кретало са Путног брда. Ишло се преко Стражице, па путем који се зове Поповски, јер прича се да је било толико калуђера да су се један другом о раме качили. И сила овдашња народа ишла је с њима. Било је толико света да кад би једни стизали манастиру Липље, други су тек полазили са Путног брда. Ишло се тамо на покору, јер није се онда славилo као данас, већ скромно, уз молитву...

Калуђери су говорили, а тако су и чинили, да је јести једном на дан анђеоски, јести двапут је људски, а јести трипут је свињски.

* * *

Од чега су живјели толики монаси и мона'иње што су овде били, питаш, јер велиш да је овај крај сиромашан. Па ако 'оћеш

право да знаш, а ја сам то чуо од стари' људи, а њима су причали још старији и од њи', манастир је им'о свој прњавор. А прњавор ти је, ако почем ниси знао, манастирско имање. Имање 'вог манастира било је одавле па све, кажу до Саве. Силян је род давало да се није понекад дало ни уњети, а није се ни све успремало на једном мјесту, већ гдје штошта, а само је старијешина манастира знао шта све има.

Најглавнија ризница, како су стари причали, ма не зна се то баш, била је ту крај манастира ће се састају Врановац и Пејашиновића поток и одаклен почимље Манастирица. Кад би ми ту, к'о чобанчад, сјавили сермију на планиште, па удри ногом од земљу, а оно доље све јечи. Велике су некаке одаје доље и Бог сам зна шта ту све нема. Ма нико ту није коп'о, јер свак зна да се то немере ни откопати, већ да ће се ризница сама отворити онда кад се манастир наново подигне и све то благо склоњено од турске лакоме руке биће опе' у њега постављено. А има туј, сигурно, златније крстова, кандила, икона, позлаћени' јеванђелски' књига, сваки пара и богзна шта све ту нема. Туј су и наше старе матице сакривене и у њима све пише о нашим прађедовима, ко су и какви су били.

Ви ћете, дјецо то чудо морбит и дочекати, ја нећу ...

* * *

Ех синко, питаш шта значи оно:

*Да те Бог сачува кад се извуче буна испод бабина зуба,
нико жив не оста с ову страну моста.*

Мораш најприје знати да ово вој није навјек била пустолина к'о што је то данас. Бијо ти је уз Укрњу некакав силян град. Пијетао је, причало се, мог'о пр'нути све с крова на кров. А туј доље крај Намастирице био је намастир да таког није било на далеку. И школа је за калуђере била, а и господа је своју ћецу доводила да се ту књизи и писму уче.

Ал' уђе ђаво и неслога међу српске главешине и пропаде Царство српско. Истурчи се лакоми и слаби. Оно што оста у прађедовској вјери би бачено на лакат. Дође вријеме па удари на

Турке неки силни швапски цар ја краљ, што га и наша господа, на срамоту, призна за свога, па узбуди и наш народ на Турчина. Зар биће да је тај цар бацио у народ неке паре, јер неке године ту повиш Намастирице, кад смо копали пут, нађе се читава 'рпа ти' пара. Кад турска сила опе` надвлада, утече онај швапски цар преко Саве, брига га за народ. Напи се жедна турска сабља српске крви и исјече све што неможе утећ'. Опљачкаше, спалише, сореше Турци и нашу свету богомољу што је тиј доље била.

Ма свака сила за времена, а Божија довијека, што је било опе' бива па се и намастир опе' поче подизати, Богу драгом 'вала.

* * *

Било је то давно да више нема паметара који то памти. Би у овом крају народ сиромашан, али веома побожан била им је велика жеља да имају своју цркву да не би ишли дан хода до најближег манастира. И Бож'јом вољом жеља им се испуни. Једно јутро ту поред речице што се улева у Укрњу освану прекрасан манастир, сав од белог мермера. Народ се обвесели и стаде ту долазити и Богу се молити. Говорило се и да је то дар наших царева Немањића. У њему су се и књиге писале и преписивале нашим старим црквеним писмом (и сад се још неке од њих чувају по неким другим српским манастирима). И тако је ово место живело и напредовало све док ђаво не нанесе проклете Турке, који срушише српско царство и почеше све што је српско рушити и затирати.

Манастир је још ту био за неко време. Имао је нешто свог имања и блага, а на води и ступе помоћу којих се ваљало сукно и 'аљине од њега прављене (па је по томе и манастир добио име Ступље).

После неког рата са Швабама порушише, исекоше, попалише Турци све што је српско и порушише и овај манастир, да камен на камен не оста. Кажу, када опет негде васкрсне икона на којој је насликан васкрс манастира, откриће се његови темељи и он ће поново бити подигнут, а и та ће се икона открити где је, па ће се пренети у манастир, ње је некада била.

* * *

Ту код нас има речица Манастирица. Било је ту прије ступа за набијање конопље, бог те пито колико. Има то и у старинским књигама како је ту манастир преко ноћи освојено, а онда пресуши река.

Бог даде онда један извор да они калуђери не помру од жеђи. Кажу да су у том манастиру ђаци учили и књиге преписивали оним старинским писмом. Мор бит да је то био и јачи манастир од Липља.

Кад дођоше Турци њима је то сметало па расћераше калуђере и ђаконе, а у манастир су коње везали и казали да је то њихова штала. Калуђери побегну преко Саве у манастир Ораву и тамо и оне књиге понесоше. После су Турци развалили манастир да се никад не зна ни ђе је био. Онда опет река потече.

Пред овај рат пошо један комшија да оре њиву, кад плуг удари у неко камење и обатали се. Онда неки од наших почеше ту копати, па дођоше и из Бање Луке ти што о томе знају и рекоше да су то темељи манастира Ступље.

Сам драги Бог зна да ли је то тако, а људи могу само нагађати.

* * *

У селима између планина Борја, Љубића и Јаворове седам година пре одласка турске власти из Босне, започело је дуго и тешко припремано обнављање порушеног и запустелог манастира Липље. Опасна путовања у Цариград, да би се добила дозвола и подмићивање лакомих и грамзивих босанских везира у Сарајеву, коштали су необично скупо. Народ је давао задњу пару, а девојке и невесте без трунке жаљења прилагале су своје наките и свадбене дарове скидајући са себе и вредне ниске дуката. Целокупан тропак нарасте на огромних две хиљаде цекина не рачунајући дрво, камен и рад. А радили су сви – и стари и млади. Једни су секли грађу, други вадили и обрађивали камен, а трећи, као мрави вукли материјал. Неки су, као свој прилог, давали храну мајсторима а сви заједно

старали су се да сакупе новац, којим ће неимарима бити исплаћене руке. Главни градитељ Јосо Максимовић, хајдук Милићев комшија из села Бољанића испод Озрена, већ је градио и обнављао неколико других порушених манастирских цркава, казивао је да је Милић давао прилоге за градњу храмова и када још није био хајдук.

Без обзира на зла која су чинили, хајдуци су словили за побожне и поштовали су свештенике, а попови су им често били и јатаци. Милићев допринос обнови манастирске цркве у Лиљљу био је мало необичан.

Некако у пролеће, кроз тек озелењену Јаворову пролазио је велики караван кириција из околине Котор Вароша. Ишли су у Мотајицу, где су имали неку самарицу. Препречивши им пут на сред планине, Милић их заустави, и пошто сазнаде ко су и одакле, упита:

- Добри људи, знате ви ће је манастир Лиљље и је ли вам знано да се тамо храм обнавља и подиже ?

Када престрашене кириције потврдише да знају, харамбаша, не скидајући с њих свој непријатни разроки поглед, лагано и значајно настави:

- Како би било да и ви, као добри православци и честити људи, даднете градњи свој прилог ? Рецимо да, не буди вам, не дај боже, заповиђено допремите по товар сиге из Ободника.

Крамар, старешина каравана, опрезно и снисходљиво, усуди се приметити:

- Али, честити харамбашо, људима и коњима је потребна храна, а ми је немамо.

Милић се на то осмехну и кратко рече:

- То је моја брига, а ви само, како вам рекох, пођите по камен.

И караван се окрену назад.

У селу Лиљљу јавише се Илији Вуковићу, угледном домаћину и старешини црквеног одбора, а овај им даде пратњу за Ободник, где се налазио мајдан камене седре, меког и врло податног камена за обраду. Након вађења када седра дође у додир са ваздухом осуши се и постане твда и лак грађевински материјал.

Вративши се са драгоценим товаром, кириџије изненади велика шарена гомила окупљеног народа и трпеза с разноврсним и богатим јелима. Добре хране и пића било је у изобиљу. Направи се право народно весеље па и коло заигра.

Загријан пићем и раздраган лепим дочеком, сав црвен у лицу, крамер се обрати својој расположеној дружини речима:

- Чујте ме, моја браћо драга! Кад смо овако лепо дочекани, идемо још једанпут по грађу за ову стару православну светињу и ове добре људе.

То и учинише.

* * *

Био неки млад калуђер у овдашњем манастиру Ступље, леп, стасит, наочит. А младост је доба кад се може много тога значајног урадити али, богами, и погрешити. О свецима се код манастира слегло многи народ, а међу њима највише омладине. Долазило се молитве ради, а и да се људи виде и поразговарају, а млађи и забаве и коло поиграју.

Лепотом и гласом посебно се истицала нека цура из Доњих Вијачана, биће да је од Ђурђевића. Казивали су да је имала грло тако лепо и танко па кад би јела трешње видело се како јој онако црвене низ њега силазе. Код толиких момака, наведе је ђаво, па баци око на лепог калуђера, па и он не одоли такој красоти. О једном збору, док накратко остадоше сами, договорише се да се ту вече насамо састану. И док су, може се казати, још били у речи, дотле се на ведром небу стадоше гомилати црни облаци, ударати љути громови и падати киша. Свет се зачас разбежа, а вода поче опасно надолазити, па да однесе и цркву и конаке и све у њима. Досети се онај млади калуђер што би то могло бити и све признаде игуману и покаја се. Невреме одма престаде и вода стаде опадати.

Да би окајао свој грех, оде он ту на највише брдо, где га је свако мого видети, направи себи колибу – ћелију и ту је проживио све до смрти – само о круву и води.

За ону девојку причају да се мало потом утопила у неком виру у Собањској.

Краљичино гувно и Расџушка њећина

У планини, недалеко од села Прибинић и Чечава, налази се место кога народ зове *Краљичино гувно*. Прота Стеван К. Душанић забележио је да у врх Злате, у њеном извору, зове се једно мјесто *Збијег*. Ту је Црна краљица љевала злато и ту су се налазили њени двори. Док смо били чобани ми кажемо: ајдемо се напити воде на извору Црне краљице. Вода је ишла у њен двор.

У Босанској вили (1887) поп Јеврем Станковић пише: Чуо сам од покојног попа Стојана да је краљ босански Стеван Томашевић имао своје летне дворе у тој градини, а да је највише његова краљица ту у лето становала. Краљ је имао туда земље, на којој су његове слуге сијале шеницу и друга жита. У шуми Чавки на подручју сахата од градине има једно место, те се зове “Краљичино гувно” (арман) где је та иста краљица вршила шеницу. Свуда су биле њиве око тога гувна, а данас је шума, само где је гувно ту је окрчена њива. Гувно се и данас познаје; колико је било велико, могао би на њему овршити 200 осмака шенице.

Близу краљичиног гувна у по шуме Чавке имају једне стране, које се зову “Виноградине”. По тим странама и данас има много винове лозе, која је подивљала у шуми; приповедају, да су ту били краљичини виногради, одакле је добијала добро вино.

У шуми Јаворови зна се на доста места да је копано, као да је нека руда топљена. Има много полупаних комада котлова од туча; народ приповеда, да су овде за време краља Стевана Томашевића копане руде, од којих је краљ топио сребро и ковао новац. Кажу да и сад има негде у шуми Јаворови магаза у земљи, где је краљева хазна са седам пуних каца новца, ал је мучно доћи до њих, јер има стражар и не да носити новаца, нити да унићи.

Има опет брдашце, које се зове Дреновача; по њему има неких закопина, а доста пута, кад је иза кише, може се ту наћи по која стара пара колик новац од двадесет новчића а има и мањих. На њима су ликови једнаки, слова су глаголска, а те су паре сребрене; налазило се и златних, па кажу да су и на њима исте слике као и на сребреним. Приповедају стари, кад је краљ из Јаворове

вадио и топио сребро да му је на Дреновачи била тарафана, где је новце ковао; а те парице што се овде налазе да су његове.

Има и чувена велика пећина Растушка, у коју би могло стати пет хиљада света; можеш по њој ходати читав дан а нигде краја не би нашао. Много по њој има сокака и распутница, да човек зађе, никад не би знао изаћи. Који пође по њој ходати, мора по читаву торбу луча понети, а још више жере ватре, да може запалити луч или свећу, јер пуше неки ветар па утрне свећу. Казују, који су у њу далеко ишли, да има по њој много којекаквих трагова од чизама и кундура, а има и зна се, да су кола туда ишла. Народ прича, да ту станују виле и да кад буде пред какав помор људски, да се ту чује шкрипа кола и викање на волове. У ту су се пећину крили хајдуци, кад им је претила каква опасност; и бивали су у њој по више времена а по неки су ту и зимовали. Народ прича, да је у ту пећину унишпа крава, и за њом во бак, па да је чак после изишла са телетом у Озрену, јер има и тамо така иста пећина.

Учитељ из Прибинића, Петар Богуновић, у књизи *Из усорског краја и околине* о Краљичином гувну пише следеће:

У близини села Чечава, на висоравни Чавка планине, налази се један леп пропланак - са којег је широк видик на све стране – звани Краљичино гувно.

За ово место постоји народно предање, да је ту дочекана нека босанска краљица и њени сватови који су долазили из друге краљевине. Ту се сватови одмарали пре него што су пошли у Босну. Народ је ту дочекао краљицу и дарове доносио и зато се то место зове – Краљичино гувно.

Гувно (арман) означава место где се врше жито, па према томе, могло би се закључити, да је Краљичино гувно познато по томе, што је ту народ доносио жито за порез (хак) властели или држави. Али како је то место подалеко од насеља, у планини, та претпоставка отпада.

Повод народног веровања о Краљичином гувну треба тражити на другој страни. По мом мишљењу, оно се заснива на историјском догађају из средњег века. Изгледа доста чудно, обзиром на “краљевске” сватове у малом планинском селу, али ипак није

немогуће. Ево како: У повељи босанског бана Стефана II Котроманића (1323-1353) писане године 1323. стоји да бан и брат му Владислав дају кнезу Гргуру Стипанчићу село Чечаву, Хрстушу итд. као дар за његову верну службу, кад су га као вођу испред властеле послали бурском цару (биће угарском краљу) по госпоју заручницу бана Стефана. Како је из историје познато, Стефан се намеравао ожени са грофицом Ортенбуршком, али кад се та женидба развргла, те се године 1323 оженио са Јелисаветом, кћерком кујевског војводе Казимира, која је била рођакиња угарске краљице, те становала на двору угарског краља Карла Роберта, с којим је Стефан био у пријатељској политичкој вези.

Како се Чечав налази на Укрини, бившој граници тадашње Босне са Усором, и на најкраћем путу из Босне у угарско краљевство, и ако узмемо да је Стипанчић био одаслат по баницу, морао је тим путем проћи.

У том случају било би народно веровање о Краљичином гувну истинито. Свакако је велика могућност, а и природно, да се будућа баница, коју прости народ назива краљицом, тим више кад је долазила са краљева двора, дочека свечано на граници будуће земље. Ту је изапао, сигурно, и сам бан са властелом и оданим народом. Ту су изношени дарови и био одмор пре него што су кренули даље на југоисток преко Врандука у тврди Бобовац или Краљевску Сутјеску, престоницу босанских банова.

Поводом овог историјског догађаја настала је, по моме мишљењу, традиција о Краљичином гувну, која се у народу чува преко 600 година.

На пошлетку приметити ми је у корист моје претпоставке, да народ не зове гувно само оно место где се жито врше, већ свако округло и чисто место, пропланак, на којем се може коло ухватити или неко друго весеље обавити.

Гробље Војводе Момчила

Учитељ из Прибинића, Петар Богуновић, у књизи “Из усорског краја и околине” пише и о гробљу војводе Момчила које се налази у Врућици недалеко од Теслића.

У сливу доњег тока Мале и средњег тока Велике Усоре налази се на више места, у мањим и већим групама, као и појединце, старински надгробни споменици (стећци, каменови, биљези). Најинтересантнија група надгробних споменика је у селу Врућици, крај истоимене бање, на једном малом брежуљку, на југозападној падини брда Стражбеница, на којој се још и данас разабиру темељи неког старог града. Са тог брежуљка отвара се леп видик према западу и југозападу, док је према истоку и северу затворен Стражбеницом и Градином, поврх који води неки стари камени друм, који народ назива Калдрма.

Група ових интересантних надгробних споменика састоји се од три стећка (камена, биљега), од којих се сваки разликује посебним обликом и величином. Први и највећи, за који народ верује да је гроб војводе Момчила има велику призматичну основу, правилно изграђену од једног комада. На тој плочи лежи преваљени горњи део споменика, који има облик правилног саркофага, у облику куће са кровом на две воде. Он лежи срушен са доле окренутом северном страном, па се орнаметика може видети само на горе окренутој јужној страни. Ту је правилно утесана рука (десница) од рамена, савијена у лакту, са шаком која држи топуз. Сама глава од топуза је елиптичног облика са три реда бразда, односно избочина. Та скулптура је израђена врло лепо и за оно време управо уметнички. По положају утесане руке са топузом, јасно је да је покојник окренут главом према западу, као што се копају православни хришћани. Да ли има какве орнаментике или натписа на супротној, северној страни, окренутој сада према земљи, није познато ни најстаријим људима у селу. Али се може закључити да ни северна страна није остала празна, већ да је и на њој утесан исти или што је још вероватније неки други знак, обележје моћи и владарства. Лако је могуће да се на тој страни налази натпис.

За други стећак народ верује да је гроб супруге војводе Момчила. Мањи је од првог и налази непосредно уз његово узглавље. Овај стећак има по средини водоравно утесани појас 14 цм широк, од кога се почиње сужавати и завршава се у облику куполе на чијем се врху налази истесана јабука из које се спуштају на све стране удубине (бразде) и 14 поља.

Трећи стећак је, по народном веровању, гроб сина војводе Момчила лежи јужно од главног. По својој изради је најједноставнији, а по величини најмањи. У облику је куће са кровом на четири воде, али се не завршава у једном плъмену, већ свака страна има облик правилног трапеза. На горњем делу правоуглог водоравног крова истесана је јабука. Неподелењено је народно веровање да у овим гробовима леже кости чланова породице војводе Момчила, који је некада владао овим крајевима. Прича се да је дворце имао на месту где се сада налазе остаци старог града. Испод градине да је била велика варош и да се и данас зна место где су биле ковачнице.

И ако на гробовима нема никакве хришћанске ознаке (крста) народ тврдо верује да су ту сахрањени хришћани, те да су гробови светиња и чувари њихова села и околине. Не дозвољавају да их прекопавају јер би их, по народном веровању, побио лед. Док нису имали цркву држали су на њима масла односно молитве за родну годину. За време великих суша долазе на ове гробове да се моле Богу за благу кишицу.

Прича се да је за време турске владавине неко покренуо један мањи камен који се откотрљао неколико метара у долину. Те их је године побио страشان град (лед), па су поново извукли камен на старо место. Ово веровање прелази с колена на колена, те их не може нико уверити о противном. Чуо сам да да још и данас долазе на гробове они којима је учињена нека неправда или их тишти неки бол, па у самоћи, верујући да то чује добри владар, проклињу свога противника који им је неправду учинио и бол нанео и верују да ће клетва стићи противника јер је управљена са тога места.

Све до пролећа 1916. године били су ти гробови недирнути. Народ је то бранио, а Турци их нису дирали, јер на њима није било никаквих хришћанских обележја. Тада је војни аустријски командант Бауер започео откопавање једног гроба. Његовој заповести нико се није смео противити. Од раног јутра се копало, чак и минирало, да би се напакон, тек око три сата после подне, докопали до једног гроба (костура). И тад се догоди нешто што учвршћује народно

веровање: “И у тај час – прича један старац – док су они пребирали земљу и прегледавали кости око главе, изненада се наоблачи и удари страشان пљусак. Муња опали у један храст у непосредној близини гробова. Сви се разбежаше одневшу неколико комадића хаљинке, и два три прстенчића, а гроб оставише отворен. Сутрадан послаше раднике, да поврате земљу у гроб и да га затворе.” И заиста и данас се види, на месту где је копано, да је то било неко лаичко истраживање и да је обављено у журби и остављено у неред.

Како пише Петар Богуновић он ће касније у сарајевском Народном музеју (у дворани за средњовековне старине под именом: Предмети нађени у Врућици под једним каменом) видети један златан прстен, по изради дубровачког порекла (на горњој страни прстена су две главе, мушка и женска, а са доње стране две руке састављене у знаку руковања - поздрављања), један сребрени прстен са тешко читљивим натписом (натпис је прочитао историчар Вл. Скарић – ћириличним словима је написано “*Вернима Бог помаже*”), као и још један златни прстен са лепом орнаментиком. Осим тога ту се налази неколико комадића скупогеног броката са златном жицом (потком) - остацима одеће. Напокон ту се налази и један комад жељеза и велики ексер кованац.

Турска суданија и аусџијско азбиндовање

Професор Радојевић, у раније наведеном тексту, пише између осталог и о судству у време турске владавине. Правда се делила у суду (*мешџеми*) али је, по Корану, вечној правди свуда ваљало служити, па и пресуђивати и на другим местима (изван мешџеме), као н.пр. у џамији, школи-медреси, на путу и т.д. Суђењем су се бавиле *кадије* (судије), који су се према природи самога посла делиле на више врста (*кадије и муфтије; улема, имами, мујезини и др.*). За ситније међусобне спорове и хришћани су имали своје старешине (кнезове). Судило се по Корану и другим муслиманским законима и уредбама, а Хришћани су своје омање спорове сами расправљали код кнеза по обичајној народној правди.

У Турака је у управи брзо овладавала корупција (*квареж*), а у управу су могли ући само муслимани. Државна су се звања убрзо

почела готово јавно продавати и куповати за велике суме новца, а сваки је гледао да се како, ма било и за новац докопа каквога звања, те да се митом и глобљењем раје што лакше награби блага. Власници су постали тако подмитљиви и пристрасни, да је место правде и закона свуда предњачила неправда и самовоља. Хришћанин без великог мита, нигде у турској власти није могао наћи правде ни законске заштите, па ма шта радио и ма какве доказе подносио (*Кадија те тужи – кадија ти суди*).

Усмена предања о томе како се судило при крају турског ропства и како кажњавало за време аустроугарске владавине забележио је Бошко Н. Петровић.

Суд или суданија, како се у турско време звала, радила је у саставу: кадија и два пресудитеља. Пресудитељи су били представници истог народа као и онај коме се суди. Окривљени је обично осуђиван на батињање, а број батина зависио је од тежине учињена дела. Осуђеник би био уклештен у посебну нараву, закапијан и целат извршитељ би приступио батинању. Батинање је вршено јавно и то по дебелом месу или стопалима. Често су стопала и стражњица после тога остајали без коже па се на *убијени* део тела месецима привијала јагнећа или јарећа кожица.

Бошко Н. Петровић пише да му је потомак једног пресудитеља испричао како је његов предак био најстрожији у изрицању казни и заштити царевине, па су кажњеници због њега увек добијали коју батину више. Каже да је то разлог што је његов предак касније лежао и на постели умирао 15 година. На ту тему се и данас у Врућици куне: *“Дабогда ти била лака смрт ко Сими М.ићу.”*

Мада је Аустроугарска у односу на Турску била боље уређена правна држава, Бошко Н. Петровић пише о суровом кажњавању које је вршено за време Првог светског рата. У то време је Дестилација дрва била повојничена и у њој су радили деца, стари, болесни и изнемогли људи јер су здрави мушкарци мобилисани на фронт. За раднике повојничене фирме уведена је веома тешка казна коју су једни звали азбиндовање, а други абиндовање.

Комадант Дестилације био је капетан Сајц из Будимпеште. Режим је био више него строг. Сваки прекршај радника морао је

бити пријављен од стране пословође, јер у супротном следи кажњавање пословође због непријављивања кривице радника. Тако се увек на рапорту код капетана налазио прилично велики број радника. Преступи су били разни, а посебно су се строго кажњавали изостанци с посла због славе, Божића и слично.

Казна је извршавана јавно и извођена тако што се на специјално изграђену направу радник веша с рукама на леђима везаним, па од земље одигнутим и тако виси одређено време. На улазу у Дестилацију била је та направа – рецимо “ченгеле” на којој су вешани радници. Обешени радник виси лети на сунцу обливен знојем, а из уста му точи бела пена док рој мува немилосрдно напада његово тело. Обешени су често у бесвесном стању, па задужени радник баци му у лице шољицу воде и тако му олакша патњу. Зими се обешени смрзава од хладноће, а пена из уста излази и прави леденицу до земље. Казне су трајале од 30 минута до два сата. Након скидања с вешала кажњенику треба времена да се врати у нормалан живот, па су се радници таквих казни јако бојали.

Прелазак на ислам

Бошко Н. Петровић је забележио и предање о Луки који је такође био пресудитељ у суданији, односно судија у суду. После једне одлуке суданије Луки се чини да је одлука неправедна, али пошто је кадија енергично био на страни Кадуне дао је и он свој глас за одлуку.

После завршеног суђења окупио се Диван у проширеном саставу и уз присуство високих личности царевине.

- Лука сви ми знамо ко си, какав си и какав углед уживаш горикарце код народа – почео је беглајбег. Знаш каква је земља у Барићима. Поред саме је Мале Усоре. Пуна је наплавака и не треба јој много торине. Што год бациш расте ко из воде. Уз мало рада кошеви и хамбари су пуни. Ми мислимо да би то теби одговарало из више разлога. Ту је царска цада, јака и бистра река, а и шума ти је на дохват руке. Ако би пристао да пређеш на Ислам, не би плаћао никакве обавезе, а Алах би те родом и берићетом дебело наградио. Па ето валах, ми ти то нудимо! – завршио је беглербег.

Реч по реч, један по један, па и последњи угледник рече Луки да је то права ствар и да он нема шта да мисли. Лука се мучи, не зна шта ће.

- *Добро, честити ефендија, пристајем!* – рече Лука црвена лица као паприка и са јаким шумовима у глави којих почиње да се боји. Церемонија преласка на ислам брзо се заврши. Права златна чалма и свилај око паса украсише Луку – Садика који свој пристанак на ново име потврди отиском кажипрста десне руке. Поред чалме на глави и свилаја око паса добио је и срмом навезен и гајтанима окићену кратку кабаницу. Његовој хануми спремљена је чоха, кадифа и кундуре, али и шамија срмом и златом прошарана. Лукин коњ је добио нови покровац баш онакав какав је у беглербеговог коња.

Лука – Садик и његова породица преселише се у Прибинић у кућу већ раније непослушних кметова, а у Барићима узеше земље колико су желели по свом избору и уз бегов благослов. Његов брат Вук отишао је далеко у планину и својој породици на брзину склепао неку колибу. Предање каже да су по Луки - Садик Садиковићи добили своје презиме, а по Вуку Вуковићи своје.

Предање каже да се Садик, кад је ушао у године, грдно покајао што је олако прешао на Ислам и брату Вуку је почео редовно одлазити на крсну славу – Светог Ђурђа. Идући кроз Миладиће, Миљановиће и Бабиће објашњавао је људима да се није одрекао своје славе и својих обичаја, али да је пред Богом грешан што није до краја остао веран својој вери, из које га нико силом није истерао, него похлепа и лакомисленост.

Овде треба додати, да у записима који се налазе у Легату професора Светозара Ст. Душанића пише да су на реци Врбањи, која се налази на јужној страни Мијајловца, живела браћа Вук, Саво и Ђурађ. Саво и Ђурађ су прешли на ислам, и од њих су Садиковићи из Прибинића и Жилићи из Стопана. Вук се није хтео потурчити, него побеже у Оћауш и ту се настани, те се по њему један део планине у Оћаушу назва Вуков гребен. Одатле су у Прибинић доселили његови Јован, Вид и Кршија Вуковић. Прота Стеван К. Душанић пише да се сећа како је хоџа Жилић из Стопана (који се

– 1908. године - одселио у Турску) долазио у Прибинић својим рођацима на славу Ђурђев дан.

Хајдук Милић Икић

Петар Богуновић (у књизи: *Из Усорског краја и околине*) о Милићевом гробу у Прибинићу пише: *То је гроб гласовитог хајдука Милића Икића из села Осине, кога је турски зулум натјерао у планине. Са својом четом много је бриге и страха задавао Турцима. Кад се 1871 године, гоњен од турских пандура, хтео да пребаци у Борја планину, дочекаше га Турци и убише. Пошто су му одсекли главу и узели оружје и новац, однесоше одсечену главу у Тешањ, где је на граду три недеље висила на коцу, на страх хришћанима, а на весеље турској редифи, која је тиме победу славила. Народ, којему је Милић био заштитник и осветник, закопа на месту погибије његово тело криомице од Турака.*

Бошко Н. Петровић забележио је усмено предање о погибији хајдука Милића Икића који је, са својом дружином, деловао на подручју од Прибинића до Дервенте. По предању Милић Икић је имао заштитну амајлију коју му је направио хоџа из Плања. *Притиснута теретом изнуђивања исказа једна баба из Чавки код Кулаша одлучи отровати Милића Икића и његову дружину. У храну им је ставила татулу. Хајдучи су јели и кренили преко Јаворове поболевајући од стомака. Потера им је била стално за петама стигли су у Душаниће у Прибинићу и ту заноћили. Кућа је била током ноћи опкољена од Турака. Отровна трава учинила је своје. Физиолошка потреба натерала је Милића Икића да изађе из куће. По савету хоџе увек је при томе морао скинути амајлију, јер после не би вредела. Учинио је то, а онда су плануле пушке са свих страна. Милић Икић је остао на месту мртав, а остали хајдучи су успели побећи. Турци су Милића Икића главу одсекли и однели у Тешањ, а тело покопали на друму који од главног пута Теслић – Бањалука води ка селишту Душанића – Лишњанских у Јаворови. Набијена на колац глава Милића Икића била је на тешањској тврђави неколико дана, а Турци су певали:*

Ој Хајдуче Милићу Икичу
ти заврши у свом Прибинићу...

Био је то и крај Милићеве хајдучке дружине након што је у Чавки – Кулаши лишила живота бабу издајника и осветила свог харамбашу. Има и једно предање које каже да су Фрањевци били благонаклони Турцима, јер су били у пуном замаху изградње својих богомоља уз турско одобрење. Неки и ову издају и тровање хајдука повезују с тим. Колико је оно основано тешко је говорити мада је баба била из реда фрањеваца.

Момчило Спасојевић (Хајдук Милић) пише: Сасушена глава хајдука Милића Икића, с коца на тешањској тврђави, испраћала је последње османлијске војнике, који су у лето 1878. године заувек напуштали Босну, и као да се подругљиво осмехивала.

Шездесетпет година касније, једне августовске вечери, седећи крај отвореног прозора у радној соби своје загребачке виле на Тушканцу, над рукописом мемоара, Адем-ага Мешпић доглавник Анте Павелића - оца злогласне НДХ, пребирао је по памети баш тај догађај, сећајући се како је са осталом децом, најпре издалека са страхом посматрао ту одсечену мрку главу, а потом је, сасушену и оборену с коца шутирао по прашини.

Сада, када су прохујале толике године, чини му се да је то један од знатнијих грехова његовог живота. За многе већ је испаштао. Кћерка Насиха, удата за Хамзалију Ајановића, посланика у Скупштини Краљевине СХС- а и уредника опозиционе “Правде”, као трудница, преживела је трагично сурвавање њиховог аутомобила у реку у селу Врбањи. Брзо после мужевљеве сахране удала се за неког дрогеристу и живот окончала самоубиством. Док сада о свему томе размишља, чује сина Османа, швајцарског студента захваћеног лудилом са својим пазитељом Хакијом, снажним сељачким момчетом из околине Тешња, како пева песму “Под Тузлом се зелени мераја”.

Остарели доглавник усташког вође одлучио се, ни сам не зна зашто, да забележи причу о хајдуку Милићу.

Принципово врело

Бошко Н. Петровић пише да је о квалитету воде на Принциповом врелу испод брда Бациновац сувишно говорити. Врело се налази на скровитом али врло лепом и сада приступачном месту. На том месту чланови Младе Босне из Прибинића, Чечаве, Шњеготине, Теслића и Тешња одржавали су тајне састанке и планове за рушење Аустроугарске царевине и вршили утицај на социјално и национално буђење народа овог простора. Овим састанцима присуствовао је лично Гаврило Принцип, његова сарадница Драга Чича, Недељко Чубриловић са још неким члановима из Централне у Сарајеву.

Након стварања Краљевине Југославије чланови Младе Босне и Савеза солунских добровољаца Теслића уз велику подршку и помоћ мештана направили су споменик Гаврилу Принципу на извору који је, уместо Јелисаветино, назван Принципово врело. Исто тако су изградили и спомен чесму краљу Петру Првом, на самом улазу у Прибинић из правца Теслића с леве стране пута, у знак захвалности за помоћ и подршку Младој Босни.

Чишћење терена од четника

Светозар Ст. Душанић прибележио је 1980. године (уочи Св. Саве) причу бившег партизанског официра, родом из Осјечана (код Добоја), о једној акцији чишћења терена од четника.

Био сам подофицир у југословенској војсци, па су ме Талијани заробили. Из ропства сам успео да побегнем и јавим се партизанима. Они ме пошаљу у Добој, мој родни крај, да чистим терен од четника. Из Добоја ме упуте у Теслић, а из Теслића сам повремено ишао на терен по оближњим местима. Једног дана, уочи Божића, из Теслића кренем са својом четом да уништим четнички бункер у Дубоком Потоку, више Прибинића. Била је ноћ, а снег дубок. Идући испред своје јединице би ми тешко при души, кад помислих да треба побити браћу на српски Божић, па својим војницима рекох да пуцају у ваздух, а не у људе. У јединици су били само

Срби и они ме послушаше. Кад смо бункер опколили отворимо страшну ватру изнад бункера у коме су четници Божић дочекивали. Четници се разбјегну, јер нас је било много више, а усто они се нама нису ни надали, јер су били издани. Том приликом нико није био ни рањен, нити је погино. Кад смо ушли у бункер поједемо и попијемо све што смо нашпи, тако да смо ми уместо њих у бункеру Божић прославили. После тога бункер запалимо и вратимо се у Теслић. Својим старешинама сам казао да су четници били раније обавештени о нашем доласку, па су се пре нас склонили.

Буква која шета

Један од кључних мотива који ме је подстакао да напишем и објавим ову књигу јесте интересовање, за нашу породицу и наше порекло, које је још као дете испољавао мој син Арсеније – Сења. Волео је да му о томе причам. У школи је често нешто од тога узимао као теме за своје писмене саставе. Тако је, још као десетогодишњак, на своме првом часу историје у Москви (септембар, 1995. године) написао одличан састав “Породична историја” (*Семейная история*) који је потом (15.09.1995) објављен у тада најтиражнијим дневним новинама у Русији - Сиводња (*Сегодня*). Овде наводим текст који је написао у Београду (октобар 1998. године) и који је његова наставница српског језика (Радмила Орелј у ОШ “Иван Гундулић” – Нови Београд) послала на републичко наградно такмичење (проглашење победника у пролеће 1999. године није ни обављено због НАТО агресије на Југославију). У овом тексту (који је објављен у часопису *Духовност српска*, бр. 11-12/2000), користећи измишљене ликове, Арсеније је описао стварни догађај када је у Прибинићу буква у току ноћи “проштала” око 500 метара из њиве Бошка Бијељића (кроз имање Бранка Малића и Гостимира Малића) до њиве Ристе Душанића.

БУКВА КОЈА ШЕТА (репортажа)

На путу од Теслића ка Бањалуци, испод живописне Борја планине, смештено је питомо место Прибинић. У њему су живела два вршњака, Бранко Малић и Никола Бубић рођена 1917. године, најбољи другови још из школских клупа. Највише су волели да седе у Николином дворишту на брежуљку испод старе букве одакле се пружао леп поглед на околину.

Једног лепог пролећног јутра 1990. године, као и обично, веома рано се пробудио деда Бранко обрадован што се кроз завесе на прозору назире први сунчеви зраци и што после вишедневних кишних дана освиће леп дан. Устао је и са прозора померио завесу, како би сунце што више обасјало собу, и на своје велико запрепашћење у дворишту, испред самог прозора, угледао је огромну Николину букву. Још једном је добро протрљао очи да види да ли је будан. Изашао је напоље опипао букву, нежно миловао Николине и своје иницијале које су као деца урезали у њу, уштиную се да би се уверио да ли је жив и упутио се на брежуљак ка Николи.

Бранко пробуди свога пријатеља и исприча му шта се десило. Никола не верује и мисли да је то једна од многих досетки шалвивције Бранка. Полако устаје, излази пред кућу и уверава се у истинитост Бранкове приче. Заједно, по буквином трагу, одлазе ка Бранковој кући испред које се већ сакупљају мештани. Стара буква је у својој “шетњи” од Николине до Бранкове куће за собом оставила дубоки траг, пролазећи на путу кроз имање Богдана Митровића, вешто обилазећи поред његове куће, штале и стогова сена.

Ускоро се и цело село окупило око букве коју деда Бранко одмах “крсти”, а остали прихватилише – “буква која шета”. Разви се жучна расправа о томе како се то десило и шта то значи. Старији су говорили да то “не слути на добро”. Стефан, предводник групе млађих која не прихвата сујевјере стараца, покушава да то објасни као нормалну природну појаву насталу као последицу обилних пролетних киша и подземних вода.

Старији и даље тврде да то бог шаље знаке да ће се десити нешта лоше.

- Па шта то на пример? пита Стефан.

- На пример рат, одговара један од стараца.

Нико од присутних није тада слутио да ће кроз само две године избити рат који ће донети пуно људских жртава и других несрећа. Једино деда Бранко разговор покушава да усмери у веселијем тону и у шали запиткује свога најбољег друга:

- Какав си ми ти домаћин, Никола, када од тебе и букве беже ?

Убрзо се прочуло за овај догађај и људи из оближњих села су долазили да виде “букву која шета”. После извештаја регионалне телевизије долази београдска телевизија и извештачи најтиражнијих новина из Југославије, а кулминацију је представљао долазак страних репортера. Број посетилаца се повећавао из дана у дан. Бранков унук Бане предложи деди да направе рампу и наплаћују разгледање “букве која шета”, а зарађени новац поделе са дедом Николом. Ускоро се развио прави бизнис. Мештани села су били поносни и срећни. Њихово село је изненада постало познато и у њега је свакодневно долазило пуно нових људи. Старе полупусте продавнице и кафане постале су тесне, те су се отварале нове. Неки су почели да издају собе посетиоцима који су одлучили да у Прибинићу преноће, откривши неочекиване лепоту ових предела и желећи да посете и манастир из XIII века у суседном селу Липље. Сви су били задовољни осим Богдана Митровића који је тражио и свој део зараде јер је буква “шетала” његовим двориштем. Бранко је то кроз шалу одбијао говорећи како је буква Митровићу бесплатно “узорала” око 500 метара њиве.

Када је бизнис био добро разрађен током једне ноћи буква је изгорела, што је изазвало различите коментаре и објашњења. Мештани су били тужни јер је село остало без многобројних посетилаца, а они су се вратили свом свакодневном, монотоном животу. Најтужнији су били два стара нераздвојна друга још из ђачких дана. Убрзо је деда Никола изненада умро, а деда Бранко је престао да се шали, све ређе се виђао са мештанима и повукао се у кућу. Једино што је, као и раније, често ишао у шетњу по шуми са својим верним псом Лисом.

...И после десетак година, у дугим зимским ноћима, окупљени мештани најчешће препричавају догађаје везане за “букву која шета”, мада је у међувремену на овим просторима било доста бурних збивања.

Разни друѓи записи

У писаној заоставштини проте Стевана К. Душанића можемо наћи и следеће записе:

Предање говори да је Марица у Прибинићу име добила по реци Марица након повратка ратника са боја против Турака.

* * *

На Бајрића селишту било је укопано пет попова. Кажу да су се презивали Савановић.

* * *

Изнад Језера (више Лазиног точка) близу изворишта Велике Остружње има пећиња. У њој је била четничка архива.

* * *

Стојан Малић био је осуђен, као четник, на 20 година робије. Издржо је 18 па је потом пуштен. Не би робију преживео да му није сестра Цвијета носила курузу у Зеницу. Она би умесила по неколку куруза па би пешке на леђима носила до Зенице јер није имала чиме превоз да плати.

Називи дрвећа, цвећа и трава:

Воћке: јабуке, крушке, шљиве, трешње, вишње, оскоруше, мушмуле, ораси.

Листопадно дрвеће: јавор, буква, храст, бреза, липа, граб, јасен, клен, глог, брест, зова, врба, топола, јасика, багрем, јова или јошика, лијеска, дрен, дивља јабука, дивља крушка, дивља трешња

Четинари: бор (бели и црни), јела, смрека, тиса, ариш,

Цвеће и трава: Босиок, Милодув, Калопер, Кадипа (велике су жуте, а мале црвене), Метва, Љубица, Каћун (код њега најпре пође бијели цват), Пискавац (код њега најпре пође жути цват), Пелим (служи као лијек), Чубер (сличан босиоку), Таба или Сарајац, Срчаник (служи као лијек), Ива (Проговара трава ива: *Не копај ми жиље, од мртвога створићу живе*).

Називи гљива: вргањ, рујница, лисичарка, кожњача – козара, млијечнице – бјелогљиве, сирогриз.

Називи шумских плодова: јагоде, купине, малине, боровнице, дрењине, лешници, шипак.

Називи дивљих животиња и птица:

Дивљач: медвед, вук (курјак), лисица, дивља свиња - вепар, срна, зец, јазавац, куна, ласица, твор, видра, веверица

Дивље птице: славуј, детлић, шева, кос, врабац, жуна, сјеница, препелица, пјевалица, дрозд (*пјева ко дрозак у прољеће*), чворак, фазан, дивља патка, дивљи голуб (*велики голуб виче: проклет био, а мали: сиј лук*), грлица, жутица, ластавица, јаребица, тетрјиб, кукавица, крешталица, кусовица, брљак, сова, гавран, врана, сврака, чавка, креја, орао, јастреб

Називи риба: пастрмка, јегуља, клен, кркупша, пешав, пишкур.

Имена домаћих животиња:

Овце: Аница, Бела, Бибица, Биберка, Бјелица, Бреза, Брња, Буђа, Вилачка, Висока, Врановка, Голубица, Граница, Груда, Гара, Гарица, Граша, Грашока, Грива, Даница, Душанка, Ђевојка, Драгица, Жуја, Жуица, Звјездица, Јаба, Јабланка, Јавилица, Јаворка, Јелка, Кићена, Кокица, Копилица, Круна, Лаица, Лиштра, Лепа, Миља, Побеза, Сивица, Славојка, Сјеменка, Срнава, Спаса, Срећка, Пења, Поврбога, Плавојка, Путонога, Радојка, Ранка, Руда, Ружица, Руменка, Цвијетоока, Цвијета, Цурица, Шароока, Шукица, Шуша – *овнови:* Вилаш, Гаран, Јавиоц, Коврчан, Миљан, Путан, Копилан, Срећко, Шаран.

Козе: Лаштра, Кукорога, Креза,

Краве: Бјелава, Гиздава, Дикуља, Драгуља, Жутуља, Зекуља, Пајка, Перава, Плавуља, Племенка, Чадуља – *волви:* Бјелан, Вра-

тоња, Гароња, Гиздоња, Голубан, Зекоња, Златоња, Китоња, Плавоња, Рудоња, Шароња.

Коњи: Алат, Вранац, Дорат, Богат, Зекан, Кулаш.

* * *

Просечне цене у Бањалуци у октобру 1855. године биле су:
улчек (40 ока, односно 50 кг) пшенице – 30 пјастера (пј); улчек кукуруза – 20 пј; улчек кукуруза – 20 пј; улчек јечма – 20 пј; улчек проса – 18 пј; улчек зоби – 7 пј; ока (1,25 кг) уља – 12 пј; ока кафе – 9 (пј); ока свињске масти – 8 пј; ока сапуна – 8 пј; ока шећера – 8 пј; ока пиринча – 4 пј; ока шљивовице – 4 пј; ока пасуља – 1,5 пј; ока кромпира – 1 пј; ока лука – 1 пј; ока браветине – 80 пара; ока јагњетине – 80 пара; ова говедине – 70 пара; ова сена – 6 пара. Аустријски дукат вредео је 50 пјастера, флорин 11 пјастера и 25 пара, талер 22 пјастера и 50 пара, крајцер 4 паре.